

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

144652
İsmail AY

144652

YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARI İLE NORMAL İLKÖĞRETİM
OKULLARI II. KADEME ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Mehmet KÖK

ERZURUM – 2004

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalının Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Y.Doç.Dr. Mehmet KÖK
Danışman/Jüri Üyesi

Y.Doç.Dr. M.Zeki ILGAR
Jüri Üyesi

Y.Doç.Dr. Turhan KAYA
Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 17 / 11 / 2004

Prof.Dr. Vahdettin BAŞCI
Enstitü Müdür V.

Annemin Anısına...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
 BÖLÜM I	
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	5
1.2. Alt Problemler	5
1.3. Hipotezler	5
1.4. Sayıtlılar	10
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	10
1.6. Araştırmanın Amacı ve Önemi	10
 BÖLÜM II	
2. SALDIRGANLIK KURAMLARI	12
2.1. İçgüdü Kuramları	13
2.1.1. Psikoanalitik kuram	13
2.1.2. Etolojik kuram	16
2.2. Engellenme – Saldırganlık Kuramı	19
2.3. Sosyal Öğrenme ve Bilişsel Kuramlar	20
 BÖLÜM III	
3. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	24
3.1. Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar	24
3.2. Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar	32
 BÖLÜM IV	
4. YÖNTEM VE TEKNİKLER	38
4.1. Evren ve Örneklem	38
4.2. Bilgi Toplama Aracı	39
4.3. Bilgilerin Toplanması	42
4.4. Verilerin Analizi	42
 BÖLÜM V	
5. BULGULAR	45
5.1. Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ile Normal İlköğretim Okullarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	45
5.2. Genel Olarak Kız ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	47

5.3. Farklı Okullarda (Yatılı – Normal) Okuyan Aynı Cinsiyete Sahip Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	48
5.3.1. Farklı okullarda (yatılı – normal) okuyan kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular.....	48
5.3.2. Farklı okullarda (yatılı – normal) okuyan erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular.....	50
5.4. Farklı Okullarda Okuyan (Yatılı – Normal) Farklı Cinsiyete Sahip Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması	52
5.4.1. Yatılı kızlarla normal eğitim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular.....	52
5.4.2. Yatılı erkeklerle normal öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular	54
5.5. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarındaki Farklı Sınıf Seviyeleri Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	56
5.6. Normal İlköğretim Okullarındaki Farklı Sınıf Seviyeleri Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	57
5.7. Farklı Okullardaki (Yatılı – Normal) Aynı Sınıf Seviyeleri Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular	60
5.7.1. Farklı okullardaki (yatılı – normal) 6. sınıflar arasında saldırganlık düzeyleri açısından farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular	60
5.7.2. Farklı okullardaki (yatılı – normal) 7. sınıflar arasında saldırganlık düzeyleri açısından farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular	62
5.7.3. Farklı okullardaki (yatılı – normal) 8. sınıflar arasında saldırganlık düzeyleri açısından farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular	63

BÖLÜM VI

6. TARTIŞMA VE YORUM	66
6.1. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Ve Normal İlköğretim Okullarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu	66
6.2. Genel Olarak Kız Ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu	68
6.3. Farklı Okullarda Okuyan (Yatılı – Normal) Aynı Cinsiyete Sahip Öğrenciler Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu	69
6.4. Farklı Okullarda Okuyan (Yatılı – Normal) Farklı Cinsiyete Sahip Öğrenciler Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu	70
6.5. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarındaki Farklı Sınıf Seviyelerinde (6, 7 Ve 8. Sınıf) Saldırganlık Düzeyleri Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu	71
6.6. Normal İlköğretim Okullarındaki Farklı Sınıf Seviyeleri Arasında (6, 7 Ve 8. Sınıf) Saldırganlık Düzeyleri Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu	72
6.7. Farklı Okullardaki (Yatılı – Normal) Aynı Sınıf Seviyeleri Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu	72

BÖLÜM VII

7. GENEL SONUÇ VE ÖNERİLER	75
KAYNAKÇA	79
EK: SALDIRGANLIK ÖLÇEKLERİ	84
ÖZGEÇMİŞ	92

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARI İLE NORMAL İLKÖĞRETİM
OKULLARI II. KADEME ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

İsmail AY

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet KÖK

2004-SAYFA: 93

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Mehmet KÖK

Yrd. Doç. Dr. M. Zeki ILGAR

Yrd. Doç. Dr. Turhan KAYA

Bu araştırmada, Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ile normal eğitim veren ilköğretim okulları ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması ve farklılıkların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2002-2003 Eğitim-Öğretim yılında, Erzurum iline bağlı üç ilçedeki yatılı ilköğretim bölge okulları ile yine bu ilçelerdeki birer normal ilköğretim okulunun II. kademesinde öğrenim görmekte olan toplam 451 öğrenci oluşturmuştur.

Örneklem grubuna “Saldırganlık Ölçekleri” testi uygulanarak, veriler SPSS istatistik programında analiz edilmiştir. Sonuç olarak araştırmanın bulguları şöyle özetlenebilir;

1. Yatılı öğrencilerin, kendine dönük ve antisosyal saldırganlık düzeyleri yüksek bulunmuştur.
2. Yatılı kızların kendine dönük saldırganlık düzeyleri diğer kız öğrencilerden; yatılı erkeklerin ise antisosyal saldırganlık düzeyleri diğer erkek öğrencilerden yüksektir.
3. Genel olarak, kızların saldırganlık bunalımı erkeklerden yüksek iken, erkekler de antisosyal saldırganlık bakımından kızlardan öndedir.
4. Yatılı kızlar ile normal okullardaki erkekler arasında antisosyal saldırganlık düzeyleri açısından fark yoktur.
5. Normal okullarda alt sınıflarda dolaylı saldırganlık düzeyleri daha yüksektir. Yatılı okullarda alt ve üst sınıflar arasında bir farklılık görülmemiştir.

Anahtar kelimeler: Saldırganlık, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO), Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Antisosyal Saldırganlık.

ABSTRACT
POST-GRADUATE THESIS
THE COMPARISON OF THE BOARDING AND NON-BOARDING
SECONDARY SCHOOLS IN TERMS OF THE STUDENTS' AGGRESSION
LEVEL

İsmail AY

Advisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet KÖK

2004 PAGE: 93

Jury: Assist. Prof. Dr. Mehmet KÖK

Assist. Prof. Dr. M. Zeki ILGAR

Assist. Prof. Dr. Turhan KAYA

In this investigation, it is aimed to compare the students of the boarding and non-boarding secondary schools in terms of their aggression levels and to determine the differences between them.

The research group was composed of 451 secondary school students. The subjects were chosen from three different districts of Erzurum in 2002-2003 education year.

“The Agression Scales” was applied to the subjects and the data was analyzed by using SPSS statistics programme.

The results can be summarized as follow:

1. Antisocial and self aggression levels of the boarder students were found high.
2. The self aggression level of the female boarder students were found higher than the other female student subjects; and the antisocial aggression level of boarder male students were found higher than the male students in secondary schools.
3. The aggression anxiety level of the female students was higher than the male students; but the antisocial aggression level of male students was higer than the female students.
4. There was no difference between the female boarders and the male students in secondary schools in terms of their antisocial aggression levels.
5. In secondary schools the covert aggression levels of sub-classes were higher. In the boarding schools no difference was observed among the sub and upper classes.

Key words: Aggression, Boarding School, Projected Aggression, Self-Aggression, Antisocial Aggression.

ÖNSÖZ

Yapılan bir çok araştırma, saldırganlığın gittikçe yükselen oranlarda artma eğiliminde olduğunu ve hergün gençleri ve çocukları daha çok etkisi altına aldığını ortaya koymaktadır. Saldırganlığın genetik, fizyolojik, hormonal ve dürtüsel kökenlerden kaynaklandığı yönünde araştırmalar ve bulgular mevcutsa da saldırgan davranışın ortaya çıkmasında en fazla psikolojik ve sosyal unsurların etkili olduğu artık günümüzde kabul görmektedir. Olumsuz çevre şartları, olumsuz yaşantılar, çocuğun çevresindeki olumsuz modeller ve hatalı pekiştirmeler neticesinde çocuklarda saldırgan duygu ve düşünceler yerleşmekte ve davranış olarak ortaya çıkmaktadır.

Farklı çevresel şartlar, insanlarda farklı davranışlar doğurmaktadır. Yatılı İlköğretim Bölge Okulları, diğer okullarla karşılaştırıldığında çocuklar için gerek psikolojik açıdan, gerek sosyal açıdan ve gerekse yaşam biçimi açısından oldukça farklı ve çok daha güç şartları içinde barındırmaktadır. Daha olumsuz şartlar içinde yaşayan çocukların ise, diğer çocuklara göre daha fazla duygusal ve davranışsal problemler sergileyeceklerini düşünmek pek yanlış olmaz. Ancak bu problemlerin hangi alanlarda fazla yada az olduğu ve derecesinin ne olduğunun bilinmesi, tedbir alınabilmesi açısından gereklidir.

Bu çalışmada, yatılı okullarla normal okullar arasında saldırganlık açısından ne gibi farklılıklar olduğunu tespit etmek hedeflenmiş ve ortaya çıkan sonuçların olası nedenleri tartışılmıştır. Bunu gerçekleştirmekteki temel amacımız ise, yatılı okullardaki öğrencilerin özelliklerinin bilinmesi ve gerek öğretmenlere gerekse sonraki çalışmalar için araştırmacılara ışık tutmaktır.

Bu çalışmaya, pek çok kimsenin emeği geçti. Başta, bana zamanını ayırarak yardımcı olan çok değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mehmet KÖK olmak üzere, en zorlandığım zamanlarda beni kırmayıp yardım eden ve yol gösteren değerli hocalarım; Yrd. Doç. Dr. Canani KAYGUSUZ'a, Yrd. Doç. Dr. Zeki ILGAR'a ve tecrübesinden istifade ettiğim Araştırma Görevlisi Semra COŞGUN'a teşekkürü bir borç bilirim. Yine kendisiyle hiç tanışmadığımız halde, istatistikle ilgili sorunlarıma cevap aradığım 'e-mail'lerime yanıt vererek beni bilgilendirme nezaketini ve büyüklüğünü gösteren Ankara Üniversitesinde görev yapmakta olan sayın Yrd. Doç. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK hocama da ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Bu çalışmaya emeği geçen başkaları da oldu. İngilizce çevirilerdeki yardımlarından dolayı değerli dostlarım; Osman YAĞMUR, Kemal BAKIR ve Fatih GÜNGÖR'e, SPSS konusundaki yardımları için Yalçın KARAGÖZ'e ve verdiği cesaret ve psikolojik destek için eşim Fatma AY'a ve aileme, uygulama okullarındaki idareci ve öğretmenlere ve belki de en önemlisi, uygulamaya gönüllü olarak katılan tüm değerli öğrenci kardeşlerime de sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

TABLOLAR DİZİNİ

<u>Tablo No</u>		<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.1	Kız ve Erkek Öğrencilerin Okul Türüne Göre Dağılımı	38
Tablo 4.2	Saldırganlık Ölçekleri ve Madde Numaraları	40
Tablo 5.3	YİBO'lardaki ve Normal İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	45
Tablo 5.4	Genel Olarak Kız ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	47
Tablo 5.5	Farklı Okullardaki (Yatılı – Normal) Kız Öğrencilerin Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	49
Tablo 5.6	Farklı Okullardaki (Yatılı – Normal) Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	51
Tablo 5.7	Yatılı Kızlarla Normal Okullardaki Erkeklerin (Gündüzlü Erkek) Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	53
Tablo 5.8	Yatılı Erkeklerle Normal Okullardaki Kızların (Gündüzlü Kız) Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	55
Tablo 5.9	Yatılı Okullardaki Farklı Sınıf Seviyelerinde (6, 7 ve 8. Sınıf) Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Puanları Bakımından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	56

Tablo 5.10	Normal Okullardaki Farklı Sınıf Seviyelerinde (6, 7 ve 8. Sınıf) Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Puanları Bakımından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	58
Tablo 5.11	Prososyal Saldırganlık Ölçeğine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları ...	58
Tablo 5.12	Kendine Dönük Saldırganlık Ölçeği İçin Scheffe Testi Sonuçları..	59
Tablo 5.13	Prososyal Saldırganlık Ölçeği İçin Scheffe Testi Sonuçları	59
Tablo 5.14	Yatılı ve Normal İlköğretim Okullarındaki 6. Sınıfların Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	60
Tablo 5.15	Yatılı ve Normal İlköğretim Okullarındaki 7. Sınıfların Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	62
Tablo 5.16	Yatılı ve Normal İlköğretim Okullarındaki 8. Sınıfların Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri	64

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Saldırganlık konusu eskiden beri merak edilmiş ve saldırganlıkla ilgili bir çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar neticesinde de saldırganlığın doğası hakkında çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Saldırganlığın kaynağı konusundaki görüşleri çeşitli başlıklar altında incelemek mümkündür. Bunlar; 1) İçgüdü kuramları, 2) Engellenme-saldırganlık varsayımı, 3) Sosyal öğrenme ve 4) Bilişsel yaklaşım olarak sıralanabilir.

İçgüdü kuramında Freud'un saldırganlıkla ilgili görüşleri öne çıkmaktadır. Freud saldırganlığı dürtü kuramında ele almıştır. Buna göre insan doğuştan bir takım dürtüler getirir ve davranışı güdüleyen ana etmenler de bu dürtülerdir. Freud doğuştan getirilen bu dürtüleri ikiye ayırır; 1) Yaşam dürtüleri ve 2) Ölüm dürtüleri. Saldırganlık dürtüleri diye de anılan ölüm dürtüleri, yaşam dürtüleri gibi başta kişinin kendisine yönelikken, bu durum yaşam dürtüleriyle çatıştığı için daha sonra dış dünyaya yansıtılır. Dış dünyaya yansıtılan bu dürtüler bu yönüyle egemenlik ve güç arzusuna dönüşebilir ya da diğer insanlara yönelik şiddet davranışları şeklinde belirebilir (Geçtan, 1998, s. 30-32; Tura, 2000, s. 15).

Engellenme-saldırganlık varsayımına göre saldırganlığın nedeni engellenmedir. Yani her engellenme saldırganlıkla sonuçlanır.

Günümüzde saldırganlıkla ilgili en çok kabul gören görüş sosyal öğrenme yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre saldırganlık doğuştan gelen bir özellik olmayıp kişinin yaşadığı sosyal çevre içerisinde gözlem ve model alma yoluyla öğrenilen saldırgan davranışların ödül ya da cezalar neticesinde yerleşmesinden kaynaklanmaktadır. Yapılan birçok araştırma bu yaklaşımı desteklemektedir.

Bilişsel yaklaşımı savunanlar ise saldırganlıkla ilgili olarak bireylerin algılama, anlamlandırma süreci üzerinde durmaktadırlar. Yani saldırganlığın nedeni olarak bireylerin olaylara ya da kişilere attettikleri olumsuz yüklemelerini görürler.

Saldırganlık üzerine yapılan çalışmalarda son zamanlarda özellikle ergenlerde saldırganlıkla ilgili artışlar tespit edilmiştir. Dış kaynaklı bazı çalışmalarda bu duruma değinilmiş ve özellikle son yıllarda ergen kızlardaki saldırganlıkla ilgili suça yönelmedeki artışlara dikkat çekilmiş, bu artışın erkeklere oranla çok ileri düzeyde olduğu belirtilmiştir (Cummings & Leschied, 2000; Bonta, 2000). Ülkemizde böyle bir artış olup olmadığına ilişkin bir çalışmaya rastlanılmadı ancak günlük gazetelerde ya da

haberlerde gençlerin giderek daha çok adam yaralama, cinayet, gasp, tehdit, kavga olaylarına karıştıklarını görmekteyiz. Bir kız lise öğrencisinin iki erkek arkadaşıyla işbirliği yaparak fidye almak amacıyla bir akrabasının üç yaşındaki çocuklarını kaçırap sonrada yakalanma korkusuyla öldürmeleri, 6. sınıf öğrencisi bir erkek çocuğa yedi sınıf arkadaşı tarafından üç gün boyunca işkence yapılması ve üzerinde sigara söndürülmesi ve de çok sık duymaya başladığımız kapkaççıların bıçakla tehdit ederek ya da yaralayarak özellikle bayanların çantalarını gasp etmeleri bu tür olaylara birkaç örnektir.

Gençlerdeki saldırganlıkla ilişkili birçok faktör tespit edilmiştir. Bunlar arasında sosyo-ekonomik nedenler, anne-baba tutumları, çocuğun ihmal ya da istismar edilmiş olması, problem çözme becerileri gibi faktörler öncelikli olarak akla gelenlerdir. Yine televizyon veya benzeri kitle iletişim araçlarında şiddet içerikli yayınların artmasının da gençler ve çocuklardaki saldırganlık üzerinde etkili olduğu yönünde çalışmalar yapılmıştır. Gençlerdeki saldırganlık ile ilgili çalışmalar ve elde edilen bulgular çalışmanın ilerleyen kısımlarında ayrıntılı olarak incelenecektir.

Bu çalışmada Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında (YİBO) okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin normal ilköğretim okullarında okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden farklı olup olmadığını ve saldırganlığın hangi boyutlarında farklılaştığını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amacın hareket noktası ise, bizzat şahsım da dahil olmak üzere, YİBO'larda görev yapan birçok öğretmenimizin bu okullardaki öğrencilerin diğer okullardaki öğrencilere göre çok daha saldırgan ve yıkıcı davranışları olduğu yönündeki gözlemleri ve görüşleri olmuştur. Buna benzer bir bulgu, yapılan bir çalışmada tespit edilmiştir; Arı (2000)'nın 1998-1999 eğitim-öğretim yılında yaptığı ve normal, taşınmalı ve yatılı okulların çeşitli yönlerden karşılaştırılmasına dayalı çalışmasında, öğrencilerde aile özlemi, isteksizlik, sinirlilik gibi ruhsal rahatsızlıkların en yoğun gözlemlendiği okulun YİBO'lar olduğunu tespit etmiştir.

Yatılı devlet okullarının varlığı çok eskilere dayanır. Fakat, yatılı ilkokuldan 1926'da çıkarılan 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'da söz edilmektedir (Başaran, 1994) (Akt. Arı, 2000). İlköğretim, 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile sekiz yıla çıkarılmış ve "temel eğitim" adını almıştır. 1983'te temel eğitim okullarının adı ilköğretim okulu haline getirilmesiyle, yatılı bölge okullarının adı da "Yatılı İlköğretim Bölge Okulu" (YİBO) haline gelmiştir (Arı, 2000).

Yatılı ilköğretim bölge okulları nüfusun az ve dağınık olduğu ve öğrencileri taşıma imkanı bulunmayan yerleşim yerlerindeki çocuklara eğitim-öğretim imkanı sunabilmek amacıyla kurulmuştur. Bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin yiyecek, giyecek, kırtasiye gibi ihtiyaçları büyük oranda devlet tarafından karşılanmaktadır.

YİBO'larda okuyan öğrenciler ve çevreleriyle ilgili gözlemlenen bazı özellikleri şöyle sıralamak mümkündür; Yukarıda belirtilen özelliklerinden dolayı YİBO'larda okuyan öğrencilerin tamamına yakını il veya ilçe merkezlerine uzak köylerden gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin aileleri çiftçilik ve/veya hayvancılıkla geçimlerini sağlamaya çalışmakta olup çoğunluğu fakir ailelerdir. Öğrencilerin bazılarının babaları ya da büyük ağabeyleri geçim sıkıntısı nedeniyle başka şehirlerde çalışmakta ve senede bir-iki kere ailesiyle görüşebilmektedir. Aileler genelde kalabalıktır, kardeş sayısı fazladır. Aileler eğitimsizdir. Anneler genelde hiç okula gitmemiş, babalar ise çoğunlukla ilkokul (5. sınıf) mezunudur. Çocuklar da köy yaşamında günlük işlerde çalışmakta ve zamanlarının çoğunu tarlalarda ya da hayvanları otlatmak için otlaklarda geçirmektedirler. Çocukların içinde bulundukları bu çevreler onların sosyalleşmesini ve başkalarıyla yakın ilişkiler kurmayı öğrenmelerini güçleştirmektedir.

Baskı, otorite ve gücün önemli olduğu bir sosyal çevreden gelen öğrenciler okulda da bu tür davranışlarını sürdürmektedirler. Üst sınıflardaki ya da yaşça büyük olan öğrencilerin zorlama ya da korkutma yoluyla kendilerinden küçük ya da zayıf olanları kontrolleri altına almaya çalıştıkları ve okuldaki bazı günlük rutin işlerini (örneğin; yatağın toplanması, yemekten sonra kapların kaldırılması ya da çorapların yıkanması gibi) bu öğrencilere yaptırdıkları sıkça gözlenmektedir. Yine öğrencilerin köyler arasında ya da aynı köyde belli aileler arasındaki husumeti ve kavgaları okul ortamına taşıdıkları ve kavgaları bu şekilde burada da sürdürdükleri gözlenmiştir. Yine öğrencilerin dar çevrelerden gelmiş olmaları ve içinde bulundukları kültürün etkisiyle sorunlarını çözmede hep kaba kuvvete başvurdıkları da söylenebilir.

İlköğretimin zorunlu olması nedeniyle YİBO'lara gelen öğrencilerin çoğunluğunun gerek kendileri gerekse aileleri tarafından isteksiz olarak okula geldikleri anlaşılmaktadır. Bu durum da, öğrencilerdeki huzursuzluk, öfke ve kin duygularını artırmakta ve tepkisel davranmalarına neden olmaktadır. Hatta bunun okula ve eşyalara zarar verilemesinin en önemli nedenlerinden birisi olduğu iddia edilebilir. Çünkü

öğrencilerin bir çoğu ailelerinden uzak kalmalarının nedeni olarak bu okulların varlığını görmektedir. Nitekim YİBO'da eşyalara zarar veren bazı öğrencilerle yaptığımız görüşmelerde de okula karşı bir nefret, bir intikam duygusuyla bu tür davranışlarda bulunduklarını ifade etmişlerdi.

YİBO'lardaki öğrencilerin küçük diyebileceğimiz yaşlarda (7-14 yaş arası) bu okullara gelmeleri ve yılın çoğunu ailelerinden uzakta geçirmeleri onların psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının doyurulması yönünde eksikliklerin doğmasına neden olmaktadır. Bu okulların genelde kalabalık olmaları, bu okullarda çalışan öğretmenlerin öğrencilerin bu tür ihtiyaçları ile ilgili olarak yeterince bilinçli ve donanımlı olmamaları, öğretmenlerin bu okullarda çalışma hususunda isteksiz olmaları, düzen ve disiplin adına öğrencilere kaba ve sert davranılması, öğretime ağırlık verilerek öğrencilerin psikolojik ve duygusal sorunlarının göz ardı edilmesi, sosyal ve sportif çalışmaların yapılmaması ya da çok yetersiz olması, öğrencilerin samimi ve yakın ilişkiler kurmada yeterli olmamaları psiko-sosyal ihtiyaçların karşılanması yönündeki en önemli engeller olarak göze çarpmaktadır.

Yukarıda sayılan özelliklerin YİBO'larda okuyan öğrencilerin sağlıklı ruhsal gelişimlerinin ve olumlu davranışlar geliştirmelerinin aleyhine bir fonksiyona sahip oldukları açıktır. İşte bu gibi nedenlerden dolayı YİBO'larda okuyan öğrencilerin kendileriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerinde daha hoşgörüsüz ve saldırgan nitelikte olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada bu düşünce test edilmek istenmiştir.

Bunu gerçekleştirmek için R. Sears tarafından geliştirilen ve Sevda ULUĞTEKİN (1976) tarafından ülkemize uyarlanan "Saldırganlık Ölçekleri" kullanılmıştır. Ölçekte beş ayrı saldırganlık ölçeği yer almaktadır. Bunlar; 1) Saldırganlık Bunalımı, 2) Yansıtılmış Saldırganlık, 3) Kendine Dönük Saldırganlık, 4) Prososyal Saldırganlık ve 5) Antisosyal Saldırganlıktır.

YİBO'lar ve normal ilköğretim okullarının karşılaştırılması bu beş boyut açısından yapılmıştır. Çalışmada ayrıca YİBO'larda okuyan kız ve erkek öğrencilerle normal ilköğretim okullarında kız ve erkek öğrenciler ayrı olarak da karşılaştırmaya tabii tutulmuştur.

Bu çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde problem, hipotezler ve araştırmanın amacı ve önemi, ikinci bölümde saldırganlıkla ilgili kuramlar, üçüncü bölümde gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yapılan araştırmalar, dördüncü bölümde

verilerin toplanması ve analizi, beşinci bölümde bulgular, altıncı bölümde tartışma ve yorum, yedinci bölümde ise yargı ve öneriler yer almaktadır.

1.1. Problem

Bu çalışmada yatılı ilköğretim bölge okulunda okuyan II. kademe öğrencileri ile normal ilköğretim okulunda okuyan II. kademe öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri açısından aralarında bir fark olup olmadığı incelenmiştir.

1.2. Alt Problemler

1. Yatılı ilköğretim okullarında ve normal ilköğretim okullarında okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde bir farklılık olacak mıdır?
2. Genel olarak kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde bir farklılık olacak mıdır?
3. Farklı okullarda okuyan (yatılı – normal) aynı cinsiyete sahip öğrenciler arasında saldırganlık düzeyleri açısından bir fark var mıdır?
4. Farklı okullarda okuyan (yatılı – normal) farklı cinsiyete sahip öğrenciler arasında saldırganlık düzeyleri açısından bir fark var mıdır?
5. Yatılı ilköğretim bölge okullarındaki farklı sınıf seviyelerinde (6, 7 ve 8. sınıf) saldırganlık düzeyleri açısından bir fark var mıdır?
6. Normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında (6, 7 ve 8. sınıf) saldırganlık düzeyleri açısından bir fark var mıdır?
7. Farklı okullardaki (yatılı – normal) aynı sınıf seviyeleri arasında saldırganlık düzeyleri açısından fark var mıdır?

1.3. Hipotezler

Yukarıdaki alt problemlere dayalı olarak bu çalışmada test edilecek olan hipotezler şunlardır.

1. Yatılı ilköğretim bölge okulları ve normal ilköğretim okullarında okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması;

- 1.1. YİBO’da okuyan öğrencilerin “Saldırganlık Bunalımı” puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir.
- 1.2. YİBO’da okuyan öğrencilerin “Yansıtılmış Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir.

1.3. YİBO’da okuyan öğrencilerin “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir.

1.4. YİBO’da okuyan öğrencilerin “Sosyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir.

1.5. YİBO’da okuyan öğrencilerin “Antisozyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir.

2. Genel olarak kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması;

2.1. Kız öğrencilerin “Saldırganlık Bunalımı” puanları erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir.

2.2. Kız öğrencilerin “Yansıtılmış Saldırganlık” puanları ile erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2.3. Kız öğrencilerin “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları ile erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2.4. Kız öğrencilerin “Sosyal Saldırganlık” puanları ile erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2.5. Erkek öğrencilerin “Antisozyal Saldırganlık” puanları kız öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir.

3. Farklı okullarda okuyan (yatılı – normal) aynı cinsiyete sahip öğrencilerin saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması;

3.1 Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin “Saldırganlık Bunalımı” puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

3.2. Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin “Yansıtılmış Saldırganlık” puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

3.3. Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

3.4. Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin “Sosyal Saldırganlık” puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

3.5. Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin “Antisosyal Saldırganlık” puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

3.6. Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin “Saldırganlık Bunalımı” puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir.

3.7. Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin “Yansıtılmış Saldırganlık” puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir.

3.8. Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir.

3.9. Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin “Sosyal Saldırganlık” puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir.

3.10. Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin “Antisosyal Saldırganlık” puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir.

4. Farklı okullarda okuyan (yatılı – normal) farklı cinsiyete sahip öğrencilerin saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması;

4.1. Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin “Saldırganlık Bunalımı” puanları normal ilköğretim okullarında okuyan erkek öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

4.2. Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin “Yansıtılmış Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarında okullarda erkek öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

4.3. Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarında okuyan erkek öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

4.4. Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin “Sosyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarında okuyan erkek öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

4.5. Normal ilköğretim okullarında okuyan erkek öğrencilerin “Antisosyal Saldırganlık” puanları yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından yüksektir.

4.6. Normal ilköğretim okullarında okuyan kız öğrencilerin “Saldırganlık Bunalımı” puanları yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

4.7. Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin “Yansıtılmış Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarında okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

4.8. Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarında okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

4.9. Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin “Prososyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarında okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

4.10. Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin “Antisosyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarında okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir.

5. Yatılı ilköğretim bölge okullarındaki farklı sınıf seviyelerinin (6, 7 ve 8. sınıf) saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması;

5.1. Yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Saldırganlık Bunalımı” açısından fark vardır.

5.2. Yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Yansıtılmış Saldırganlık” açısından fark vardır.

5.3. Yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Kendine Dönük Saldırganlık” açısından fark vardır.

5.4. Yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Prososyal Saldırganlık” açısından fark vardır.

5.5. Yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Antisosyal Saldırganlık” açısından fark vardır.

6. Normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyelerinin (6, 7 ve 8. sınıf) saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması;

6.1. Normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Saldırganlık Bunalımı” açısından fark vardır.

6.2. Normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Yansıtılmış Saldırganlık” açısından fark vardır.

6.3. Normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Kendine Dönük Saldırganlık” açısından fark vardır.

6.4. Normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Sosyal Saldırganlık” açısından fark vardır.

6.5. Normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında “Antisosyal Saldırganlık” açısından fark vardır.

7. Farklı okullardaki (yatılı – normal) aynı sınıf seviyelerinin saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması;

7.1. Yatılı okullardaki 6. sınıfların “Saldırganlık Bunalımı” puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

7.2. Yatılı okullardaki 6. sınıfların “Yansıtılmış Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

7.3. Yatılı okullardaki 6. sınıfların “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

7.4. Yatılı okullardaki 6. sınıfların “Sosyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

7.5. Yatılı okullardaki 6. sınıfların “Antisosyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

7.6. Yatılı okullardaki 7. sınıfların “Saldırganlık Bunalımı” puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

7.7. Yatılı okullardaki 7. sınıfların “Yansıtılmış Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

7.8. Yatılı okullardaki 7. sınıfların “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

- 7.9. Yatılı okullardaki 7. sınıfların “Prososyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.
- 7.10. Yatılı okullardaki 7. sınıfların “Antisosyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.
- 7.11. Yatılı okullardaki 8. sınıfların “Saldırganlık Bunalımı” puanları normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.
- 7.12. Yatılı okullardaki 8. sınıfların “Yansıtılmış Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.
- 7.13. Yatılı okullardaki 8. sınıfların “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.
- 7.14. Yatılı okullardaki 8. sınıfların “Prososyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.
- 7.15. Yatılı okullardaki 8. sınıfların “Antisosyal Saldırganlık” puanları normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir.

1.4. Sayıtlar

1. Saldırganlık ölçekleri gerekli geçerlik ve güvenirliğe sahip olup ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini ölçecek niteliktedir.
2. Seçilen örneklem evreni temsil edecek niteliktedir.
3. Öğrenciler testi yanıtlarken etki altında kalmadan tamamen kendi düşünceleri doğrultusunda yanıtladıkları kabul edilmektedir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Saldırganlık puanları Sears’ın “Saldırganlık Ölçekleri”nden elde edilen puanlarla sınırlıdır ve ölçekte yer alan beş boyutta karşılaştırma yapılmıştır.
2. Araştırmanın örnekleme Erzurum iline bağlı Horasan, Ilıca ve İspir ilçelerindeki YİBO’ların ve yine bu ilçelerden seçilen birer normal ilköğretim okulunun ikinci kademe (6, 7 ve 8. sınıflar) öğrencilerinden oluşan toplam 451 öğrenci ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Amacı Ve Önemi

Yatılı okullarda okuyan öğrenciler çocukluk ve ergenlik yıllarının bir bölümünü bu okullarda geçirmektedirler ki bu dönemler bir çocuğun kişilik gelişimi açısından

kritik dönemleri oluşturur. Bu dönemlerde çocuğun çeşitli psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması onun sağlıklı kişilik geliştirebilmesi açısından önemlidir. Yatılı okullarda okuyan çocuklar ve gençler büyük oranda bundan yoksundur çünkü onu destekleyecek, koruyacak, sevip okşayacak bir yakını (anne-baba ve/veya diğer yakın kişiler) çoğu zaman yanında değildir. Okullarda rastlanabilecek bazı olumsuz sosyal ortamlar da onların ruhsal olarak gergin olmalarına, korkmalarına ve tepkisel davranmalarına neden olmaktadır. Böyle bir ortamda uyumlu bireyler yetiştirmek pek fazla mümkün olmamaktadır. Bu nedenle yatılı okullarda okuyan öğrencilerin içinde bulundukları sosyal ve psikolojik şartlar göz önünde bulundurulmalı ve onların eğitimleri süresince her türlü ihtiyaçlarının mümkün olan maksimum seviyede doyurulmasına özen gösterilmesi gerekir. Bu da tabii ki ihtiyaçların neler olduğunun ve sorunlarının kaynağının ve de nasıl giderileceğinin bilinmesiyle mümkün olmaktadır.

Bu araştırmada Yatılı ilköğretim Bölge Okulları ve Normal İlköğretim Okullarında okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılarak farklılıkların tespit edilmesi ve öğrencilerin sağlıklı ve etkili bir eğitim ortamı içerisinde eğitim ve öğrenimlerini görmeleri ve uyumlu birer kişilik geliştirmeleri için olumsuzlukların nasıl giderilebileceği hakkında ne tür eğitsel tedbirlerin alınabileceği hususunun tartışılması amaçlanmıştır.

Bu araştırmayı önemli kılan bir diğer husus ise, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasıyla birlikte yatılı ilköğretim okullarının öneminin ve öğrenci sayılarının artmasına rağmen bu okullarla ilgili yeterli bir araştırma ve bilgi birikimin olmaması ve dolayısıyla ailesinden uzak olan bu çocukların eğitimlerinin gelip geçici ve kişisel tarzda yöntemlerle sürdürülmeye çalışılmasıdır. Bu çalışmayla bu bilgi boşluğunun, küçük de olsa bir bölümünün, doldurulması ve sorunların giderilmesi için ortaya konacak yeni yöntem ve yaklaşımlar için ışık tutması hedeflenmektedir.

BÖLÜM II

2. SALDIRGANLIK KURAMLARI

İnsanlardaki saldırgan davranışların nedenlerine ilişkin oldukça çok şey söylenmiştir. Özellikle psikolojinin gelişmesiyle birlikte saldırganlığı anlamak ve açıklamak için pek çok araştırmacı konu üzerinde durmuş ve elde ettikleri bulguları sistemli bir halde bir araya getirerek saldırganlık hakkında tutarlı yaklaşımlar sunmaya çalışmışlardır. Saldırganlık konusu halen dünyada en çok araştırılan konulardan bir tanesi olma özelliğini sürdürmektedir, çünkü saldırganlık ve buna dayalı şiddet eylemleri her gün biraz daha artmakta ve giderek gençleri ve çocukları daha çok etkilemektedir.

Saldırganlık konusunu açıklamaya çalışan kuramcılar konuyu farklı boyutlarda ele alıp değerlendirdiklerinden saldırganlıkla ilgili pek çok görüş ortaya atılmıştır. Ortaya atılan bu görüşlerin sınıflanmasında da farklı yaklaşımlar izlenmiştir. Örneğin Johnson'ın (1972; akt. Köksal, 1991, s. 21) yaptığı sınıflama aşağıdaki gibidir;

1. İçgüdü Kuramları
2. Sosyal ve Gelişimsel Kuramlar
3. Öğrenme Kuramları
4. Psikolojik Kuramlar
5. Politik Kuramlar
6. Çevresel Kuramlar

Bandura'nın (1973; akt. Köksal, 1991, s. 22) güdüleyici nedenlere dayalı olarak yaptığı sınıflama ise şöyledir;

1. İçgüdü Kuramları
 - a. Psikoanalitik kuram
 - b. Etolojik kuram
2. Engellenme ve Saldırganlık Kuramı
3. Sosyal Öğrenme ve Bilişsel Kuramlar

Saldırganlığın doğası düşünüldüğünde kuramsal olarak ileri sürülmüş oldukça fazla görüşün bulunduğu görülmektedir. Bu çok sayıdaki kuramlar, saldırganlığın doğası hakkındaki sayıtları üç baskın boyutta toplamaktadır. Bunlar; tamamen

doğuştan gelenler, sonradan kazanılanlar ya da doğumla gelip sonradan aktifleşen saldırganlık eğilimleridir. İnsanın doğası değişik psikolojik ekoller tarafından farklı biçimlerde tanımlansa bile bütün ekollerin üstünde birleştiği nokta, insanda saldırganlık eğilimlerinin varlığıdır (Köksal, 1991, s. 21).

2.1. İçgüdü Kuramları

Çoğu bilim adamı saldırganlığın doğuştan getirilmiş bir davranış olduğunu savunmuştur. Bu bilim adamlarının başında gelen Freud, saldırganlığın dışa vurulmadığı takdirde belli bir enerji olarak insanın içinde birikeceğini söylemiş ve birçok davranış bozukluğunun doğal ifadesini bulamamış saldırganlık eğiliminden kaynaklandığını ifade etmiştir.

Hayvanların davranışlarını onların doğal ortamlarında gözleyen etologların çoğu, saldırganlığın doğuştan gelen hayvanın yaşamını sürdürmesinde önemli rolü olan bir davranış olarak görürler. Etologlara göre, hayvanın çevresindeki tehlikeleri önlemede, en kuvvetli erkeğin dişileri dölemesi sonucunda kuvvetli bir neslin doğmasında ve yiyeceğin daha kolay temininde, saldırganlık davranışı önemli bir işlevişi yerine getirmektedir (Eibesfeldt, 1970; akt. Cüceloğlu, 1997, s. 314).

Ancak gerek Freud'un görüşlerine gerekse etologların yaklaşımına sonraları büyük eleştiriler getirilmiş ve yapılan çeşitli araştırmalarla saldırgan davranışın salt içgüdülere bağlanamayacağı yönündeki bulgular artmıştır.

Saldırganlığın doğuştan gelen bir özellik olduğunu savunan biyolojik yaklaşımlar da mevcuttur. Bunlar bazı hormonların ve genetik yapıdaki bazı kromozomların saldırganlıkta önemli rol oynadıklarını savunmaktadırlar.

2.1.1. Psikoanalitik kuram

Freud'un saldırganlıkla ilgili görüşlerini tarihsel açıdan ele almak gerekir. Bu konuda Freud üç ayrı açıklama getirmiştir. Psikoanalitik kuramın ilk döneminde saldırganlık pek önemsenmemiştir. Bu dönemde libido ve psikoseksüel gelişim süreçlerine ağırlık veren Freud, nörotik çelişkileri cinsellikle açıklamaya çalışmıştır. Bu dönemde saldırganlığın da psikoseksüel kavram içerisinde ele alındığını göstermektedir (Buss, 1961; akt. Köksal, 1991, s. 23).

Bu dönemde Freud, saldırganlığın doğuştan gelen, bütün canlılarda ortak olan, öğrenmeyle değişmeyen evrensel bir içgüdü olduğunu düşünmüş, cinsel içgüdüyle bağlı bulunduğunu ileri sürmüştür.

Saldırganlığı psikoseksüel kuram içerisinde açıklamaya çalışan Freud, çocuğun gelişimin birinci dönemi olan oral dönemin geç aşamalarında çocukta ısırma, yıkma, yok etme eğilimlerinin başladığını ve bu tür eğilimlerin çocukta hoş durumlar yaratarak ona haz verdiğini söyler. Oral dönemin ikinci aşamasında ağızla ilgili sadistik (başkalarına acı veren) kişilik yapısının ilk belirtileri görülür. Bu dönemde takılıp kalma ya da bu döneme geri dönüş, saldırgan davranışların temeli kabul edilir (Köknel, 1996, s. 45).

Saldırgan davranışlar anal dönemden de kaynaklanır. Bu dönemle ilgili saldırgan davranışlar, çoğunlukla geç anal dönemdeki aşırı denetim sonucu oluşur. Anal dönemdeki takılmalar ya da bu döneme geri dönüş, anal sadistik kişilik yapısının ortaya çıkmasına yol açar. Bu yapının temel özelliği, aşırı öfke, çabuk kızma ve kolayca saldırganlığa dönüşen davranışlardır (Köknel, 1996, s. 46).

Fallik dönemde Oedipus kompleksinin çözülmemeye başlaması ve üstbenliğin gelişimini tamamlamaya başlamasıyla, çocuk kendi üstbenliğinden çekinmeye başlar. Kişilik, üstbenliğin yarattığı korku ve kaygıya karşı benliğini korumak için şiddet eylemlerine başvurur. Üstbenlik ne kadar bastırıcı, katı ve sert olursa saldırgan davranışın ortaya çıkması da o denli kolay ve şiddetli olur. Toplumsal şiddeti ruhsal çözümleme (psikoanaliz) kuramlarıyla açıklamaya çalışanlar oedipus karmaşasını başkaldırmanın, karşı gelmenin, kargaşanın, savaşın, terörün nedeni olarak görmüşlerdir (Köknel, 1996, s. 46).

Freud ikinci devrede ayrıntılı bir biçimde ego-içgüdüleri üzerinde durmuştur. Bu dönemde Freud'un amacı kendi kendini korumak olan ego-içgüdülerinin kaynaklarından çok amaçlarıyla ilgilenmek olmuştur. İki çeşit içgüdü ele almıştır. Bunlar; cinsel içgüdüler ve ego-içgüdüleridir. Ego-içgüdüleri kendini koruma eğilimini kapsamaktadır. Ego-içgüdülerinin kendini koruma ve devam ettirmesinde saldırganlığın önemli rolü bulunmaktadır. Böylece saldırganlık libidonun değil, ego-içgüdülerinin bir parçası olarak ele alınmıştır (Aşkın, 1981; akt. Köksal, 1991, s. 24).

Son dönemde Freud, bütün içgüdüleri cinsel içgüdüler ve kendini koruma içgüdüleri olarak iki sınıfta birleştirmiştir. Bunlar; Eros (yaşam içgüdü) ve Tanatos

(ölüm) içgüdüleridir. Yaşam içgüdüğü genellikle cinsel gerilimi azaltmayı, ölüm içgüdüğü ise yaşam geriliminden arınmayı amaçlar (Köksal, 1991, s. 24).

Freud'a göre dürtüler davranışı etkileyen ana etmendir. Saldırganlık dürtüleri diye de anılan ölüm dürtüleri, yaşam dürtüleri gibi, başta kişinin kendine yöneliktir. Ancak bu durum yaşam dürtüleriyle çatıştığında daha sonra dış dünyaya yansıtılır. Dış dünyaya yansıtılan bu dürtüler bu yönüyle egemenlik, güç arzusuna dönüşebilir ya da diğer insanlara yönelik şiddet davranışları şeklinde belirebilir (Geçtan, 1998, s. 30-32; Tura, 2000, s. 15).

Freud'a göre dürtüler bir çıkış yolu (boşalma, deşarj) arar. Eğer dürtüler uygun yollarla tatmin bulamazlarsa kendilerine dolaylı yollardan tatmin sağlamaya çalışır. Örneğin, boşaltılamayan bir saldırganlık dürtüsü dolaylı yoldan boşalma sağlamak için yaşam güdülerine katılabilir ve örneğin cinsellikte sadizm ya da mazoşizm gibi davranışlara neden olur (Tura, 2000, s. 15; Kağıtçıbaşı, 1999, s. 349). Ancak yapılan araştırmalar bunun tam tersini ortaya koymuştur. Kişiler saldırganlığını dışa vurdukça daha çok saldırgan davranmışlar ve ilerde saldırgan davranışlar gösterme olasılıkları da artmıştır (Kağıtçıbaşı, 1999, s. 349; Zülal, 2001, s. 39).

Psikoanalizden ayrılarak kendi ekolünü kurmuş olan Adler ise, saldırganlığı tüm ihtiyaçları gidermek için çaba sarf eden bir içgüdü olarak ele almış ve saldırgan içgüdülerin birçok değişik şekillerde kanalize edileceğini savunmuştur. Ayrıca Adler, kültürün etkisiyle saldırgan dürtülerin çeşitli görünümelerde ortaya çıkabileceğini belirtmiştir (Aşkın, 1981; akt. Köksal, 1991, s. 26). Adler daha sonraki yazılarında saldırganlığa daha az önem vermiş, saldırganlığı içgüdüden çok günlük yaşam engellerine karşı verilen doğal bir tepkinin sonucu olarak görmüştür (Buss, 1961; akt. Köksal, 1991, s. 26).

Adler gibi psikoanalizden kopan bir diğer kuramcı olan Jung ise kuramında yaşam ve ölüm içgüdülerini libido adını verdiği tek bir içgüdü halinde ele almıştır. Jung'a göre bu içgüdü iki kutuplu olup ölüm – yaşam, sevgi – nefret şeklindeki içgüdülerdir. Jung'da libido dinamik bir süreçtir. Yapıcı olmadığı zaman yıkıcı rolü oynar. Jung bu fonksiyonların birbirinden ayrıldıkları zaman, bilinçaltı düzeyine indiğini, bu nedenle de zorunlu olarak tahrip edici olduğunu ifade etmiştir (Köksal, 1991, s. 26).

Erich Fromm da insanlarda ve hayvanlarda varolduğu biçimiyle kalıtsal olarak programlanmış saldırganlığı biyolojik bir tepki olarak nitelendirmiştir. Buna göre saldırganlık tehlide göre bir tepki biçimi değildir. Varoluşun tehlikeye düşmesi durumunda başvuru bir tepkidir. Hayvanlardaki saldırganlık, hayvanın hiç kaçma şansının bulunmaması durumunda ortaya çıkan davranış olarak görülmelidir. İnsan da yaşamsal çıkarları tehdit edildiği zaman saldırıya kaçışla tepki göstermek üzere kalıtsal olarak programlanmıştır (Köksal, 1991, s. 27).

Günümüzde giderek yaygınlaşan dinamik psikoterapi ekollerinin kuramcılarında biri olan Fosshage'e göre, saldırganlığı bir dürtü olarak değil de, sinyal duygulanımlara bağlı ve hayal kırıklığına bir tepki olarak gördüğümüzde bile, bu tanım, saldırganlığın bir içsel itki tabanına ve amaca sahip olduğunu yadsıyamaz. Fosshage, "hakkını savunma" (assertiveness) ve saldırganlığı birbirinden ayrı olgular olarak tanımlar. Bu bakışı ile de klasik kuramdan (psikanaliz) ayrılır. Klasik kuram saldırganlık ve hakkını aramayı aynı olgunun bir süreklilik üzerindeki farklı noktaları olarak görür. Oysa Fosshage, saldırganlık ve hakkını aramayı iki ayrı güdülenme sisteminin ürünü olan farklı olgular olarak değerlendirir (Ardalı ve Erten, 1999, s. 43).

Fosshage, bir güdülenme sistemi olarak nefretin, bireyin ilişkilerindeki bağlanma deneyimlerinde düzenleyici rol oynadığını öne sürer. Örnek olarak, birey bir ilişkide kendini kırılmış hissetmişse, ilişki içinde bulunduğu 'öteki'ne – bu deneyimini düzenleyici bir işlev olarak – husumet veya geri çekilme ile yanıt verir. Ayrıca birey bir başka güdülenme sistemini kullanıp ilişkideki durumunu 'hakkını arama' ile kuvvetlendirebilir. Hakkını aramayı saldırganca vurgulama ihtimali, bu birbirinden ayrı iki güdülene sistemini, gözlemcinin gözünde birbirine karıştırabilir (Ardalı ve Erten, 1999, s. 164).

2.1.2. Etolojik kuram

Hayvanların davranışlarını onların doğal ortamlarında gözleyen etologların çoğu, saldırganlığın doğuştan gelen hayvanın yaşamını sürdürmesinde önemli rolü olan bir davranış olarak görürler. Etologlara göre, hayvanın çevresindeki tehlikeleri önlemede, en kuvvetli erkeğin dişileri dölemesi sonucunda kuvvetli bir neslin doğmasında ve yiyeceğin daha kolay temininde, saldırganlık davranışı önemli bir işlevi yerine getirmektedir (Eibesfeldt, 1970; akt. Cüceloğlu, 1997, s. 314).

Etologlar saldırganlığı, içerden kaynaklanan, türdeki birleşmeyi gerçekleştiren, türlerin yayılıp odaklaşmasını kolaylaştıran ve kurtarıcı bir değeri olan bir dizi davranış örüntüsü olarak ele almışlardır (Davis, 1972; akt. Köksal, 1991, s. 27).

Etolojik kuram, saldırgan davranışın biyolojik yapıya bağlı olduğunu savunur. Bir etolog olan Konrad Lorenz saldırganlığı, gerek hayvanlarda gerekse insanlarda aynı türün başka üyelerine karşı bir kavga içgüdüğü olarak tanımlamıştır. Lorenz'in kuramına göre, saldırganlık üyeleri olduğu kadar, başka türleri de kapsamına dahil eder. Bu içgüdü organizasyonunun temel bir bölümü olarak türün korunması ve evrimi için gereklidir (Köksal, 1991, s. 28).

Lorenz, saldırganlık enerjisini gayri ihtiyari olarak bir dış tahrikten güç alan içgüdüsel bir sistem olarak ifade eder. Bu sistem saldırganlığa sebep olabilecek bir tek neden buluncaya kadar çalışır. Bu durum, genelde tepki yerine kendi kendini yiyip bitirmeye yol açar, çünkü tepkinin açık bir şekilde gösterilmesi tehlikelidir ve çevreden tenkide uğrar (Bandura, 1973; akt. Köksal, 1991, s. 28).

Bu kurama yöneltile en büyük eleştiri, Lorenz'in insan ve hayvan davranışları arasında paralellik kurması ve evrim süreci içerisinde öğrenme ve kültürel gelişmeyi dikkate almamış olmasıdır (Köksal, 1991, s. 29).

Saldırganlığı biyolojik süreçlerin işleyişiyle açıklamaya çalışan bilim adamları da olmuştur. Bunlardan birincisinde saldırganlığın beyindeki nörotransmitterlerle ilişkili olabileceği düşünülmüş ve saldırganlıktan "serotonin" adı verilen bir nörotransmitter sorumlu tutulmuştur. Ancak yapılan araştırmalarda hayvanlara serotonin seviyesini düşüren ilaçlar verilmesi sonucunda hayvanların daha tepkisel ve saldırgan oldukları gözlenmiştir. Serotonin düzeyi artırıldığında ise tam tersi sonuçlar elde edilmiştir (Yılmaz, 2001, s. 44).

Saldırganlığın kalıtımla ilgili olabileceği yönünde de görüşler vardır. Bununla ilgili en önemli görüş "Y" kromozomu varsayımıdır. Buna göre; insanda 23 çift kromozom bulunur. 22 çift kromozom erkekte de kadında da aynıdır. Oysa kadında cinsiyeti belirleyen "XX" kromozomları varken, erkekte ise "XY" kromozomları vardır. Erkek "X" kromozomunu anneden, "Y" kromozomunu ise babadan alır. Erkek ya da kadın yumurtalarındaki türlü nedenlerle oluşan bozulmalar nedeniyle "XY" olması gereken kromozomlarına fazladan bir "Y" kromozomu eklenirse (XYY) saldırgan davranışlara, şiddet eylemlerine ve suça yatkın insanlar ortaya çıkar. Araştırmalar, "Y"

kromozomunun suçlularda genel nüfusa göre daha fazla olduğunu göstermektedir (Köknel, 1996, s. 30). Ancak aynı konuda araştırma yapan bazı araştırmacılar bir fazla “X” kromozomu ile saldırganlık arasında ilişki bulunduğunu reddetmişlerdir (Köksal, 1991, s. 31).

Yine beyinde “prefrontal korteks” bölümünün şiddeti denetlemede etkili olduğu yönünde görüşler vardır. Bu görüşün nedeni; 19. yy.da yaşamış olan Phineas Gage adlı bir kişinin başına gelenler olmuştur. Gage, bir kaza sonucu demir bir çubuğun, beyninin prefrontal korteksinin büyük bölümünü dağıtmasından sonra iyi huylu ve sevecen biri olmaktan çıkmış ve vahşi bir adama dönüşmüştür. 1997’de Raine adlı bir araştırmacı bunu destekleyen bulgular elde etmiştir. Raine 41 hükümlü katille 41 kişilik kontrol grubu üzerinde yaptığı pozitron emisyon tomografisi (PET) taramasında, katillerin prefrontal korteksindeki glikoz metabolizmasının azaldığını saptamış ve bu durumdan, bölümün işlevini tam olarak yerine getirmediği sonucunu çıkarmıştır. Aynı şekilde Coccaro da, şiddete eğilimli, kontrolsüz kişilerin frontal korteks bölümünün çalışmasını gerektiren işleri pek iyi yerine getiremediklerini gözlemlemiştir (akt. Yılmaz, 2001, s. 44-45).

Saldırganlığı etkileyen bir diğer faktör de androjen hormonunun beynin işleyişinin yanı sıra, kas gelişimi ve fiziksel büyümeyi etkileyerek, dolaylı olarak saldırganlığa yol açtığı yönündeki varsayımdır. Örneğin, bazı hayvanların çiftleşme dönemlerinde androjen hormon seviyelerinin artması, erkekler arasında saldırgan ve kavgacı davranışlara neden olmaktadır. Ancak kültürler arası çalışmalarda görüldüğü gibi, insanlardaki cinsel tepkiler hormon düzeyinden çok, sosyal çevre tarafından belirlenmektedir (Köksal, 1991, s. 30).

Yukarıdaki görüşler belli çalışmalar ve gözlemler neticesinde ortaya konmuş olsa da kesin geçerlilikleri kanıtlanmış değildir. Bununla birlikte yapılan başka çalışmalar saldırganlığın sadece dürtüler ya da biyolojik süreçlerle açıklanamayacağını ispatlar niteliktedir. Kaldı ki saldırganlığın giderek yükselen bir seyir izlemesi, bunun kökeninde yatan farklı süreçlerin rol oynadığını ortaya koymaktadır.

2.2. Engellenme – Saldırganlık Kuramı

Bu kuram Psikoanalitik temele dayanmakla beraber deneysel yönetime önem vermesi ve saldırganlığı içgüdüsel değil, tepkisel bir davranış olarak kabul etmeleri yönüyle Freud'dan ayrılmışlardır (Köksal, 1991, s. 32).

John Dollard'ın özgün engellenme-saldırganlık varsayımına göre; 1. Engellenme daima saldırganlığa yol açar, 2. Saldırganlık daima engellenmeden köken alır (Kaplan ve Sadocs, 1994, akt. Görmez ve diğerleri, 1998, s. 14).

Bu görüş şiddetli eleştirilere maruz kalınca Miller daha sonra bu görüşü değiştirerek, engellenmenin bir takım tepkiler sonucu tahrik unsuru olduğu ve bu tepkilerden birinin saldırganlığa yol açtığını söylemiştir. Bu değişikliğe neden olan ise çocuklar üzerinde yapılan bir dizi gözlem neticesinde her engellenme karşısında çocukların saldırgan davranmadıkları ve içe kapandıklarını gösteren araştırmalardır (Köksal, 1991, s. 32).

Engellenme kuramına iki önemli eleştiri yapılmıştır. Bunlardan birincisi, kişinin kendini engellenmiş hissettiği bazı durumlarda saldırganlaştığı, ancak diğerlerinde sakin kalabildiğidir. Bunun ana nedeni olarak da, kişinin, onu engelleyen bireyin niyetini göz önüne alması olarak gösterilir. Eleştirilerin ikinci noktası is kişilerin engellenme durumu olmadan da saldırgan davranışlarda bulunmalarıdır (Kağıtçıbaşı, 1999, s. 353).

Engellenme-saldırganlık kuramının analiziyle ilgilenen psikologların birçoğu kuramda değişiklikler önermişlerdir. Örneğin, Sanferd ve Wrightsam dıştan tahrik edilme durumunu iki faktöre ayırmaya çalışmışlardır. Bunlara göre engellenme; “dışardan gelen ve engellenmeye sebep olan duygusal bir takım davranışlardır”. Berkowitz'e (1969) göre, orijinal engellenme-saldırganlık kuramı, engellenmeyi dışardan gelen etmene bağlamaz ve kuramsal olarak saldırganlık tahrik dışında hiçbir iç etmene bağlanamaz. Kuramın net bir şekilde açıklanmayışı Berkowitz'i (1962) iki değişikliğe götürür. Berkowitz'e göre, her saldırgan davranışın nedeni engellenme değildir. Saldırgan davranışlar, diğer davranışlar gibi engellenmeye tepki olarak da öğrenilebilir. Diğer değişiklik ise, engellenme ile saldırganlık arasındaki gücün sorgulanmasıdır. Berkowitz, güçlü dürtüleri doyurmaya yönelik eylemlerin katı biçimde engellenmesi, saldırgan davranışa yol açabileceği gibi, kaçış davranışına neden olan korku duygusu da yaratabileceğini belirtmektedir (akt. Köksal, 1991, s. 33).

Cüceloğlu (1997, s. 317-320), saldırganlığı engellenmeye karşı yapılan bilinçsiz tepkilerden biri olarak ele alır. Öğrenilmiş çaresizlik (learned helplessness) ve duygusal çöküntü (depression) ise engellenmeye gösterilen diğer bilinçsiz tepkilerdir. Kısaca engellenmeye karşı sergilenen tek davranış saldırganlık değildir.

Sonuç olarak, engellenme saldırganlık için ne yeterli sebep ne de gerekli bir neden olmamakla beraber, bu eğilimi artırıcı önemli bir durumdur (Kağıtçıbaşı, 1999, s. 353).

2.3. Sosyal Öğrenme ve Bilişsel Kuramlar

Kanadalı psikolog Albert Bandura'nın görüşlerini temel alan sosyal öğrenme kuramına göre, çocuklar belli durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini, başka insanların davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler. Bandura'ya göre insan gelişimi, doğuştan gelen özelliklerin, kişinin davranışlarının ve çevrenin etkisinin karmaşık etkileşimleri sonucu gerçekleşir. Saldırgan davranışların pekişmesinde en önemli etken de çevredeki modellerin davranışlarının gözlenmesidir. Çocuklar anne-babalarının sorunları çözerken başvurdukları saldırgan davranışları öğrenerek bunları benimserler (Zülal, 2001, s. 37).

Bandura (1973; akt. Cüceloğlu, 1997, s. 314-315), üç grup çocuk üzerinde deneme yapmış ve bunun sonucunda öğrenmenin etkisini açık seçik ortaya koymuştur. Özetle, araştırmada I. grup çocuğa içi doldurulmuş oyuncak bir bebeğe saldıran çocukların olduğu film izletilmiş, II. grup çocuğa oyuncak bebeğe saldıran yetişkinlerin filmi izletilmiş ve III. gruba ise saldırgan davranışlar içermeyen bir film izletilmiştir. Bu çocuklar daha sonra bebekle baş başa bırakılmış ve davranışları gözlenmiştir. Saldırgan davranışlar içeren filmi izleyen çocuklar bebeğe tekme, tokat atarak saldırgan davranışta bulunmuşlardır. Bandura ve arkadaşları bu tür deneylerinde saldırgan davranışın gerçek bir insana değil sadece bir oyuncuğa yöneltildiğini söyleyenler tarafından eleştirilmişlerdir. Ancak daha sonra yapılan araştırmalarda şu da ortaya konmuştur ki saldırgan davranışlar, çocuklar tarafından sadece oyuncak bebeklere karşı değil, gerçek arkadaşlarına da yöneltilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1999, s. 351).

Albert Bandura'ya göre, saldırganlığın kökeninde, ne şiddete yönelik içsel bir istek ve ne de engellenmeye bağlı olarak doğan saldırganlık dürtüsü bulunmaktadır. Bandura'nın kuramında insanların birbirine karşı saldırganlık göstermelerinin nedeni;

1. Geçmiş deneyimleri sonucunda saldırgan davranışlar kazanmaları
2. Bu türden tepkileri yüzünden takdir görmeleri ya da ödüllendirilmeleri
3. Özel, sosyal ve çevresel şartlar tarafından doğrudan teşvik edilmeleridir
(Görmez ve diğerleri, 1998, s. 12).

İçgüdü ve dürtü kuramlarının tersine, sosyal öğrenme kuramı, saldırganlığa yol açan bir veya birkaç potansiyel neden olmadığını, çok çeşitli nedenlerle saldırganlığın ortaya çıkabileceğini savunur; saldırganlık davranışının altında kişinin geçmiş yaşantıları ve öğrenmelerinden birçok dışsal ve durumsal etkene uzanan geniş bir alanda yer alan nedenlerin yattığını öne sürer (Michaud, 1991, akt. Görmez ve diğerleri, 1998, s. 12).

Albert Bandura, saldırganlığın kaynağının dürtüler ve içgüdüler olduğunu kabul etmez. Bandura'ya göre saldırganlığın meydana gelmesinde ortamdaki pekiştirici öğeler üzerinde durulmalıdır. Bu kuramın, saldırganlık konusunda diğer kuramlardan ayrılan bir başka yönü de saldırganlığın amaca yönelik bir davranış olarak ele alınıp tanımlanmış olmasıdır (Köksal, 1991, s. 34).

Sosyal öğrenme kuramında saldırganlık, zarar veren ve yıkıcı etkilerin yanı sıra toplumda itibar ve saygınlık kazandıran davranışları da içeren kompleks bir olay olarak nitelendirilebilir. Bu görüşe göre tam bir saldırganlık tanımı şöyledir: “saldırganlık zarar veren davranışlar ile toplumsal yargıyı kapsayan bir olaydır.” (Bandura, 1973; akt. Köksal, 1991, s. 35)

Sosyal öğrenme modeli saldırganlıkla ilgili diğer görüşlere göre, saldırganlığın ortadan kaldırılması konusunda daha iyimserdir. Nihayetinde saldırganlık öğrenilmiş bir davranış şeklidir ve onun yerine başka bir davranış şeklini koymak mümkündür, doğuştan olmayan başka sosyal davranışların da değiştirilebileceği gibi. Bunun için saldırgan davranışın cezalandırılması ya da ciddi düzeyde değilse görmezden gelinmesi; saldırgan olmayan, yapıcı davranışların ödüllendirilmesi yöntemi kullanılır. Ancak özellikle küçük yaştaki çocuklar ilgi çekebilmek için saldırgan davranışlarda bulunurlar ve onlar için cezalandırıcı bile olsa ilgi çekmek hiç ilgi çekmemekten daha iyi olabilir (Kağıtçıbaşı, 1999, s. 355).

Bazı araştırmacılar, çocukların (televizyonlardaki, vs.) hem ‘yararlı’ programların olumlu mesajlarından etkilendikleri hem de bu programlarda geçen ‘kötü’ davranışları (kötüler cezalandırılrsa bile) öğrenebildiklerini göstermişlerdir. Örneğin;

çocukların izledikleri çizgi filmlerde iyi kahramanların davranışlarının övülerek kötü kahramanların yerilmesi, çocukların iyi kahramanların davranışlarını örnek alacakları anlamına gelmemektedir. Çocuklar kötü kahramanların davranışlarını da örnek alabilmektedirler (Zülal, 2001, s. 38).

Araştırmacılar, çocukların 'kötü' davranışlarını cezalandırmak isteyen anne-babaların da aslında bu davranışları pekiştirmekten öteye gidemediklerini göstermişlerdir. Saldırganlığın ebeveynler tarafından şiddetli bir şekilde cezalandırıldığı durumlarda çocuklar bu davranışı sürdürme eğilimi göstermektedir (Zülal, 2001, s. 38; Görmez ve diğerleri, 1998, s. 12). Olumlu davranışlarla ilgili pekiştireç verilmesi ve saldırgan davranışlara ilginin fazla yöneltilmemesi, saldırgan davranışları azaltmaktadır (Görmez ve diğerleri, 1998, s. 12).

Sosyal öğrenme kuramcılarının, bireyi saldırganlığa iten güçlerin içsel olmaktan çok dışsal olduğunu savundukları görülmüştür. Gerçekten de saldırganlığı açıklayan diğer kuramlarla karşılaştırıldığında, sosyal öğrenme kuramının dış etkilere daha fazla önem verdiği görülür. Çünkü tepkide bulunan kişiyi, yalnız çevre etkinliklerine tepkide bulunan güçsüz bir organizma olarak görmez. Buna göre, kişi ve çevre karşılıklı etkileşimlere sahip davranışları oluştururlar. Böylece, hem çevre etkinlikleri davranışları şekillendirir, hem de çevre, davranışlar tarafından etkilenir (Köksal, 1991, s. 37).

Bu dinamik görüşü savunan sosyal öğrenme kuramı, insanın saldırganlığını da diğer sosyal davranışlar gibi hem çevreden kaynaklanan uyaran ve pekiştiricilerin etkisi, hem de bilişsel kontrol etkisiyle öğrenildiğini savunur. Bu kurama göre saldırgan davranışlar, dolaylı veya doğrudan deneyimler, gözlemler, pekiştirmeler ve bilişsel kontrollerin yanı sıra biyolojik yapı ve hatta öğrenme hızını etkileyebilen genetik yapı tarafından da etkilenirler (Köksal, 1991, s. 37).

Sosyal öğrenme kuramcıları saldırganlığı bir kişilik değişkeni olarak görmüşlerdir. Bu hem sürekli hem de etkileyici bir değişkendir. Bunlara göre sadece dış çevreden kaynaklanan etkileşimlere bakarak davranışlar açıklanamaz. Çevre ve deneyimler aracılığıyla edinilen bilgilerin kişi tarafından nasıl kullanılacağı ve davranışları nasıl etkileyeceği de önemlidir. Kişinin kendi içinde bir doyum hissetmesi, gerilimden kurtulması veya öz değerinin artması da saldırgan davranışları etkileyen niteliklerindendir. Bu nedenle saldırgan kişinin çevreden gelebilecek tepkilerin yanı sıra kendi tepkilerini de göz önüne alması gerekmektedir. Saldırgan davranışın kişinin kendi

içinde de birkaç gereksinimi doyurmasına Baldwin, ikinci pekiştirme adını vermiştir (Köksal, 1991, s. 37).

Bilişsel kuramcılar ise, saldırganlık konusunda ağırlıklı olarak, bireyin tahrik yaşantısını nasıl algıladığı ve yorumladığı üzerinde durmuşlardır. Bilişsel kuramcılara göre, saldırgan modeller bilişsel öğrenme yoluyla, yeni davranış kalıplarının öğrenilmesini sağlar. Ayrıca, modelin saldırgan davranışlarının ödüllendirilmesi halinde dolaylı pekiştirme yoluyla bu tür davranışların taklit edilme olasılıkları artar. Özellikle arada bir pekiştirme programları uygulanırsa bu tür davranışların oluş sıklığı da çoğalır. Böyle durumlarda saldırganlık oldukça yerleşik bir davranış kalıbı haline gelerek söndürülmesi güçleşir (Köksal, 1991, s. 39).

BÖLÜM III

3. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Saldırganlık konusu ile ilgili kaynak taramalarında, gerek yurt dışında gerekse yurt içinde oldukça fazla çalışma yapıldığı gözlenmiştir. Bu çalışmamızda, konumuz gereği, bu tür araştırmalardan daha çok çocukluk ve ergenlik çağındaki saldırganlık ve bunların etkilerini konu edinen araştırmalara yöneldik. Ancak önemli diğer çalışmaları da göz ardı etmemeye çalıştık.

Yatılı ilköğretim bölge okulları ile ilgili olarak, doğrudan bu okulları çalışma konusu yapan yalnızca üç çalışmaya rastlanmıştır. Bu da YİBO'larla ilgili çalışmaların yetersizliğini göstermektedir. Bunun nedeni muhtemelen, 1997 yılında ülkemizde sekiz yıllık temel eğitime geçilmesiyle YİBO'ların öneminin artması, bu tarihe kadar YİBO'ların pek göz önünde olmamasıdır. Yurt dışı kaynaklarda da yatılı okullarda saldırganlığı inceleyen bir araştırmaya rastlanmadı. En yakın araştırmalar, yetiştirme yurtları ya da korunma evlerindeki çocuklarla ilgili çalışmalardır. Fakat burada genellikle suçlu çocuklar ya da gençler incelenmiştir. Bu nedenle, bu araştırmaların sonuçlarını doğrudan yatılılıkla eşleştirmek doğru görülmemiştir. Yine de saldırganlığı incelemesi bakımından bu tür araştırmaların bulgularına da değinilmiştir.

3.1. Yurt Dışında Yapılmış Çalışmalar

Yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde saldırganlığın çok çeşitli değişkenler açısından ele alındığını görmekteyiz. Bu çalışmaların önemli bulguları aşağıda özetlenmiştir.

Williams ve Vantress (1969; akt. Köksal, 1991, s. 47), üniversite öğrencileriyle yaptıkları denetim odağı ve saldırganlıkla ilgili araştırmalarında, dış pekiştiricilere inanan bireylerin iç pekiştiricilere inanan bireylerden daha saldırgan olduklarını ve dış denetimli bireylerin saldırganlık ölçeğinden daha yüksek puan aldıklarını bulmuşlardır.

Araştırmalarda cinsiyet farkları ile ilgili çalışmalar da yapılmıştır. Bu çalışmaların tamamı, erkeklerin fiziksel saldırganlık bakımından kadınlara oranla daha saldırgan olduklarını ortaya koymuştur. Bunun nedeni olarak cinsiyet rollerinin öğretilmesi ve hormonal değişkenler olarak gösterilmiştir (Köksal, 1991, s. 48). Yine Campell ve Muncer'in 1987 de kadın ve erkeklerin günlük konuşmalarda sergiledikleri öfke ve saldırganlık modellerini 5 ayrı kategoriye ayırarak (1. Saldırganlığın biçimine

göre; fiziksel, sözel, pasif saldırganlık 2. Yere göre; işyeri, ev, kamu hizmet yeri 3. Cinsiyete göre 4. Tanıdık ve yakınlığa göre; tanıdık, arkadaş, karı-koca ve 5. Tanıdık olmayanlar) inceledikleri araştırmalarında, bu beş farklı ortamda kadın ve erkeklerin günlük konuşma davranışlarında farklı saldırgan modeller oluşturdıklarını ve cinsiyetlerin saldırganlıkta önemli bir rolünün bulunduğunu belirtmişlerdir (akt. Köksal, 1991, s. 47).

Saldırgan davranışı etkileyen diğer bir önemli faktör sosyo-ekonomik değişkenlerdir. Storr (1968), alt ve orta sosyo-ekonomik gelir düzeyinde daha fazla saldırganlık eğilimleri izlendiğini ortaya koymuştur. Monrue ve Leopald (1977) ise, yaptıkları çalışmalarında yoksul aile çocuklarının daha saldırgan varlıklı aile çocuklarının daha az saldırgan olduklarını bulmuştur (akt. Köksal, 1991, s. 49).

Schlatter (2000), “anne-baba saldırganlığı ve ergenlerde akran ilişkileri arasındaki ilişkileri” incelediği çalışmasında bu konu ile ilgili önceki bulguları derlemiş ve sunmuştur. Schlatter, bu çalışmaları üç gruba ayırmıştır. Bunlar; 1. Gözlemsel çalışmalar, 2. Öğretmenlerin bildirisine (teacher report) dayalı çalışmalar ve 3. Akran bildirisine (peer report) dayalı çalışmalardır. Gözlemsel çalışmaların sonuçlarına göre, istismar edilmiş (abused) çocuklar kötüye kullanılmamış (non-maltreated) çocuklara göre daha dengesiz akran ilişkileri ve etkileşimler sergilemektedirler. Yeni yürüyen ve okulöncesi çocuklarının akranlarıyla etkileşimlerinde kötüye kullanılmamış çocuklara göre daha saldırgan, daha içe kapanık ve kaçınımacı, daha az toplumcu (less prosocial) ve yeterli oldukları tespit edilmiştir. Bu çocukların yaşlıları daha toplum yanlısı tepkiler vermeye çalışırken bunların akranlarıyla ilgili zor durumlarda daha saldırgan ve içe kapanık tepkiler verdikleri bulunmuştur.

Bu çalışmalar bir araya getirildiğinde, kötüye kullanılmış bu çocukların ciddi uyumsuz etkileşimde bulundukları ve akranlarından gelen ‘olumsuz, tarafsız (nötr) ve yakınlık davranışlarına (affiliative behaviours)’ karşılık olarak olumsuz tepkiler sergiledikleri ortaya çıktığı ve kötüye kullanılmış çocukların akranlarına karşı uyumsuz tepkilerinin, onları akranlarının reddetmesi yönünde tehlikeye koyduğu bildirilmiştir. Bu gözlemsel çalışmaların, anne-baba saldırganlığına maruz kalan çocukların akranlarıyla yakın ilişkiler kurmada güçlük tehlikesinde olduklarını gösterdiği belirtilmiştir (Schlatter, 2000).

Öğretmen bildirisine dayalı çalışmalarda ise kötüye kullanılmış çocukların, sosyal yeterlik açısından diğerlerinden farklı oldukları gözlenmiştir. Bu çocukların zayıflamış özsaygılarının akranlarıyla ilişki başlatmada güçlüklerle neden olduğu vurgulanmıştır. Yine akran bildirisine dayalı çalışmalardan birinde, Chicetti ve diğerlerinin (1992) yaptığı sosyometrik ve davranış değerlendirmesi temeline dayalı bir çalışmada, kötüye kullanılmış çocukların daha az uyumlu oldukları saptanmıştır. Salzinger'in (1993) çalışmasında ise, sosyal destek ve arkadaşlığın ölçütü olarak karşılıklı aday gösterme (seçme) kullanıldığında, kötüye kullanılmış çocuklar, en iyi arkadaş olarak seçtikleri kişilerden, olumsuz noktalarda yüksek seçimler alırken olumlu noktalarda düşük seçimler almışlardır. Bu durum kötüye kullanılmış çocukların diğer çocuklarla ilişkilerini algılamalarında çarpıklıklar olabileceğini göstermiştir (akt. Schlatter, 2000).

Schlatter (2000), kendi çalışmasının sonucunda, annelerin sözlü ve fiziksel saldırganlıklarının çocukların yaşına göre farklılaştığını ve daha büyük yaştaki ergenlerin ortalamasının daha küçük olan ergenlere göre yüksek olduğunu söylemektedir. Yine annelerin sözlü saldırganlıklarının çevresel riske göre de farklılaştığı, daha düşük riskli bölgelerdeki ergenler daha fazla sözlü saldırganlık bildirdiğini söylemektedir. Saldırgan tutumlarla ilgili cinsiyet farkının bu çalışmada da öne çıktığı; erkeklerin kızlardan daha fazla saldırgan tutum ifade ettiği bildirilmiştir. Babaların sözlü ve fiziksel saldırganlığının ise öz-yeterliği (self-efficacy) olumsuz yönde etkilediği ortaya konmuştur. Geç ergenlik dönemlerinde annelerinin sözlü ve fiziksel saldırılarına maruz kalan ergenlerin, akranlarını etkileme girişiminde, çatışma çözmede ve akranlarıyla ilişki başlatmada düşük yeterlilik sergiledikleri tespit edilmiştir. Geç ergenlikte babanın saldırganlığına maruz kalma ile bu tür sosyal beceri yeterliliğinde bir ilişki saptanmamıştır. Ancak geç ergenlikte babanın saldırganlığına maruz kalma ile ilişkilerde daha az yakınlık, kendini açma ve daha az duygusal destek sağlama arasında ilişkiler olduğu ortaya konmuştur.

Spoth, Redmond ve Shin (2000), yaptıkları bir çalışmada, 6. sınıf seviyesinde çocukları olan 446 aile belirlemişler ve bu aileleri deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayırarak deney grubunu Iowa Aileleri Güçlendirme Programına (Iowa Strengthening Families Program –ISFP–) almışlardır. Ailelere, ISFP programının uygulandığı süre içerisinde ergen gelişimin değişik yönleriyle ilgili materyaller gönderilirken, grup

eğitiminde ise ergenlere; akran baskısı, kişisel ve sosyal etkileşim, ailede çatışma çözme, iletişim ve aile bağlılığına ilişkin beceri eğitimleri verilmiştir. Program yedi hafta boyunca toplam on üç saat sürdükten sonra tamamlanmış ve bu aileler önce altı ay, sonra bir buçuk, iki buçuk ve dört yıl sonra izlenmiştir. Sonuç olarak; ISFP'ye katılmış ergenlerin, kontrol grubundakilerden oldukça düşük oranlarda saldırgan ve yıkıcı davranış sergiledikleri, daha az gözlenebilir sorunlu davranışları olduğu ve ebeveynlerine daha az düşmanlık sergiledikleri belirlenmiştir. Araştırmacılar bu sonuçların önemli olduğunu, çünkü çalışmada ebeveyn ve çocukların birlikte bulunmasının ve çalışmanın ergenlerin yaşamında uygun (doğru) zamanda yer aldığına önemini gösterdiğini savunurlar.

Pakyürek (2002), "Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry" dergide yayınlanan makalesinde uyku rahatsızlıkları ile saldırganlık arasında bir ilişki olabileceğini söylemiştir. Makalede iki vaka örnek verilmiş ve çeşitli ilaçlarla tedavi girişimlerine olumlu yanıt vermeyen, saldırganlık ve şiddet içerikli davranışlar sergileyen altı ve sekiz yaşlarında iki erkek çocuğun detaylı incelenmeleri neticesinde uyku esnasında apneik (uyku esnasında solunumun durması; buradaki bozukluklar obstrüktif -tıkayıcı- türdendir) solunum rahatsızlıkları tespit edildiği belirtilmiştir. Bundan sonra, her iki hastada da, adenotonsillektomi (beze ve bademciklerin alınması) sonucunda hastaların saldırgan davranışlarında çok ciddi azalmalar tespit edilmiştir. Pakyürek, bu vakaların önemli olduğunu, çünkü uyku rahatsızlıklarının ciddi saldırgan vakaların altında yatan bir faktör olabileceğini iddia etmektedir. Buna benzer bir bulgunun daha önce başka araştırmacılar tarafından da aktarıldığı yine bu makalede bildirilmiştir.

Fagan ve Wilkinson (1998), "sosyal bağlam ve ergenlikte saldırganlığın işlevleri"ni inceledikleri çalışmalarında yoksul mahallelerinde 4 tür saldırganlığın yaygın olduğunu ve bu türlerin hepsinin de ergenlerin ihtiyaçlarını karşılama işlevi gördüğünü söylemektedirler. Bu türler; 1) çocukluk saldırganlığı, 2) çete şiddeti, 3) hırsızlık ve 4) flört şiddeti (dating violence) olarak sıralanmıştır. Araştırmacılar çocukluktaki saldırganlığın ya da vurmalı kırmalı oyunların önemini; yakın ilişkilerin geliştirilmesi ve arkadaşların seçimi, kavga (mücadele) becerilerinin geliştirilmesi ve üstünlük hiyerarşisindeki konumunun kurulması olarak belirtirler. Yaşla birlikte oyun davranışı daha çok şiddetli, maksatlı ve önemli olmaktadır. Ergenler statü için artan bir

çeşitlilik ve rekabete maruz bırakılmış olduğu için kaba oyunun anlamı, önemliliği ve sosyal değerinin değiştiği vurgulanmaktadır. Çete şiddetinin işlevi ise; güç mücadeleleri, yüksek statü elde etme, maddi kazanç, şikayetlerin dışa vurumu gibi durumlara göre değişmektedir. Çeteler; erkekliğin abartılı sergilenmesi, risk alma ve özerklik gibi değer biçimleri olan sosyal gruplar olarak ifade edilmiştir. Şiddetin, çoğu kez çetenin ya da onun üyelerinin kolektif kimliğinin parçası olduğu vurgulanmıştır. Yine bu araştırmacılara göre, yoksul mahallelerdeki hırsızlık, statü elde etmenin başka bir yoludur. Hırsızlıktan elde edilen maddi kazançlar statüye katkıda bulunur ve üstünlük, rahatlık, öz-saygı ve güven sağlar.

Fagan ve Wilkinson (1998), ergenler için saldırganlığın işlevlerini beş amaç için önemli bulmuşlardır. Bunlar: 1) Yüksek statü elde etme ve sürdürme, 2) Sosyal kimlik, 3) Güç, 4) Kaba kuvvete dayalı adalet, sosyal kontrol, kendi kendine yetme ve 5) Otoriteye karşı koymadır.

Cummings ve Leschied (2000), ergen kızlardaki saldırganlığı inceledikleri bir çalışmada, ergen kızlarda saldırganlığın arttığına işaret eden yayınlara değinmişlerdir. Bazı yayınlarda böyle bir artış olmadığı da ifade edilmişse de Bonta (2000) da artış olduğu yönündeki çalışmaları vurgulamış fakat bu artışın son zamanlarda saldırganlık kavramının içine fiziksel saldırganlıktan ayrı olarak sözlü ve ilişkisel türde saldırganlık davranışının da eklenmesi neticesinde ergen kızların çok daha saldırgan bulunmalarına neden olduğunu savunmuştur. Bonta'nın bu konuda haklı olduğu söylenebilir, çünkü erkeklerle kıyaslandığı zaman kadınların fiziksel saldırganlık yerine daha çok sözlü saldırganlık gibi daha pasif ve dolaylı saldırganlık biçimlerini kullandıkları birçok araştırmacı tarafından tespit edilmiştir. Saldırganlığın bu yeni tanımı neticesinde önceden az saldırgan oldukları düşünülen kadınların farklı türdeki saldırganlıkları kullandıkları tespit edilmiş, bunların da araştırmalara dahil edilmesiyle kadınların saldırganlıklarında rakamsal olarak artmalar olmuştur. Yine de Statistics Canada'nın 1999 verilerine göre kızlardaki şiddete yönelik saldırılarında bir artış olduğu tespit edilmiştir (akt. Cummings ve Leschied, 2000).

Cummings ve Leschied'in (2000), korunma evlerinde kalan ve daha önce saldırganlık suçları olan ergen kızlarla yaptıkları çalışmada, kızların kavgalara karışmasındaki en önemli neden olarak, akranlarıyla olan statülerini ve benlik bütünlüklerini korumaya yönelik bir dürtü olduğunu iddia etmektedirler. Kavgaya

karışan kızlar, fiziksel içerikli kavgaların nedeni olarak çoğunlukla karşıdaki kişiyi suçlamışlar; buna karşılık sözlü kavgalarda yarından fazlası, kavganın başlamasında ya kendilerinin ya da karşılıklı olarak sorumlu olduklarını ifade etmişlerdir. Anne-babalarla olan kavgalarla ilgili olarak ise kavganın başlamasında kızların çoğunluğu ya kendi davranışlarını ya da karşılıklı davranışları neden olarak göstermişlerdir. Bu durum, araştırmacılar tarafından, ergenlerde anne-babayla kavga etmenin daha kabul edilebilir olmasından olabileceği ve bundan dolayı da tartışmadaki paylarını açığa vurmada daha gönüllü oldukları yönünde yorumlanmıştır.

Aynı çalışmada kızların kavga esnasında eşlik eden düşünceleri de ele alınmış ve bu esnada kızların üçte birinin “karşıdakini incitmeye yönelik” tarzda olumsuz düşüncelere odaklandıkları tespit edilmiştir. Bu tarz bir düşünce, bu kızların diğerleriyle etkileşimlerinde bir tür “güç bakımından üstün olma (power-over)” modelini benimsediklerinin göstergesi olarak değerlendirilmiş ve bu tarzda davranan kızları “güç eşitliği/beraberliği (power-with) pozisyonundan nasıl etkileşime geçecekleri konusunda bilgi ve beceriyle donatmanın faydalı olacağı bildirilmiştir. İlginç bir nokta da, kızların çoğu fiziksel kavgadan çok, sözlü kavgalarda olumsuz hisler bildirmişlerdir. Bunun nedeni; “muhtemelen, kızların fiziksel kavgaya kendileri sebep olmadıklarını düşündükleri için, olumsuz hissetmek için de daha az sebepleri vardır” şeklinde ifade edilmiştir (Cummings ve Leschied, 2000).

Sosyal öğrenme kuramına göre, saldırganlık öğrenilmiş bir davranıştır ve değiştirilebilir. Bu görüşü benimseyen bir çok araştırmacı ya da kurum bu yönde de çalışmalar yapmışlar ve bazı teknikler geliştirmişlerdir. Bu programlardan en yaygın olanı Barry Glick ve Arnold Goldstein tarafından geliştirilen “Saldırgan Davranışları Değiştirme Eğitimi (Aggression Replacement Training -ART-)”dir. ART, dört aşamalı olarak gerçekleştirilen bir tür bilişsel-davranışçı grup terapi şeklindedir. Birinci aşamada, danışman (lider) çocukların yetersiz oldukları sosyal becerilerle ilgili (teşekkür etme, yardım isteme, özür dileme, izin isteme, hakkını savunma, amaç belirleme vs.) örnek uygulamalar gösterir. İkinci aşamada, çocukların kendilerine gösterilen davranışsal durumları rol oynama yoluyla canlandırmaları için örnek durumlar verilir. Üçüncü aşamada, öğrencilerin canlandırmalarının liderin canlandırmalarıyla karşılaştırılarak ne kadar iyi olduğu değerlendirilir. Çocuklar bu davranışları iyice öğrenince dördüncü aşamaya geçilir ve bu uygulamaları gerçek

hayatta da uygulamaları için teşvik edilirler ve ev ödevleri verilir (Jordan Institute for Families -JIF-, 1998; Tamaki, 1994).

Programın bilişsel boyutunda ise “öfke kontrol eğitimi (anger control training)” adı verilen süreç işletilir. Burada ergenlere öfkelerini kontrol edebilmeleri için aşağıdaki becerileri öğretmek amaçlanmıştır (JIF, 1998; Tamaki, 1994);

1. *Tetikleyicileri tanımlamak*: İnsanların hakaret etmesi (dış) ya da korkular, şaşkınlık (iç) gibi öfkeyi tahrik eden iç ve dış hadiseler.
2. *İpuçlarını tanımlamak*: Öfkenin fiziksel belirtileri; gerilmiş kaslar, sıkılmış yumruklar, vs.
3. *Hatırlatıcıları kullanmak*: “Sakin ol”, “kavga etmeye değmez” gibi kendi kendine telkin etme.
4. *Azaltıcıları kullanmak*: Derin nefes alma, geri sayma, saldırganlığın olumsuz sonuçlarını hayal etme gibi teknikler.
5. *Öz-değerlendirmeyi kullanmak*: Yukarıdaki basamakları ne kadar iyi kullandığının değerlendirmesini yapması.

Tamaki (1994), yukarıdaki programı uyarlamış ve etkilerini incelemek üzere bir araştırma yapmıştır. Tamaki, programın etkili olduğundan bahsetmiş fakat uzun süreli etkilerinin olup olmadığını belirlemek için takip çalışmalarının yapılmasının gerektiğini ifade etmiştir. Davranış problemi olsun olmasın, tüm öğrencilerin okullarda erken yaşlarda, olumsuz davranış yerleşmeden bu becerileri öğrenmelerinin yararlı olacağı vurgulanmıştır.

Son zamanlarda yapılan çalışmalar saldırganlık veya şiddet olaylarına maruz kalan ya da tanık olan çocukların psikolojik ve davranışsal özelliklerini incelemeye odaklanmıştır. Bu çalışmalar daha çok aile içi şiddet (ebeveynler ve/veya çocuğun yaşamında önemli olan diğerleri) konusu üzerinde durmuştur. Saldırgan davranışlar ve şiddet davranışlarının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulaması açısından önemli görülen bu çalışmalardan bazılarının önemli sonuçları, çocukların gelişim dönemlerine göre aşağıda özetlenmiştir.

James (1994), şiddet* davranışlarına maruz kalan bebeklerde, genel sağlık durumunun zayıf olması, yetersiz uyuma alışkanlıkları ve aşırı biçimde ağlama davranışları gözlenebileceğini bildirmektedir. Yine bu bebeklerin, gelişimleri için kritik

* Bu terim, birçok kaynaktan “fiziksel saldırganlık” terimi ile eş anlamda kullanılmıştır.

öneme sahip olan bakıcılarına ‘bağlanma’ geliştiremeyecekleri ve aşırı durumlarda gelişim yetersizliklerinden zarar görebilecekleri ifade edilmiştir (Carter & Schechter, 1997).

Yeni yürüten (toddlers) çocukların saldırganlık davranışlarına gösterdikleri tepkilerin ise, elem ve gerginlik (distress) şeklinde belirdiği bulunmuştur. Aile içinde yaşanan şiddetin bu çocuklar üzerindeki kısa vadeli etkilerinin; sık hastalanma, aşırı çekingenlik, düşük öz-saygı ve vurmak, ısırarak ya da münakaşacı olmak gibi sosyal problemleri içeren günlük yaşamda sorunlar olarak belirdiği ifade edilmiştir. Genellikle erkek çocukların davranışları dışsallaştırılmış olma eğilimindeyken, kızların davranışlarının içselleştirilmiş (çekinik, pasif, kaygılı) tarzda olduğu belirtilmiştir (James, 1994).

Okul-öncesi çocuklarında da bir önceki döneme benzer özellikler gözlenmekle birlikte, yine bu dönemde maruz kalınan ya da tanık olunan şiddetin, bu çocukların sosyal ve bilişsel yeteneklerine etki edebileceği, çoğu kez akranlarından izole edilmiş olacakları, kendi yaş gruplarının ilgi ve aktivitelerine ilgisiz olacakları ve yetişkinlerle ilgili sorunlar yaşayacakları vurgulanmıştır (De Lange, 1986; akt. James, 1994).

Şahin (2001), nedeni olmadan çok sık ortaya çıkan saldırganlık patlamaları, çocuğun aşırı aktif, kontrolsüz ve korkusuz olması, yetişkinleri ve kuralları hiçe sayması, ebeveynlerine yönelik bağılılık davranışlarını göstermemesi, televizyonlarda sıklıkla şiddet içeren programları araması, şiddet teması olan oyunlara girmesi, diğer çocuklara yönelik hain davranışlarda bulunması gibi durumları okul-öncesi çocuklar için önemli tehlike işaretleri olarak yorumlamıştır.

Şiddet yaşanan evlerdeki okul-öncesi çocuklarının gelişimsel gerilemeler ve kabuslar içeren uyku bozuklukları gösterebilecekleri vurgulanmıştır (Carter & Schechter, 1997).

İlkokul çağı çocuklarının, şiddetin insan ilişkilerinde çatışma çözmek için uygun bir yol olduğunu öğrendikleri ve bu çocukların, aile içi çatışmalarında sanki kendileri de iştirakçiymiş gibi kendilerini kısmen sorumlu hissettikleri tespit edilmiştir. Bu dönemde, okula gitmek istememe, konsantrasyon güçlükleri, zayıf akademik performans gibi okula ilişkin problemlerin yanı sıra, akranlarıyla sürekli kavga etme, yetişkinlerin istek ve otoritelerine başkaldırma, çeşitli davranış problemleri ve düşük sosyal beceri gibi problemlerin gözlenebildiği de ifade edilmiştir (James, 1994).

Ergenler üzerinde yapılan araştırmalar ise, gençlerdeki kaygı, depresyon, stres ve düşmanlık duyguları ile aile içi şiddet arasında önemli bağlantılar olduğunu ortaya koymuştur. Bu dönemde şiddete maruz kalan gençlerin suça yöneldikleri ve çevrelerine saldırgan davranışlar sergiledikleri de araştırmalar tarafından tespit edilmiştir (James, 1994).

Şiddete maruz kalmış gençlerdeki davranış özellikleri şöyle sıralanabilir; otoriteye sürekli karşı durma, diğerlerinin duygu ve davranışlarını hiçe sayma, insanlara kötü davranma ve sorunların çözümü için fiziksel şiddete ya da şiddet tehditlerine başvurma, sık sık hayatın kendisine haksızlık ettiğini vurgulama, okulda başarısızlık, çetelere ve kavgalara karışma, hırsızlık, Vandalizm gibi davranışlarda bulunma, alkol, ilaç ya da uyuşturucu madde kullanma (Şahin, 2001).

3.2. Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar

Yurt dışında olduğu gibi ülkemizde de saldırganlıkla ilgili çokça araştırma yapıldığı görölmektedir. Bu araştırmalara genel olarak baktığımızda saldırganlık konusunun tüm yönleriyle ele alındığını görmekteyiz. Bu çalışmaların önemli bulguları aşağıda özetlenmiştir.

Cebiroğlu, Yurtbay ve Bakan (1974; akt. Köksal, 1991, s. 52), aile ve öğretmenleri tarafından kavgacı ve yıkıcı davranışları nedeniyle İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatri Kliniğine gönderilmiş çocuklar ve ailelerini incelemişler ve bu çocukların saldırganlığında aşırı düşkünlük ve dayanın rolünün bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Topçu (1976; akt. Köksal, 1991, s. 53), zekâ düzeyi ve saldırganlık arasındaki ilişkileri incelemiş ve sonuç olarak, zekâ düzeyi ne olursa olsun deneklerin saldırgan hislere sahip olduklarını, fakat hislerini eylemle belirten kimselerin ortalamanın altında zekâ düzeyine sahip olduklarını ve özellikle hislerini kelimelerle ifade edemediklerini belirtmiştir.

Kuzgun (1989; akt. Köksal, 1991, s. 56), insanlara uzak alanlarda (fizik, kimya, mühendislik gibi) eğitim gören öğrencilerle, insana yönelik olanlarda eğitim gören öğrencilerin kişisel tercihlerini incelemiş ve sonuç olarak, insana yönelik olmayan alanlarda öğrenim gören öğrencilerin daha yüksek düzeyde suçlama ve saldırganlık puanları aldıklarını tespit etmiştir.

Köksal (1991, s. 111-112), denetim odağı ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkileri incelediği çalışmasında, dıştan denetim inançlı bireylerin, içten denetim inançlı bireylerden daha fazla saldırgan olduklarını tespit etmiş ve denetim odağı bakımından dıştan denetim inançlı olmanın, bu inancın gereği olan katılık, saldırganlık, kadere ve şansa inanma gibi öğeleri de beraberinde taşıdığını belirtmiştir.

Hatunoğlu (1994, s. 62-63), ana-baba tutumları ve saldırganlık arasındaki ilişkileri ele almıştır. Hatunoğlu'nun, demokratik, ilgisiz ve otoriter ana-baba tutumlarına dayanarak yaptığı incelemesinde, saldırganlık eğilimi en yüksek grup olarak otoriter ana-baba tutumunun hakim olduğu ailelerdeki çocuklarda ortaya çıktığını saptamıştır. Bunu ilgisiz aile tutumu takip etmiştir. Saldırganlık alt boyutları dikkate alındığında ise, sözel saldırganlıkta en yüksek ortalama demokratik ailelerden gelen gençlerde çıkmıştır. Otoriter aileden gelen gençler, dolaylı ve sınırlı saldırganlıkta öne çıkarken, atak saldırganlık boyutunda ise ilgisiz ailelerden gelen gençler en yüksek ortalamaya ulaşmıştır. İlgisiz ailelerden gelen gençlerin atak saldırganlık sergilemeleri dikkat çekme amacına bağlanmıştır.

Uluğtekin (1976, s. 212), bu araştırmada kullanmış olduğumuz "Sears Saldırganlık Ölçekleri"nin Türkiye'ye uyarlamasını yapmış ve ilk kez bir araştırmada kullanmıştır. Ana-baba davranışlarıyla çocuğun saldırganlık ve bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiyi inceleyen Uluğtekin, reddeden ve kısıtlayan ana-baba davranışlarıyla, çocuğun dolaylı ve dolaysız saldırganlığı arasında yakın ilişkiler bulmuş ve ana-baba ne kadar reddeder ve kısıtlarsa çocuğun da o derece saldırgan bir kişilik geliştireceğini söylemiştir. Yine Uluğtekin, alt sosyo-ekonomik düzeydeki anne ve babaların üst seviyedekilere göre daha reddedici ve kısıtlayıcı olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada cinsiyet farkları da ele alınmış ve kızların erkeklerden daha fazla saldırganlık bunalımına sahip oldukları tespit edilmiştir. Yansıtılmış, kendine dönük ve prososyal gibi dolaylı (kapalı) saldırganlıklar açısından kızlar ve erkekler arasında bir fark bulunmamıştır. Erkeklerin kızlardan daha fazla antisosyal saldırganlığa sahip olacaklarına dair beklenti ise bu araştırma tarafından desteklenmemiştir. Uluğtekin (1976, s. 211) bu durumu, antisosyal saldırganlığın, toplum tarafından kızlar için olduğu kadar erkekler için de hoş karşılanmadığına yorumlamıştır. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu da, çocuğun saldırganlık ve bağımlılık eğilimi davranışlarına ilişkin

olarak anne-çocuk ilişkisinin baba-çocuk ilişkisinden çok daha etkili olduğunu ortaya koymasındır.

Uluğtekin'in uyarlamasını yaptığı "Saldırganlık Ölçekleri" daha sonra Başar (1996), Masalcı (2001) ve Pekkaya (1994) tarafından da kullanılmıştır.

Başar (1996, s. 135-136), üvey ebeveyne sahip olan ve olmayan 10-11 yaş grubundaki çocukların saldırganlık eğilimleri ve kendilerini algılama biçimlerini incelemiş ve üvey ebeveyne sahip olan çocuklarla olmayanlar arasında saldırganlık eğilimi ve kendini algılama biçimi açısından önemli farklılıklar olduğunu bulmuştur. Yine sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı, babanın eğitim durumu ve babanın tutumlarının da saldırganlık üzerinde etkili olduğu iddia edilmiştir. Araştırmada, deneklerin saldırganlık eğilimleriyle kendini algılama biçimi arasında anlamlı bir ilişki olduğu; deneklerin saldırganlık eğilimleri artarken kendini algılama biçimlerinin azaldığı ifade edilmiştir.

Masalcı (2001, s. 107-108) ise, aile içi etkileşimlerle çocuğun saldırganlık düzeyi ve uygu davranışlarının karşılaştırmasını yapmış, saldırganlık düzeyleri açısından kızların ve erkeklerin farklılıklar gösterdiğini belirlemiştir. Buna göre; kızlar saldırganlık bunalımı puanında öndeyken erkeler ise kendine dönük saldırganlık ve antisosyal saldırganlık puanları bakımından öne çıkmışlardır. Masalcı da, Başar'ın (1996) belirlediği gibi kardeş sayısının saldırganlık düzeyini etkilediğini belirtmiş; iki ya da daha fazla kardeşi olanların saldırganlık düzeylerini yüksek olduğunu ifade etmiş ve bu durumu, çok çocuklu ailelerin genelde alt sosyo-ekonomik düzeydeki aileler olmalarına ve çocuk sayısı arttıkça çocukların üzerindeki baskılarında artması ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Masalcı (2001, s. 110), saldırganlık düzeyleri ile uygu düzeyi arasında anlamlı fakat ters bir ilişki ortaya çıktığını, ama bunun beklentilerin tersi bir durum olduğunu vurgulayarak bununla ilgili daha etraflı çalışmalar yapılmasını önermiştir.

Çilden (1995, s. 34), 'saldırganlık davranışının nöropsikometrik, biyokimyasal ve nöroendokrinolojik göstergelerinin araştırılması' konulu bir çalışma yapmış ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniğinde yatmakta olan bir grup antisosyal kişilik bozukluğu tanısı konmuş ve belirgin agresyonu olan hastalarla, bir grup depresif hasta arasında kontrollü olarak yürütmüştür. Karşılaştırma için "Geçmişe Dönük Açık Saldırganlık Ölçeğini" ülkemizde ilk kez kullanan Çilden, sonuç

olarak, geleceğe dönük saldırganlık davranışının tahmin edilmesinde, biyolojik göstergelerin önemli bir yeri olduğu kanaatine varıldığını ifade etmiştir.

Çocuklarda saldırganlık ve olumsuz niyet yükleme eğilimleri arasındaki ilişkileri inceleyen Aktaş (2001, s. 53, 57), sosyal ilişkileri açısından saldırgan olarak tanınan çocukların, niyetle ilgili belirsiz durumlarda, diğer çocuklara göre daha fazla düşmanca niyet yükleme eğiliminde olduklarını bulmuştur. Çocuğun karşıdaki kişinin düşmanca niyetle davrandığı şeklinde bir yüklemde bulunmasının, çocuk üzerinde tahrik edici bir etki yaratacağı ve dolayısıyla saldırgan çocukların, kendilerine kasıtlı bir biçimde olumsuz davrandığını düşündükleri çocuklara aynı şekilde karşılık vermeye yönelecekleri burada belirtilmiştir. Yine bu araştırmada erkelerin kızlardan daha fazla olumsuz niyet yükleme eğiliminde oldukları belirtilmiştir.

Gümüş (2000, s. 125-128), kendini kabul düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeylerini inceleme konusu yapmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, kendini kabul düzeyi arttıkça saldırganlık düşmektedir. Yine anne veya babasını öfkeli olarak algılayanların saldırganlık düzeyleri öfkeli algılamayan grubunkinden, babasını demokratik olarak algılamayanların saldırganlık düzeyleri, demokratik olarak algılayanlarınkinden; babası alkol kullananların saldırganlık düzeyleri, babası alkol kullanmayanlarınkinden; boş zamanlarında sporla uğraşan veya kahve, bilardo gibi mekanlara giden öğrencilerin saldırganlık düzeyleri boş zamanlarında TV seyreden veya ders çalışan öğrencilerinkinden; arabesk müzik dinleyen öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, diğer türde müzik dinleyenlerden anlamlı biçimde yüksek çıkmıştır.

Özdemir (1996, s. 130-138), 10-14 yaşındaki çocuklarla ilgili yaptığı bir çalışmada, bu yaşlardaki çocuklarda, başarı durumu zayıf olanların iyi olanlara göre agresyon faktörünün yüksek olduğu ve yine okulda ödül almayanlar, ailede ceza alanlar ve üst sosyo-ekonomik düzeyde olanlarda agresyon faktörü yüksek bulunmuştur. Burada üst SED’de olanlarla ilgili bulgu diğer araştırmaların bulgularıyla çelişik görünmektedir. Ancak, araştırmacı bu durumu, üst SED’deki çocuklara tanınan bağımsız ortam nedeniyle saldırganlıklarını daha rahat ifade edebilmelerine bağlamaktadır. Deneklerde en fazla görülen agresyon türü “engeli vurgulayıcı” türde saldırganlık olmuştur. Bunun nedeni olarak da, ana-baba tutumlarının kısıtlayıcı ve bağımlı yetiştirme yönünde olması ile ilgili olabileceği belirtilmiştir. Erkekler kızlara

oranla engellenme karşısında daha fazla kendisi ya da diğerleri ile ilgili agresyon ifadeleri kullandığı belirtilmiştir. Diğer bir önemli bulgu ise, depresyonu yüksek olan çocukların agresyon puanlarının da yüksek olduğudur. Depresyonu olan çocukların, kızgınlıklarını kontrol etmede depresyonsuz olanlara göre daha fazla zorluk çekmekte olduğu belirtilmiştir. Engeli çözümleyici agresyon deneklerin % 65'inde yüksek çıkmış ve bu da çocukların çoğunun olumlu ve yapıcı agresif tepkiler verebildiklerine yorumlanmıştır. Engeli çözümleyici agresyon kızlarda erkeklerden daha yüksek bulunmuştur.

Özhan (1993, s. 85), ailesi yanında ve yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin bazı ihtiyaçları yönünden karşılaştırmasını yapmış ve başarı, yakınlık, ilgi görme, başatlık, kendini suçlama ve saldırganlık gereksinimleri yönünden önemli farklılıklar olmadığı saptanmıştır. Ancak, aileleri yanında yaşayan kız ergenlerin başatlık ve kendini suçlama gereksinimleri, yetiştirme yurtlarında yaşayanlarıkinden yüksek bulunurken, aileleri yanında yaşayan erkeklerin başarı ve saldırganlık gereksinimi daha yüksek bulunmuştur.

Literatür taramasında konumuzu ilgilendiren, doğrudan yatılı ilköğretim bölge okullarıyla ilgili yapılmış üç çalışmaya rastlanmıştır. Yatılılıkla birebir örtüşmese bile yatılı öğrencilerin durumları hakkında ipuçları verebileceği düşünüldüğünden yetiştirme yurtlarıyla ilgili bazı çalışmalara da burada yer verilmiştir.

Yozgat (1990, s. 100), yatılı ve gündüzlü okullarda okuyan öğrencilerin psiko-sosyal problemlerini incelediği çalışmasında sonuç ifadesi olarak, yatılı okuldaki öğrencilerin psikolojik yönden daha çok desteğe ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir.

Çetintürk (2001, s. 72), YİBO ve normal ilköğretim okulu II. kademe öğrencilerinin depresyon ve umutsuzluk düzeylerini karşılaştırmış ve Yatılı öğrencilerin depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin diğer öğrencilerin depresyon ve umutsuzluk düzeylerinden yüksek olduğunu tespit etmiştir. Çetintürk, yatılı öğrencilerin uyum ve gelişim süreçlerinin olumlu ilerlemesi için, öğrencilerin bu özelliklerinin eğitimcilerce bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Arı (2000); normal, taşınmalı ve yatılı ilköğretim okullarının çeşitli yönlerden karşılaştırmasını yaptığı çalışmasında, öğrencilerde aile özlemi, isteksizlik ve sinirlilik gibi ruhsal rahatsızlıkların en yüksek oranda gözlemlendiği okulların YİBO'lar olduğunu belirtmiştir. Yine, çocukların öğretimleriyle en az ilgilenen velilerin, YİBO

öğrencilerinin velileri olduğu, YİBO öğrencilerinin öğleden sonraki derslere motive olmada zorluk çektikleri, sabah ilk derste rahatsızlık hissedenden öğrencilerin, taşımali ilköğretim ve YİBO öğrencilerinde, normal ilköğretim öğrencilerinden çok yüksek oranda olduğu, okuldayken günün genelinde rahatsızlık hissedenden öğrencilerin en fazla YİBO'larda olduğu ve en fazla hissedilen rahatsızlık türünün baş ağrısı olduğu, bu araştırmanın bulgularıdır. Arı (2000), bu çalışmasında öğretmenlerin YİBO ve taşımali okullarda çalışmak istemediklerini de ifade etmiştir.

Kök (1996), yetiştirme yurdundaki öğrencilerin psikolojik belirti düzeylerinin değerlendirmesini yaptığı çalışmasında bu öğrencilerin; obsesif-kompulsif, kişilerarası duyarlılık, depresyon, anksiyete, öfke ve düşmanlık, psikotizm ve paranoid belirti düzeylerinin yüksek olduğunu saptamıştır. Yetiştirme yurdundaki öğrencilerin büyük çoğunluğunun çabuk öfkelenme, sinirlilik, kızma, bağırma, karşı koyma gibi duygu ve düşüncelerde oldukları bildirilmiş ve bu çocukların tüm bu belirtiler açısından risk altında oldukları ifade edilmiştir.

Tunç (2000), yetiştirme yurtlarıyla ailesi yanında kalan ergenlerin benlik algıları ile ilgili araştırma yapmış ve aile ilişkileri yönünden yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin zayıf oldukları gözlenmiştir. Bazı araştırma sonuçlarında yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin ailelerine karşı, ana-baba tutumlarına karşı bir güvensizlik ve reddedilmiş olma duygusu yaşadıklarının saptandığı belirtilmiştir. Çevreye uyum, duygulanımların olumlu olması, meslek ve gelecekle ilgili konular, arkadaş ilişkileri gibi durumlarda yetiştirme yurdunda kalanların daha zayıf ve olumsuz oldukları tespit edilirken; bireysel değerler ve ego yönünden yetiştirme yurdunda kalanların daha olumlu olduğu belirtilmiştir.

Uğurlu (1994, s. 67-68), yetiştirme yurdunda ve ailesiyle birlikte yaşayan ergenlerin özsaygı ve atılganlık düzeylerini karşılaştırmış ve sonuç olarak; yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin özsaygı ve atılganlık düzeylerinin düşük olduğu ve özsaygı ile atılganlık arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu belirtilmiştir. Yine araştırma neticesinde Uğurlu'ya göre, yetiştirme yurdunda yaşayan öğrencilerin, aileleri yanında yaşayan öğrencilere göre kendilerinden daha az memnun oldukları, kendilerini değersiz ve sevilmeyen kişiler olarak algıladıkları, kendilerini hor gördükleri; yine ailesi yanında yaşayan öğrencilere göre daha boyun eğici, anlık çevresel olayların boyunduruğunda oldukları, başkalarına karşı olumsuz duygular beslemeye daha çok

eğilimli ve başkalarına karşı daha az hoşgörölü oldukları; yetiştirme yurdunda kalan öğrencilerin haklarını koruma, gizil güçlerini kullanma, mantık dışı istekleri reddetme açısından dezavantajlı oldukları, bu nedenle kendilerini gerçekleştirme şanslarının düşük olduğu ya da başkalarının haklarını çiğnemeye eğilimli oldukları öngöröllebilir.

BÖLÜM IV

4. YÖNTEM VE TEKNİKLER

Bu bölümde; evren ve örneklem, bilgi toplama araçları, bilgilerin toplanması ve sonuçların analizi ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

4.1. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, 2002-2003 Eğitim-Öğretim yılında Erzurum ili sınırları içerisindeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarını ve Normal İlköğretim Okullarını kapsamaktadır.

Örneklem olarak, Erzurum iline bağlı Horasan ilçesinden Horasan YİBO ve Mümtaz Turhan İlköğretim Okulu, Ilıca ilçesinden Yavuz Selim YİBO ve Şeker İlköğretim Okulu ve İspir ilçesinden İspir YİBO ve 25 Şubat İlköğretim Okulu seçilmiştir. Bu üç ilçenin seçilmesiyle Erzurum'un farklı özellikler içeren kesimlerini bir araya getirmek amaçlanmıştır. Normal ilköğretim okullarının seçiminde ise, çocukların aile yapısı ve ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi ve eğitim düzeyleri gibi özellikler açısından YİBO'lara en yakın okullar olması için özen gösterilmiş ve bunun için, bu ilçelere uygulamaya gidilmeden önce buralardaki okulları bilen bazı öğretmenlerin bilgi ve tavsiyeleri dikkate alınmıştır.

Uygulama toplam altı okulda 500 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Her okuldan rasgele bir 6. sınıf, bir 7. sınıf ve bir 8. sınıf seçilerek uygulamalar bu sınıflarda yürütülmüştür. Eksik ya da hatalı işaretlenen bazı testler değerlendirmeye dahil edilmemiştir. Bu nedenle, değerlendirmeye tabi tutulan öğrenci sayısı 451'e düşmüştür.

Değerlendirmeye alınan kız ve erkek öğrencilerin okul türüne göre dağılımları Tablo 4.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.1
Kız ve Erkek Öğrencilerin Okul Türüne Göre Dağılımı

	Normal	Yatılı	Toplam
Kız	83 % 38,8	83 % 35	166 % 36,8
Erkek	131 % 61,2	154 % 65	285 % 63,2
Toplam	214 % 100	237 % 100	451 % 100

4.2. Bilgi Toplama Aracı

Çalışmamızda, öğrencilerin saldırganlık düzeylerini ölçmek için “Saldırganlık Ölçekleri” kullanılmıştır. Saldırganlık ölçekleri, R. Sears tarafından on iki yaşındaki kız ve erkek çocuklar için geliştirilmiş olup, saldırganlığın değişik yönlerini ölçmeyi amaçlayan beş ayrı ölçekten oluşmaktadır. Ölçeklerin Türkçe’ye uyarlamasını Sevda Uluğtekin (1976) yapmıştır.

Ölçekler Likert tipindedir. Maddeler ifadeler halinde olup, bu ifadelere denek, “aynen böyle düşünüyorum” dan, “hiç böyle düşünmüyorum” seçeneğine dek uzanan beş aralıklı bir ölçek üzerinde cevap vermektedir. Puanlama, maddedeki ifadeye uygun olarak yapılmakta ve kimi kez “aynen böyle düşünüyorum”, kimi kez “hiç böyle düşünmüyorum” ucu en yüksek puanı (5 puan) almaktadır. Ölçeğin diğer aralıkları, uç cevapların aldığı puana bağlı olarak 4, 3, 2, 1 puanla değerlendirilmektedir. Her bir ölçek için toplam puan, o ölçeğe ait maddelerden alınan puanların toplamı olarak belirlenmektedir (Uluğtekin, 1976, s. 112).

Ölçeklerdeki maddelerin oluşturulmasında şu varsayımla hareket edilmiştir: Maddenin okunması denekte, betimlenen duygu ya da hareketin bir tasarımını canlandıracaktır. Buna göre denek kendi durumuna uygun bulduğu yeri işaretleyecektir. Bu ölçeklerde dikkati çeken bir özellik de her alt ölçekte, diğer maddeler arasına serpiştirilen birkaç adet tampon madde (buffer item) bulunmasıdır. Bu maddeler, okul etkinlikleri ve meslek seçimi gibi saldırganlıkla ilgili olmayan (nonaggressive) konuları kapsamaktadır. Saldırganlıkla ilgili maddelerin devamlı arka arkaya gelerek okunmasının duyguların aşırı derecede birikimine neden olmasına bu yolla engel olunabileceği düşünülmüştür (Sears, 1961, akt. Uluğtekin, 1976, s. 113). Herhangi bir boyutta aynı tip cevap verme eğilimine (response set) engel olmak için, değişik ölçeklere ilişkin maddeler birbiri arasına serpiştirilmiş ve bazı maddeler olumlu bazıları olumsuz tonda ifadelendirilmiştir (Sears, 1961, akt. Uluğtekin, 1976, s. 113). Ölçeklerdeki madde sayıları birbirine eşit değildir. Ancak Likert tipi ölçeklerde en önemli nokta, tüm ölçek maddelerinin aynı ortak boyutu ölçmelerini sağlayabilmektir (Uluğtekin, 1976, s. 113). Ölçeklere ait madde numaraları Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2
Saldırganlık Ölçekleri ve Madde Numaraları

Ölçeğin İsmi	Madde Numaraları
Saldırganlık Bunalımı	1 - 2 - 5 - 7 - 11 - 15 - 18 - 21 - 25 - 29 - 32 - 37
Yansıtılmış Saldırganlık	6 - 8 - 12 - 14 - 16 - 19 - 22 - 26 - 27 - 34 - 38 - 41 - 43
Kendine Dönük Saldırganlık	9 - 24 - 30 - 35 - 39
Prososyal Saldırganlık	4 - 10 - 13 - 17 - 28 - 31 - 44 - 46
Antisosyal Saldırganlık	3 - 20 - 23 - 33 - 36 - 40 - 42 - 45 - 47

Saldırganlık ölçeklerinin tanımları şöyledir:

Saldırganlık bunalımı (aggression anxiety) ölçeği, saldırganlıktan korkma, rahatsız olma ve hoşlanmama duygularını ölçmektedir. Ölçek on iki maddeden oluşmaktadır. Yüksek puan saldırganlıktan korkmaya ilişkindir.

Yansıtılmış saldırganlık (projected aggression) ölçeği, saldırganlığı kişinin kendisi dışındaki kaynaklara yöneltme eğilimini ölçmektedir. On üç maddeden oluşan bu ölçekte, bazı maddeler dış kaynaklardan kişinin kendisine doğru olan saldırganlığı, bazılarıysa dıştaki objelere yansıtılan saldırganlığı içermektedir. Yüksek puan saldırganlığı göstermektedir.

Kendine dönük saldırganlık (self aggression) ölçeği, kendine zarar vermeyi ya da cezalandırmayı içeren beş maddeden oluşmaktadır. Yüksek puan kendine dönük saldırganlığa işaret etmektedir.

Prososyal saldırganlık (prosocial aggression) ölçeği, toplumdan yana olan saldırganlığı, başka bir deyişle toplumsal yönden kabul edilen saldırgan davranışı ölçmektedir. Madde sayısı sekizdir. Yüksek puan bu tür saldırganlığı göstermektedir.

Antisosyal saldırganlık (antisocial aggression) ölçeği, toplumsal yönden benimsenmeyen saldırganlık davranışlarını ölçmektedir. Dokuz maddeden oluşur. Yüksek puan antisosyal saldırganlığı belirtmektedir.

Ölçeklerin güvenirlik ve geçerlikleri ile ilgili bazı araştırmaların bulgularını Uluğtekin (1976, s. 115) özetlemiştir. Buna göre, ölçeklerin güvenirliğini elde etmek için ölçekler tek-çift madde numaralarına ikiye bölünmüş ve aralarındaki Pearson korelasyon katsayısına bakılmıştır. Spearman-Brown formülüne göre düzeltilen güvenirlik katsayıları, $r = .61$ (saldırganlık bunalımı), $r = .61$ (yansıtılmış saldırganlık),

$r = .63$ (sosyal saldırganlık), $r = .64$ (antisosyal saldırganlık) olarak bulunmuştur. Kendine dönük saldırganlık ölçeğinin güvenilirlik katsayısı ise, $r = .15$ 'tir. bu ölçekteki maddeler arasındaki korelasyonların da düşük olduğuna değinen Sears, şu noktaya dikkati çekmiştir (akt. Uluğtekin, 1976, s. 115):

“Bununla birlikte, erkek çocukların kendine dönük saldırganlık ölçeğindeki puanları ile çocuk yetiştirme öncelleri arasında kuramsal açıdan tahmin edilebilir belirgin ilişkiler söz konusudur. Bu, bazı yetenek testlerinde olduğu gibi, ölçekteki toplam puanın, maddeler arası korelasyonların ifade ettiğinden daha büyük bir devamlılığa (stability) sahip olduğunu düşündürmektedir. Ancak bu ölçeğe ilişkin diğer bulguların ihtiyatla yorumlanması gereği de ortadadır.”

Araştırmacılar, saldırganlık ölçeklerindeki yapı geçerliğini destekleyen bazı bulgular üzerinde durmuşlardır. Örneğin, bu ölçeğin Sears tarafından uygulanmasında elde edilen sonuçlar, tahmin edilen yönde cinsiyet farklılıklarını vermiştir. Kızlar saldırganlık bunalımı ve sosyal saldırganlık ölçeklerinde, istatistiksel yönden anlamlı düzeyde erkeklerden yüksek puan almışlardır. Buna karşılık erkek çocukların antisosyal saldırganlık puanı kızlardan yüksektir. Yine antisosyal saldırganlık ölçeğine ait sonuçlarla, sosyal ve saldırganlık bunalımı ölçeklerinin sonuçları arasında, anlamlı ve olumsuz korelasyon vardır. Yapı geçerliğini destekleyen diğer bulgular, saldırganlık ölçekleri sonuçlarıyla, annelerin çocuk yetiştirme yöntemleri arasındaki ilişkilerdir. Bu ilişkiler istenilen anlamlılık düzeyinde elde edilememiştir, ancak hepsi beklenen yöndedir (akt. Uluğtekin, 1976, s. 116).

Uluğtekin (1976, s. 116-117) ise, yaptığı çalışmada ölçeklerin güvenilirliğini test etmek için Kuder-Richardson No 21 formülünü kullanmış ve güvenilirlik katsayılarını saldırganlık bunalımı için .64, yansıtılmış saldırganlık için .70, kendine dönük saldırganlık için .48, sosyal saldırganlık için .68 ve antisosyal saldırganlık için .44 olarak bulmuştur. Yansıtılmış ve sosyal saldırganlık ile saldırganlık bunalımı için bulunan güvenilirlik katsayıları, Sears'ın bulduğu katsayılardan biraz yüksek çıkmıştır. Uluğtekin, bunun nedeninin tek-çift madde yaklaşımıyla elde edilen güvenilirlik katsayısının, Kuder-Richardson formülüyle bulunandan genel olarak daha düşük olmasından kaynaklandığını bildirmiştir. Ancak kendine dönük saldırganlık ile antisosyal saldırganlık ölçeklerinin güvenilirlik katsayıları, Sears'ın bulgularından önemli derecede farklı çıkmış; kendine dönük saldırganlık ölçeğinin güvenilirlik katsayısı Sears'inkinden önemli ölçüde yüksekken, antisosyal saldırganlık ölçeğinkisi ise oldukça

düşük bulunmuştur. Uluğtekin (1976, s. 117), antisosyal saldırganlık ölçeğindeki bu düşüklüğün nedenini, ölçeğin içeriğinin toplumda olumsuz karşılanan davranışlardan oluştuğu için, deneklerin uygulamada bununla ilgili baskıları hissedip gerçek cevaplar vermekten kaçınmış olabilecekleriyle açıklamıştır. Sonuç olarak, antisosyal saldırganlık ölçeği sonuçlarının ihtiyatla ele alınmasında yarar olduğu vurgulanmıştır.

Saldırganlık bunalımı ölçeği sonuçları, kız ve erkekler arasında beklenen yöndeki farkı desteklemiştir. Buna karşılık prososyal saldırganlık ölçeğinde, kuramsal yönden tahmin edilen kız-erkek farkı görülememiştir. Ölçekler arası korelasyonlar saldırganlık bunalımıyla, yansıtılmış ve prososyal saldırganlık arasında en az .05 düzeyinde olmak üzere anlamlı ve olumlu ilişkiler tespit edilmiştir. Aynı şekilde yansıtılmış saldırganlıkla, kendine dönük ve prososyal saldırganlık ölçekleri arasında da anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Saldırganlık bunalımı ve prososyal saldırganlık ile kendine dönük saldırganlık ölçekleri arasında ise anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilememektedir. Uluğtekin'in (1976, s. 119) aktardığına göre, ölçekler arası ilişkilerin bu niteliği Sears tarafından gerçekleştirilen çalışmada da görülmüştür. Sonuç olarak bu ölçeklere ilişkin bulguların güvenle karşılanacağı ifade edilmiştir.

4.3. Bilgilerin Toplanması

Bu araştırma için kullanılan ölçeğin okullardaki uygulaması 2002-2003 Eğitim-Öğretim yılı Mayıs ayı içerisinde yapılmıştır. Uygulama için gerekli olan izin, ilgili kurumlardan alınmış ve ölçeklerin uygulaması araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır. Uygulamadan önce, ölçekle ilgili gerekli açıklama ve bilgiler öğrencilere verilmiş ve örnek uygulama tahtada yapılmıştır. Öğrencilerin soruları da cevaplandıktan sonra uygulamaya geçilmiştir. Uygulama için bir ders saati verilmişse de zaman kısıtlamasına gidilmemiştir. Öğrencilere ait okul, sınıf, cinsiyet, yaş, ailenin ikamet ettiği yer, annenin eğitim durumu ve babanın eğitim durumu gibi değişkenleri belirlemek için kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

4.4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler bilgisayar ortamında, SPSS 11.0 for Windows istatistik programı vasıtasıyla analize tabi tutulmuştur.

İlişkisiz örneklemeler için t-testi, iki ilişkisiz örneklem ortalamaları arasındaki farkın manidar olup olmadığını test etmek için kullanılır.

Varsayımları:

1. Bağımlı değişkene ait ölçümler ya da puanlar aralık ya da oran ölçeğindedir ve karşılaştırmaya esas iki grup ortalaması aynı değişkene aittir.
2. Bağımlı değişkene ilişkin ölçümlerin dağılımı her iki grupta da normaldir.
3. Ortalama puanları karşılaştırılacak örneklemeler ilişkisizdir.

Bu varsayımlara, “her iki gruptaki ölçümlerin dağılımlarına ait varyanslar eşittir” şeklinde bir varsayım daha eklenebilir. Bu varsayımın geçerliği, SPSS 10.0 analiz uygulamasında Levene F testi ile incelenmektedir. t değerinin hesaplanmasında grupların varyansları eşit ise, evren için ortak varyans (pooled variance) tahmini kullanılır. Grup varyansları eşit değil ise, ayrı varyans (seperate variance) tahmini kullanılır (Büyüköztürk, 2002, s. 39).

Tek faktörlü (yönlü) varyans analizi (one-way anova), ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek üzere uygulanır.

ANOVA’nın uygulamaya ilişkin başlıca varsayımları:

1. Bağımlı değişkene ait ölçümler (puanlar) en az aralık ölçeğindedir,
2. Puanlar bağımlı değişkende etkisi araştırılan faktörün her bir düzeyinde normal dağılım gösterir,
3. Ortalama puanları karşılaştırılacak örneklemeler ilişkisizdir,
4. Bağımlı değişkene ilişkin varyanslar her bir örneklem için eşittir (bu varsayımın geçerliği SPSS 10.0 analiz uygulamasında Levene F testi ile incelenmektedir).

İlişkisiz üç ya da daha fazla örneklem ortalaması arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla yapılan ANOVA’da, grupların evren ortalamaları için en az iki grup arasında anlamlı fark bulunmuşsa, bu farkın ya da farkların hangi gruplar arasında olduğunun bulunması, analiz sonuçlarının yorumuna güç katacaktır. Bu amaçla grupların ortalama puanları için uygun bir çoklu karşılaştırma testinin (post-hoc test) kullanılması gerekir (Büyüköztürk, 2002, s. 44-45).

Araştırmanın veri kaynağı olan örneklemelerin büyüklüğü de istatistik seçimini etkiler. Büyük gruplar üzerinden toplanan verilerin, normal dağılıma yakın dağılım gösterdikleri kabul edilebilir ve buna göre parametrik istatistikler seçilebilir. Dağılımın normal dağılımdan aşırı sapma göstermediği bir varsayımı ileri sürmek için öngörülen örneklem büyüklüğü genellikle otuz ve daha büyük olarak gösterilmektedir. Literatürde, alt grupların her birinin büyüklüklerinin on beş ve daha yüksek olması durumunda, parametrik bir istatistiğin kullanılmasının, analizde hesaplanacak “p” anlamlılık düzeyinde önemli bir sapmaya yol açmadığına ilişkin incelemelere rastlanmaktadır (Büyüköztürk, 2002, s. 8).

Yukarıda anlatılan bilgiler ışığında, analiz için, iki grubun ortalamaları arasındaki farkın karşılaştırılmasında t-testi tekniği kullanılmış ve burada “varyansların eşit olduğu” varsayımını karşılamayan durumlarda ayrı varyans (seperate variance) tahmini dikkate alınmıştır. İki den fazla olan grupların karşılaştırılmasında ise tek faktörlü varyans analizi tekniği uygulanmış ve farkın kaynağını tespit etmek için ise Scheffe testi kullanılmıştır.

BÖLÜM V

5. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu bulgular, araştırmanın birinci bölümünde ifade edilen alt problemler ve hipotezlere bağlı olarak yapılan analizler neticesinde elde edilmiştir.

5.1. Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ile Normal İlköğretim Okullarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 5.3

YİBO'lardaki ve Normal İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri:

Ölçek	Okul	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Saldırganlık Bunalımı	Yatılı	237	43,99	5,49	449	-1,516	.065
	Normal	214	44,79	5,81			
Yansıtılmış Saldırganlık	Yatılı	237	42,00	6,85	449	-1,068	.143
	Normal	214	42,70	6,90			
Kendine Dönük Saldırganlık	Yatılı	237	13,89	3,39	449	2,264	.012*
	Normal	214	13,11	3,93			
Prososyal Saldırganlık	Yatılı	237	30,83	4,12	449	0,162	.435
	Normal	214	30,77	4,30			
Antisosyal Saldırganlık	Yatılı	237	25,24	4,93	449	2,238	.013*
	Normal	214	24,16	5,28			

*P< .05 Önemli

Verilerin analizi neticesinde oluşturduğumuz Tablo 5.3 incelendiği zaman beş saldırganlık boyutundan yalnızca ikisinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Yatılı ve normal okulların “Saldırganlık Bunalımı” puanlarını incelediğimiz zaman bu iki grubun puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir [t(449)= -1,516 p> .05]. Ortalamalara baktığımızda normal okulların ortalama puanı

($\bar{X} = 44,79$) beklentilerimizin tersine yatılı okullardan($\bar{X} = 43,99$) biraz yüksek çıkmıştır. Ancak bu fark anlamlı düzeyde değildir. Bu bulgu, “YİBO’da okuyan öğrencilerin ‘Saldırganlık Bunalımı’ puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir” şeklindeki hipotezimizi desteklememektedir.

Benzer bir durumun yansıtılmış saldırganlık için de geçerli olduğu tablodan gözlenmektedir. Gündüzlü okulların ortalama puanı ($\bar{X} = 42,70$) yatılı okulların puanından ($\bar{X} = 42,00$) bir miktar yüksek çıkmışsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$t(449) = -1.068$ $p > .05$]. Bu durum, “YİBO’da okuyan öğrencilerin ‘Yansıtılmış Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir” şeklindeki hipotezimizi desteklememiştir.

Kendine dönük saldırganlık için elde edilen bulgular ise; yatılı okullar için ortalama puan “ $\bar{X} = 13,89$ ”, normal okullar için ortalama puan “ $\bar{X} = 13,11$ ” ve “ $t = 2,264$ ”tür. Aradaki fark anlamlıdır [$t(449) = 2,264$ $p < .05$]. Bu bulgu ile, “YİBO’da okuyan öğrencilerin ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir” şeklindeki hipotezimiz desteklenmektedir.

Prososyal saldırganlık için elde edilen puan ortalamalarına baktığımızda neredeyse aynı puanın alınmış olduğunu görmekteyiz. Burada yatılı okulların ortalama puanı “ $\bar{X} = 30,83$ ” ve normal okulların ortalama puanı “ $\bar{X} = 30,77$ ”dir. Aradaki bu küçük fark anlamlı değildir [$t(449) = 0,162$ $p > .05$]. Bu durumda, “YİBO’da okuyan öğrencilerin ‘Prososyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir” şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Antisosyal saldırganlık ölçeğinde yatılı okulların ortalama puanı ($\bar{X} = 25,24$) normal okulların ortalama puanından ($\bar{X} = 24,16$) yüksektir ve aradaki fark anlamlı bulunmuştur [$t(449) = 2,238$ $p < .05$]. Bu bulgu, “YİBO’da okuyan öğrencilerin ‘Antisosyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okulunda okuyan öğrencilerin puanlarından önemli derecede yüksektir” şeklindeki hipotezimizi desteklemektedir.

5.2. Genel Olarak Kız ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 5.4

Genel Olarak Kız ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri:

Ölçek	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Saldırganlık Bunalımı	Erkek	285	43,46	5,71	371	-4,67 4	.000*
	Kız	166	45,93	5,21			
Yansıtılmış Saldırganlık	Erkek	285	42,29	6,77	449	-0,15 7	.438
	Kız	166	42,40	7,07			
Kendine Dönük Saldırganlık	Erkek	285	13,75	3,72	449	1,778	.076
	Kız	166	13,12	3,58			
Prososyal Saldırganlık	Erkek	285	30,93	4,19	449	0,873	.191
	Kız	166	30,57	4,22			
Antisosyal Saldırganlık	Erkek	285	25,48	5,26	449	4,147	.000*
	Kız	166	23,44	4,61			

*P<.01, Önemli

Kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık ölçeklerinden puanlara ilişkin analizler Tablo 5.4'te görülmektedir. Bu analizde, saldırganlık bunalımı ölçeği için, t-testi analizinde “varyansların eşitliği” hipotezi Levene F testi sonucunda desteklenmediğinden SPSS çıktısındaki “ayrı varyans (seperate variance)” sonuçları kullanılmıştır.

Buna göre, kızların saldırganlık bunalımı ölçeğine ait ortalama puanları ($\bar{X} = 45,93$) erkeklerin ortalama puanından ($\bar{X} = 43,46$) yüksektir. Aradaki fark kızların lehine anlamlıdır [$t(371) = -4,674$ $p < .01$]. Burada “Kız öğrencilerin ‘Saldırganlık Bunalımı’ puanları erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olacaktır” şeklindeki hipotezimiz desteklenmiştir.

Yansıtılmış saldırganlık ölçeğinden kız öğrencilerin ortalama puanı ($\bar{X} = 42,40$) ile erkek öğrencilerin ortalama puanı ($\bar{X} = 42,29$) arasında pek bir fark olmadığı göze çarpmaktadır. Aradaki mevcut fark da istatistiki açıdan anlamlı değildir [$t(449) = -0,157$ $p > .05$]. Bu durumda “Kız öğrencilerin ‘Yansıtılmış Saldırganlık’ puanları ile erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir fark olmayacaktır” yönündeki hipotezimiz doğrulanmış olmaktadır.

Kendine dönük saldırganlık ölçeğinin ortalamalarına baktığımızda erkeklerin ortalama puanının ($\bar{X} = 13,75$) kızların ortalama puanından ($\bar{X} = 13,12$) bir miktar yüksek olduğunu görmekteyiz. Ancak bu farklılık anlamlı bulunmamıştır [$t(449) = 1,778$ $p > .05$] ve “Kız öğrencilerin ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ puanları ile erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir fark olmayacaktır” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır.

Prososyal saldırganlık ölçeğinden elde edilen ortalamalar ise; kızlar için $\bar{X} = 30,57$ ve erkekler için $\bar{X} = 30,93$ olup aradaki fark anlamlı düzeyde değildir [$t(449) = 0,873$ $p > .05$]. Elde edilen bu sonuç da, “Kız öğrencilerin ‘Prososyal Saldırganlık’ puanları ile erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir fark olmayacaktır” yönündeki hipotezimizi doğrulamıştır.

Antisosyal saldırganlık ölçeğinde erkekler lehine bir fark olduğu hemen göze çarpmaktadır. Bu ölçekte erkeklerin ortalama puanı $\bar{X} = 25,48$ iken kız öğrencilerin puanı $\bar{X} = 23,44$ ’tür. Aradaki fark önemli düzeydedir [$t(449) = 4,147$ $p < .01$]. Bu sonuç da “Erkek öğrencilerin ‘Antisosyal Saldırganlık’ puanları kız öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olacaktır” yönündeki hipotezimizi destekler niteliktedir.

5.3. Farklı Okullarda (Yatılı – Normal) Okuyan Aynı Cinsiyete Sahip Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

5.3.1. Farklı okullarda (yatılı – normal) okuyan kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular

Yatılı okullarda okuyan kız öğrenciler ile normal okullarda okuyan kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde bir farklılık olup olmadığını bulmak için bu iki

grubun puanları arasındaki farklara da bakılmıştır. Bununla ilgili analiz sonuçları Tablo 5.5'te sunulmuştur.

Tablo 5.5

Farklı Okullardaki (Yatılı – Normal) Kız Öğrencilerin Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri:

Ölçek	Okul	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Saldırganlık Bunalımı	Yatılı	83	45,91	4,84	164	-0,44	.467
	Normal	83	45,95	5,58			
Yansıtılmış Saldırganlık	Yatılı	83	42,50	7,66	164	0,186	.426
	Normal	83	42,30	6,46			
Kendine Dönük Saldırganlık	Yatılı	83	13,71	3,66	164	2,143	.017*
	Normal	83	12,53	3,42			
Prososyal Saldırganlık	Yatılı	83	30,53	4,57	164	-0,147	.442
	Normal	83	30,62	3,86			
Antisosyal Saldırganlık	Yatılı	83	23,71	4,71	164	0,739	.230
	Normal	83	23,18	4,52			

*p< .05 Önemli

Saldırganlık bunalımı ortalama puanları, yatılı kızlar için $\bar{X} = 45,91$; normal okullardaki kızlar için $\bar{X} = 45,95$ 'dir. Buradan da görüldüğü gibi yatılı okullardaki kızlarla normal okullardaki kızların ortalama puanları neredeyse tamamen aynıdır ve arada önemli bir fark yoktur [$t(164) = -0,44$ $p > .05$]. “Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin ‘Saldırganlık Bunalımı’ puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Yansıtılmış saldırganlık ölçeği için de benzer bir durum söz konusudur. Burada da yatılı kızların puanı ($\bar{X} = 42,50$) ile normal okullardaki kızların puanı ($\bar{X} = 42,30$) arasında önemli bir farklılık bulunamamış [$t(164) = 0,186$ $p > .05$] ve “Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin ‘Yansıtılmış Saldırganlık’ puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Kendine dönük saldırganlık ölçeğinde durumun farklılaştığı gözlenmektedir. Burada yatılı kızların puanı ($\bar{X} = 13,71$) normal öğrenim gören kızların puanından ($\bar{X} = 12,53$) yüksek görünmektedir. t-testi, bize aradaki farkın önemli olduğunu söylemektedir [$t(164) = 2,143$ $p < .05$]. “Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” yönündeki hipotezimiz desteklenmiştir.

Prososyal saldırganlık ölçeğinden alınan ortalama puanlar; yatılı kızlar için $\bar{X} = 30,53$ ve normal öğrenim gören kızlar için $\bar{X} = 30,62$ olup, anlamlı bir fark yoktur [$t(164) = -0,147$ $p > .05$]. Bu nedenle, “Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin ‘Prososyal Saldırganlık’ puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” şeklinde ifade etimiz hipotezimiz reddedilmiştir.

Antisosyal saldırganlık ölçeğindeki ortalama puanlara baktığımızda, yatılı kızların puanının ($\bar{X} = 23,71$) az bir farkla normal okullardaki kızların puanından ($\bar{X} = 23,18$) fazla olduğu gözlenmekte, fakat bu fazlalık anlamlı bulunmamaktadır [$t(164) = 0,739$ $p > .05$]. “Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin ‘Antisosyal Saldırganlık’ puanları normal okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” şeklindeki hipotezimiz desteklenmemiştir.

5.3.2. Farklı okullarda (yatılı – normal) okuyan erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular

Tablo 5.6
Farklı Okullardaki (Yatılı – Normal) Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri:

Ölçek	Okul	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Saldırganlık Bunalımı	Yatılı	154	42,95	5,55	283	-1,645	.050
	Normal	131	44,06	5,86			
Yansıtılmış Saldırganlık	Yatılı	154	41,74	6,38	283	-1,510	.066
	Normal	131	42,95	7,17			
Kendine Dönük Saldırganlık	Yatılı	154	13,99	3,25	242,9	1,136	.128
	Normal	131	13,48	4,19			
Prososyal Saldırganlık	Yatılı	154	31,00	3,86	283	0,275	.391
	Normal	131	30,86	4,56			
Antisosyal Saldırganlık	Yatılı	154	26,07	4,86	283	2,053	.020*
	Normal	131	24,79	5,64			

*p< .05 Önemli

Burada, kendine dönük saldırganlık ölçeği analizinde; Levene F testi, “varyansların eşitliği” varsayımını desteklemediği için, SPSS çıktısındaki “ayrı varyans (seperate variance)” sonuçları kullanılmıştır.

Erkek öğrencilerin saldırganlık bunalımı ölçeği puanlarına baktığımızda, normal okullarda okuyan öğrencilerin ortalama puanı ($\bar{X} = 44,06$) beklentilerimizin tersi yönünde yatılı öğrencilerin puanından ($\bar{X} = 42,95$) yüksek çıkmıştır. Farkın önemli olup olmadığını görmek için t-testi sonuçlarına baktığımızda anlamlı bir fark olmadığı [$t(283) = -1,510$ $p > .05$] gözlenmektedir. Bu bulgu, “Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin ‘Saldırganlık Bunalımı’ puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir” yönündeki hipotezimizi desteklememiştir.

Yansıtılmış saldırganlık ölçeğinde de beklentilerimizin tersine bir durum söz konusu iken, yine burada da yatılı erkeklerin puanıyla ($\bar{X} = 41,74$) normal okullardaki erkek öğrencilerin puanı ($\bar{X} = 42,95$) arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$t(283) = -1,510$ $p > .05$]. “Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin ‘Yansıtılmış Saldırganlık’

puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir” yönündeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Kendine dönük saldırganlık ölçeğinde yatılı erkeklerin puanı ($\bar{X} = 13,99$) ile normal öğrenim gören erkeklerin puanı ($\bar{X} = 13,48$) arasında anlamlı bir fark yoktur [$t(242,9) = 1,136$ $p > .05$]. “Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir” şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Prososyal saldırganlık ölçeğinden alınan ortalama puanlara baktığımızda (yatılı erkekler $\bar{X} = 31,00$; normal okullardakiler $\bar{X} = 30,86$) arada anlamlı bir fark olmadığı hemen gözlenebilmektedir. Bu durum analiz sonucunda da aynıdır [$t(283) = 0,275$ $p > .05$]. bu neticeyle, “Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin ‘Prososyal Saldırganlık’ puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir” şeklindeki hipotezimiz de reddedilmiştir.

Antisosyal saldırganlıkta puanlar biraz farklılaşmış gibidir. Yatılı erkeklerin puanı ($\bar{X} = 26,07$) normal okullardaki erkek öğrencilerin puanından ($\bar{X} = 24,79$) yüksek çıkmıştır. Bu durum beklentimiz dahilinde olup önem düzeyine baktığımızda anlamlı bir fark olduğu [$t(283) = 2,053$ $p < .05$] gözlenmektedir. Böylece, “Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin ‘Antisosyal Saldırganlık’ puanları normal okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksektir” şeklinde ifade ettiğimiz hipotezimiz desteklenmiş olmaktadır.

5.4. Farklı Okullarda Okuyan (Yatılı – Normal) Farklı Cinsiyete Sahip Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması

5.4.1. Yatılı kızlarla normal eğitim gören erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular

Tablo 5.7
Yatılı Kızlarla Normal Okullardaki Erkeklerin (Gündüzlü Erkek) Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri:

Ölçek	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Saldırganlık Bunalımı	Yatılı Kız	83	45,91	4,84	197,4	2,500	.006*
	Gündüzlü Erkek	131	44,06	5,86			
Yansıtılmış Saldırganlık	Yatılı Kız	83	42,50	7,66	212	-0,433	.332
	Gündüzlü Erkek	131	42,95	7,17			
Kendine Dönük Saldırganlık	Yatılı Kız	83	13,71	3,66	212	0,410	.341
	Gündüzlü Erkek	131	13,48	4,19			
Prososyal Saldırganlık	Yatılı Kız	83	30,53	4,47	212	-0,518	.302
	Gündüzlü Erkek	131	30,86	4,56			
Antisosyal Saldırganlık	Yatılı Kız	83	23,71	4,71	212	0,147	.073
	Gündüzlü Erkek	131	24,79	5,64			

*p< .01 Önemli

Burada, saldırganlık bunalımı ölçeği analizinde; Levene F testi, “varyansların eşitliği” varsayımını desteklemediği için, SPSS çıktısındaki “ayrı varyans (seperate variance)” sonuçları kullanılmıştır.

Tabloda, prososyal saldırganlık ölçeği ile ilgili sonuçlara baktığımızda yatılı kızların ortalama puanının ($\bar{X} = 45,91$) gündüzlü erkelerden yüksek olduğu görülmektedir. t-testi neticesinde aradaki farkın yatılı kızların lehine gündüzlü erkeklerden önemli derecede yüksek olduğu [$t(197,4) = 2,500$ $p < .01$] tespit edilmiştir. Bu netice ile, “Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin ‘Saldırganlık Bunalımı’ puanları normal ilköğretim okullarında okuyan erkek öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” şeklindeki hipotezimizi desteklemiştir.

Yansıtılmış saldırganlık puanları yatılı kızlar için $\bar{X} = 42,50$; gündüzlü erkekler için $\bar{X} = 42,95$ olup hesaplanan t değeri $= -0,433$ ’tür. Burada aradaki farkın önemli olmadığı [$t(212) = -0,433$ $p > .05$] görülmektedir. “Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin ‘Yansıtılmış Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarında okullarda erkek öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” şeklindeki hipotezimiz desteklenmemiştir.

Kendine dönük saldırganlık için elde edilen puanlar ise; yatılı kızlar için $\bar{X} = 13,71$ ve gündüzlü erkekler için $\bar{X} = 13,48$ 'dir. Arada önemli bir fark olmadığı [$t(212) = 0,410$ $p > .05$] tablodan görülmektedir. “Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarında okuyan erkek öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Prososyal saldırganlık puanlarına baktığımızda ise; yatılı kızların $\bar{X} = 30,53$ ve gündüzlü erkeklerin $\bar{X} = 30,86$ olduğu ve arada önemli farklılık olmadığı [$t(212) = -0,518$ $p > .05$] görülmektedir. “Yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin ‘Prososyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarında okuyan erkek öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” yönündeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Antisosyal saldırganlık ölçeği analizi de beklentimizi karşılamamıştır. Bu ölçekten elde edilen sonuçlar yatılı kızlar için $\bar{X} = 23,71$; gündüzlü erkekler için $\bar{X} = 24,79$ ve hesaplanan t değeri $= 0,147$ 'dir. Arada gündüzlü erkekler lehine küçük bir fark olmakla beraber, bu fark anlamlı düzeyde değildir [$t(212) = 0,147$ $p > .05$]. “Normal ilköğretim okullarında okuyan erkek öğrencilerin ‘Antisosyal Saldırganlık’ puanları yatılı okullarda okuyan kız öğrencilerin puanlarından yüksektir” yönündeki hipotezimiz desteklenmemiştir.

5.4.2. Yatılı erkeklerle normal öğrenim gören kız öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular

Bu öğrencilerin saldırganlık bunalımı, yansıtılmış saldırganlık, kendine dönük saldırganlık, prososyal saldırganlık ve antisosyal saldırganlık ölçeklerinden elde edilen verilerin analizi Tablo 5.8’de sunulmuştur.

Tablo 5.8
Yatılı Erkeklerle Normal Okullardaki Kızların (Gündüzlü Kız) Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri:

Ölçek	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Saldırganlık Bunalımı	Yatılı Erkek	154	42,95	5,55	235	-3,954	.000*
	Gündüzlü Kız	83	45,95	5,58			
Yansıtılmış Saldırganlık	Yatılı Erkek	154	41,74	6,38	235	-0,642	.260
	Gündüzlü Kız	83	42,30	6,46			
Kendine Dönük Saldırganlık	Yatılı Erkek	154	13,99	3,25	235	3,240	.000*
	Gündüzlü Kız	83	12,53	3,42			
Prososyal Saldırganlık	Yatılı Erkek	154	31,00	3,86	235	0,710	.239
	Gündüzlü Kız	83	30,62	3,86			
Antisosyal Saldırganlık	Yatılı Erkek	154	26,07	4,86	235	4,472	.000*
	Gündüzlü Kız	83	23,18	4,52			

*p< .01 Önemli

Bu tabloda, saldırganlık bunalımı puanları yatılı erkeler için $\bar{X} = 42,95$ ve gündüzlü kızlar için $\bar{X} = 45,95$ olarak bulunmuştur. Farkın gündüzlü kızlar lehine anlamlı olduğu [$t(235) = -3,954$ $p < .01$] açıktır. Bu durum beklentimiz dahilinde olup “Normal ilköğretim okullarında okuyan kız öğrencilerin ‘Saldırganlık Bunalımı’ puanları yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir” şeklindeki hipotezimiz desteklenmiştir.

Yansıtılmış saldırganlık için elde edilen sonuçlar; yatılı erkeklerde $\bar{X} = 41,74$ ve gündüzlü kızlarda $\bar{X} = 42,30$ olarak bulunmuş olup fark anlamlı değildir [$t(235) = -0,642$ $p > .05$]. “Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin ‘Yansıtılmış Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarında okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” şeklindeki hipotezimiz desteklenmemiştir.

Kendine dönük saldırganlık için puanlar ise; yatılı erkeklerde $\bar{X} = 13,99$ ve gündüzlü kızlarda $\bar{X} = 12,53$ ’tür. Hesaplanan t değeri= 3,240 olup fark anlamlı bulunmuştur [$t(235) = 3,240$ $p < .01$]. “Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarında okuyan kız

öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” yönündeki hipotezimiz desteklenmiştir.

Prososyal saldırganlık ölçeği için elde edilen sonuçlarda yatılı erkeklerin puanı ($\bar{X} = 31,00$) ile gündüzlü kızların puanı ($\bar{X} = 30,62$) arasında önemli bir fark olmadığı [$t(235) = 0,710$ $p > .05$] görülmektedir. “Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin ‘Prososyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarında okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Antisosyal saldırganlık puanlarına bakıldığında, yatılı erkeklerin puanının ($\bar{X} = 26,07$) gündüzlü kızların puanından ($\bar{X} = 23,18$) oldukça farklı olduğu görülmektedir. Bu fark yatılı erkekler lehine olup önemli [$t(235) = 4,472$ $p < .01$] düzeydedir. “Yatılı okullarda okuyan erkek öğrencilerin ‘Antisosyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarında okuyan kız öğrencilerin puanlarından önemli düzeyde yüksektir” yönündeki beklentimiz desteklenmiştir.

5.5. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarındaki Farklı Sınıf Seviyeleri Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Tablo 5.9

Yatılı Okullardaki Farklı Sınıf Seviyelerinde (6, 7 ve 8. Sınıf) Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Sosyosyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Puanları Bakımından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Ölçek	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Saldırganlık Bunalımı	Gruplar arası	99,351	2	49,675	1,655	.193
	Gruplar içi	7022,63	234	30,011		
	Toplam	7121,98	236			
Yansıtılmış Saldırganlık	Gruplar arası	6,156	2	3,078	,065	.937
	Gruplar içi	11089,8	234	47,392		
	Toplam	11096,0	236			
Kendine Dönük Saldırganlık	Gruplar arası	52,025	2	26,013	2,276	.105
	Gruplar içi	2674,34	234	11,429		
	Toplam	2726,36	236			
Prososyal Saldırganlık	Gruplar arası	74,771	2	37,385	2,223	.111
	Gruplar içi	3935,81	234	16,820		
	Toplam	4010,58	236			
Antisosyal Saldırganlık	Gruplar arası	93,955	2	46,978	1,946	.145
	Gruplar içi	5649,85	234	24,145		
	Toplam	5743,81	236			

Yatılı okullardaki sınıf seviyelerinin saldırganlık bunalımı açısından analizinde, varyans analizi sonuçları sınıflar arasında önemli bir farklılık olmadığına [$F(2-234)= 1,655$ $p> .05$] işaret etmektedir. Bu durumda, “yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Saldırganlık Bunalımı’ açısından farklılık olacaktır” yönündeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Yine Tablo 5.9’a baktığımızda yatılı okullardaki sınıf seviyeleri arasında yansıtılmış saldırganlık açısından bir fark görülmemektedir [$F(2-234)= 0,065$ $p> .05$]. “Yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Yansıtılmış Saldırganlık’ açısından farklılık olacaktır” yönündeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Yatılı okullarda sınıf seviyeleri arasında kendine dönük saldırganlık açısından bir farklılık olmadığı [$F(2-234)= 2,276$ $p> .05$] da varyans analizi sonucunda görülmektedir. Bu durum, “yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ açısından farklılık olacaktır” şeklindeki hipotezimizi desteklememiştir.

Prososyal [$F(2-234)= 2,223$ $p> .05$] ve antisosyal [$F(2-234)= 1,946$ $p> .05$] saldırganlık ölçekleri açısından da durum diğerleri gibidir. Her iki ölçek için de varyans analizi sonuçlarına göre sınıflar arasında bir farklılık gözlenmemektedir. Bu neticeyle birlikte, “yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Prososyal Saldırganlık’ açısından farklılık olacaktır” ve “yatılı okullardaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Antisosyal Saldırganlık’ açısından farklılık olacaktır” yönündeki iki hipotezimiz de reddedilmiştir.

5.6. Normal İlköğretim Okullarındaki Farklı Sınıf Seviyeleri Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

Normal ilköğretim Okullarındaki Farklı Sınıf Seviyeleri (6, 7 ve 8. Sınıf) arasında Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Sosyosyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Puanları Bakımından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları tablo 10’da verilmiştir.

Tablo incelendiği zaman, normal ilköğretim okullarındaki sınıf seviyeleri arasında saldırganlığın üç boyutunda farklılık olduğu gözlenmektedir.

Tablo 5.10
Normal Okullardaki Farklı Sınıf Seviyelerinde (6, 7 ve 8. Sınıf) Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Puanları Bakımından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Ölçek	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P
Saldırganlık Bunalımı	Gruplar arası	156,075	2	78,037	2,334	.099
	Gruplar içi	7054,28	211	33,433		
	Toplam	7210,36	213			
Yansıtılmış Saldırganlık	Gruplar arası	462,333	2	231,166	5,034	.007*
	Gruplar içi	9688,53	211	45,917		
	Toplam	10150,9	213			
Kendine Dönük Saldırganlık	Gruplar arası	196,388	2	98,194	6,669	.002*
	Gruplar içi	3106,92	211	14,725		
	Toplam	3303,31	213			
Prososyal Saldırganlık	Gruplar arası	390,253	2	195,127	11,599	.000*
	Gruplar içi	3549,53	211	16,822		
	Toplam	3939,78	213			
Antisosyal Saldırganlık	Gruplar arası	4,275	2	2,138	.076	.927
	Gruplar içi	5939,67	211	28,150		
	Toplam	5943,94	213			

*p<.01 Önemli

Normal ilköğretim okullarında farklı sınıf seviyelerinin saldırganlık bunalımı açısından karşılaştırılmasına dayalı varyans analizi neticesinde sınıflar arasında bir farklılık olmadığı [$F(2-211)= 2,334$ $p> .05$] tespit edilmiş olup, “normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Saldırganlık Bunalımı’ açısından farklılık olacaktır” yönündeki hipotezimiz kabul görmemiştir.

Prososyal saldırganlık ölçeği puanlarında, varyans analizi neticesinde sınıflar arasında önemli bir farklılık olduğu [$F(2-211)= 5,034$ $p< .01$] belirlenmiştir. Bu bulgu, “normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Yansıtılmış Saldırganlık’ açısından farklılık olacaktır” yönündeki hipotezimizi desteklemiştir. Anlamlı farkın hangi sınıflarda kaynaklandığını bulmak için yapılan Scheffe testi sonucundaki bulgular Tablo 5.11’de sunulmuştur.

Tablo 5.11
Prososyal Saldırganlık Ölçeğine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Sınıflar	$\bar{X}$	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
6. Sınıf	44,43			
7. Sınıf	42,55			
8. Sınıf	40,59	✓		

Scheffe testi sonucuna göre anlamlı fark 6. sınıflar ($\bar{X} = 44,43$) ile 8. sınıflar ($\bar{X} = 40,59$) arasındadır. 7. sınıflar ($\bar{X} = 42,55$) ise bu iki sınıfın arasında yer almaktadır. Bu durum da 8. sınıflardan 6. sınıflara gidildikçe yansıtılmış saldırganlığın arttığını göstermektedir.

Kendine dönük saldırganlık açısından da sınıflar arasında farklılık olduğu [$F(2-211) = 6,669$ $p < .01$] varyans analizi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu bulgu ise, “normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ açısından farklılık olacaktır” yönündeki hipotezimizi desteklemiştir.

Farklılığın hangi sınıflar arasında olduğunu bulmak için Scheffe testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 5.12’de verilmiştir.

Tablo 5.12
Kendine Dönük Saldırganlık Ölçeği İçin Scheffe Testi Sonuçları

Sınıflar	$\bar{X}$	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
6. Sınıf	44,43			
7. Sınıf	42,55			
8. Sınıf	40,59	✓		

Scheffe testi sonucuna göre anlamlı fark 6. sınıflarla ($\bar{X} = 44,43$) 8. sınıflar ($\bar{X} = 40,59$) arasındadır. 7. sınıfların ($\bar{X} = 42,55$) ne 6. sınıflarla ne de 8. sınıflarla arasında önemli bir farklılık yoktur ama yansıtılmış saldırganlıktaki gibi ikisinin ortasında bir puana sahiptir. Bu da 8. sınıflardan 6. sınıflara doğru gidildikçe kendine dönük saldırganlığın arttığını gösterir.

Prososyal saldırganlık ölçeği ile ilgili varyans analizi sonucunda da sınıflar arasında anlamlı farklılık olduğu [$F(2-211) = 11,599$ $p < .01$] gözlenmektedir. Bu sonuç da “normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Prososyal Saldırganlık’ açısından farklılık olacaktır” yönündeki hipotezimizi desteklemiştir.

Farkın hangi sınıflar arasında gerçekleştiğini görmek için yapılan Scheffe test sonucu Tablo 5.13’te verilmiştir.

Tablo 5.13
Prososyal Saldırganlık Ölçeği İçin Scheffe Testi Sonuçları

Sınıflar	$\bar{X}$	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
6. Sınıf	32,20			✓
7. Sınıf	30,87			✓
8. Sınıf	28,66			

Scheffe testi neticesinde farklılığın 6. sınıflar ($\bar{X} = 32,20$) ile 8. sınıflar ($\bar{X} = 28,66$) ve 7. sınıflar ($\bar{X} = 30,87$) ile 8. sınıflar ($\bar{X} = 28,66$) arasında olduğu görülmektedir. Yani burada diğerlerinden ayrılan grup 8. sınıflar olup en düşük prososyal saldırganlık düzeyine sahiptir.

Antisosyal saldırganlık açısından, varyans analizi sonuçlarına göre sınıflar arasında farklılık yoktur [$F(2-211) = 0,076$ $p > .05$]. Bu bulgu, “normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında ‘Antisosyal Saldırganlık’ açısından farklılık olacaktır” yönündeki hipotezimizi reddetmektedir.

5.7. Farklı Okullardaki (Yatılı – Normal) Aynı Sınıf Seviyeleri Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulgular

5.7.1. Farklı okullardaki (yatılı – normal) 6. sınıflar arasında saldırganlık düzeyleri açısından farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular

Tablo 5.14

Yatılı ve Normal İlköğretim Okullarındaki 6. Sınıfların Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri:

Ölçek	Okul	N	$\bar{X}$	S	sd	t	P
Saldırganlık Bunalımı	Yatılı	77	44,74	6,01	148	-0,295	.384
	Normal	73	45,02	5,91			
Yansıtılmış Saldırganlık	Yatılı	77	42,23	7,35	148	-1,844	.033*
	Normal	73	44,43	7,28			
Kendine Dönük Saldırganlık	Yatılı	77	14,50	3,63	148	0,403	.344
	Normal	73	14,24	4,25			
Prososyal Saldırganlık	Yatılı	77	30,51	4,01	148	-2,477	.007**
	Normal	73	32,20	4,32			
Antisosyal Saldırganlık	Yatılı	77	25,98	4,73	148	2,512	.006**
	Normal	73	24,05	4,68			

* $p < .05$, ** $p < .01$ Önemli

Tablo 5.14'te yatılı ve normal okullardaki 6. sınıfların saldırganlık ölçeklerinden aldıkları ortalama puanlar ve t değerleri görülmektedir. Tabloya göre yatılı 6. sınıfların puanı ($\bar{X} = 44,74$) ile normal okullardaki 6. sınıfların puanı ($\bar{X} = 45,02$) arasında anlamlı bir fark görülmemektedir [$t(148) = -0,295$ $p > .05$]. Bu durumda “yatılı okullardaki 6. sınıfların ‘Saldırganlık Bunalımı’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” yönündeki hipotezimiz desteklenmemiştir.

Yansıtılmış saldırganlık ölçeği puanları ise; yatılı 6. sınıflar için $\bar{X} = 42,23$ ve normal okullardaki 6. sınıflar için $\bar{X} = 44,43$ olup yine aradaki fark istatistiksel açıdan önemli düzeydedir [$t(148) = -1,844$ $p < .05$]. Ancak fark normal okullar lehinedir ve beklentimizin tersi doğrultudadır. “Yatılı okullardaki 6. sınıfların ‘Yansıtılmış Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” şeklindeki hipotezimiz kabul görmemiştir.

Kendine dönük saldırganlık ölçeği için de aynı durum söz konusu olup, yatılı 6. sınıfların puanıyla ($\bar{X} = 14,50$) normal okullardaki 6. sınıfların puanı ($\bar{X} = 14,24$) arasında önemli bir farklılık yoktur [$t(148) = 0,403$ $p > .05$]. Bu nedenle “Yatılı okullardaki 6. sınıfların ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” diye ifade ettiğimiz hipotezimiz reddedilmiştir.

Prososyal saldırganlık ölçeğinde, yatılı 6. sınıfların puanı ($\bar{X} = 30,51$) ile normal okullardaki altıncı sınıfların puanı ($\bar{X} = 32,20$) arasında bir farklılık göze çarpmaktadır. Bu farklılık istatistiksel açıdan da önemli düzeydedir [$t(148) = -2,477$ $p < .05$]. Fakat bu farklılık bizim beklentimizin tam tersine normal okullardaki 6. sınıfların lehinedir. Bu nedenle, “yatılı okullardaki 6. sınıfların ‘Prososyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Antisosyal saldırganlık ölçeği ortalamalarında da bir farklılık görülmektedir. Burada yatılı 6. sınıfların puanı $\bar{X} = 25,98$ ve normal okullardaki 6. sınıfların puanı $\bar{X} = 24,05$ olup, aradaki fark önemli [$t(148) = 2,512$ $p < .05$] düzeydedir. Bu kez fark, beklentilerimiz doğrultusunda olduğundan dolayı, “yatılı okullardaki 6. sınıfların

‘Antisosyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 6. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” yönündeki hipotezimiz desteklenmiştir.

5.7.2. Farklı okullardaki (yatılı – normal) 7. sınıflar arasında saldırganlık düzeyleri açısından farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular

Tablo 5.15

Yatılı ve Normal İlköğretim Okullarındaki 7. Sınıfların Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri:

Ölçek	Okul	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Saldırganlık Bunalımı	Yatılı	88	44,05	5,01	173	-1,773	.039*
	Normal	87	45,49	5,69			
Yansıtılmış Saldırganlık	Yatılı	88	41,94	6,97	173	-0,603	.273
	Normal	87	42,55	6,35			
Kendine Dönük Saldırganlık	Yatılı	88	13,81	3,31	173	1,574	.058
	Normal	87	13,01	3,46			
Prososyal Saldırganlık	Yatılı	88	31,55	4,22	173	1,075	.142
	Normal	87	30,87	4,18			
Antisosyal Saldırganlık	Yatılı	88	24,48	4,89	173	0,465	.321
	Normal	87	24,11	5,69			

*p<.05 Önemli

Tablo 5.15’te yatılı ve normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıf öğrencilerinin ortalama puanları ve t değerleri görülmektedir.

Bu bulgulara göre; saldırganlık bunalımı ölçeğinde, yatılı 7. sınıfların puanı ($\bar{X} = 44,05$) ile normal okullardaki 7. sınıfların puanı ($\bar{X} = 45,49$) arasında anlamlı bir fark vardır ve gündüzlü okullar lehinedir [$t(173) = -1,773$ $p < .05$]. “Yatılı okullardaki 7. sınıfların ‘Saldırganlık Bunalımı’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” yönündeki hipotezimiz kabul görmemiştir.

Yansıtılmış saldırganlıktan alınan ortalama puanlar, yatılı 7. sınıflar için $\bar{X} = 41,94$ ve normal okullardaki 7. sınıflar için $\bar{X} = 42,55$ ’tir. Hesaplanan t değeri = -0,603 olup anlamlı bir farklılık yoktur [$t(173) = -0,603$ $p > .05$]. “Yatılı okullardaki 7. sınıfların

‘Yansıtılmış Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” yönündeki hipotezimiz desteklenmemiştir.

Kendine dönük saldırganlık ölçeği puanları yatılılarda $\bar{X} = 13,81$ ve normal okullarda $\bar{X} = 13,01$ olarak hesaplanmıştır ve fark anlamlı düzeyde değildir [$t(173) = 1,574$ $p > .05$]. Bu durum, “Yatılı okullardaki 7. sınıfların ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” şeklindeki hipotezimizi reddetmektedir.

Tablo 15’te Prososyal saldırganlık ölçeğine ait bölümde ise yatılı 7. sınıfların puanı $\bar{X} = 31,55$ iken normal okullardaki 7. sınıfların puanı $\bar{X} = 30,87$ olarak gözlenmekte ve önemli bir farklılığın olmadığı [$t(173) = 1,075$ $p > .05$] görülmektedir. “Yatılı okullardaki 7. sınıfların ‘Prososyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Antisosyal saldırganlık ölçeğinde de durum diğerleriyle aynı şekildedir. Yatılı 7. sınıfların puanı $\bar{X} = 24,48$; normal okullardaki 7. sınıfların puanı $\bar{X} = 24,11$ olup, arada önemli bir fark bulunamamıştır [$t(173) = 0,465$ $p > .05$]. “Yatılı okullardaki 7. sınıfların ‘Antisosyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 7. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” şeklinde ifade edilen hipotezimiz desteklenmemiştir.

5.7.3. Farklı okullardaki (yatılı – normal) 8. sınıflar arasında saldırganlık düzeyleri açısından farklılık olup olmadığına ilişkin bulgular

Tablo 5.16

Yatılı ve Normal İlköğretim Okullarındaki 8. Sınıfların Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Prososyal Saldırganlık ve Antisosyal Saldırganlık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Ortalama, Standart Sapma ve t Değerleri:

Ölçek	Okul	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Saldırganlık Bunalımı	Yatılı	72	43,11	5,42	124	-0,259	.398
	Normal	54	43,37	5,74			
Yansıtılmış Saldırganlık	Yatılı	72	41,84	6,21	124	1,083	.140
	Normal	54	40,59	6,71			
Kendine Dönük Saldırganlık	Yatılı	72	13,33	3,16	124	2,557	.006*
	Normal	54	11,74	3,81			
Prososyal Saldırganlık	Yatılı	72	30,29	4,04	124	2,331	.001*
	Normal	54	28,66	3,62			
Antisosyal Saldırganlık	Yatılı	72	25,37	5,11	124	1,022	.154
	Normal	54	24,40	5,44			

*p<.01 Önemli

Yatılı ve normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların saldırganlık ölçeklerine ait ortalama ve t değerleri Tablo 16’da verilmiştir. Tabloda saldırganlık bunalımı puanları, yatılı 8. sınıflar için $\bar{X} = 43,11$ ve normal okullardaki 8. sınıflar için $\bar{X} = 43,37$ ’dir. Arada neredeyse hiç fark olmadığı görülebildiği gibi, istatistiksel açıdan da anlamlı bulunmamıştır [t(124)= -0,259 p> .05]. Bu bulguyla “yatılı okullardaki 8. sınıfların ‘Saldırganlık Bunalımı’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” yönündeki hipotezimiz desteklenmemiştir.

Yansıtılmış saldırganlık ölçeği puanları ise, yatılı 8. sınıflar için $\bar{X} = 41,84$ ve normal okullardaki 8. sınıflar için $\bar{X} = 40,59$ olarak hesaplanmıştır. Arada küçük bir fark varsa da bu anlamlı düzeyde değildir [t(124)= 1,083 p> .05]. “Yatılı okullardaki 8. sınıfların ‘Yansıtılmış Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” şeklindeki hipotezimiz reddedilmiştir.

Kendine dönük saldırganlık ölçeği puanlarına bakıldığında yatılı 8. sınıfların puanı $\bar{X} = 13,33$ ve normal okullardaki 8. sınıfların puanı ise $\bar{X} = 11,74$ olarak görülmektedir. aradaki fark anlamlıdır [t(124)= 2,557 p< .01]. Bu bulgu, “yatılı okullardaki 8. sınıfların ‘Kendine Dönük Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim

okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” yönündeki hipotezimizi desteklemektedir.

Prososyal saldırganlık ölçeği için de benzer durum ortaya çıkmıştır. Yatılı 8. sınıfların puanı $\bar{X} = 30,29$ iken normal okullardaki 8. sınıfların puanı $\bar{X} = 28,66$ olarak hesaplanmış ve aradaki fark önemli çıkmıştır [$t(124) = 2,331$ $p < .01$]. Bu bulgu da “yatılı okullardaki 8. sınıfların ‘Prososyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” yönündeki hipotezimizi desteklemiştir.

Antisosyal saldırganlık ölçeğine ait analiz sonuçlarında ise, yatılı 8. sınıfların puanları $\bar{X} = 25,37$; normal okullardaki 8. sınıfların puanı $\bar{X} = 24,40$ olarak belirlenmiştir. Ortalamalar arasındaki fark önemli düzeyde değildir [$t(124) = 1,022$ $p > .05$]. Bu neticeyle “yatılı okullardaki 8. sınıfların ‘Antisosyal Saldırganlık’ puanları normal ilköğretim okullarındaki 8. sınıfların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olacaktır” şeklindeki hipotezimiz de reddedilmiş olmaktadır.

BÖLÜM VI

6. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, elde edilen bulguların yorumu, “Giriş” bölümünde ifade edilen alt problemlerin sıralamasına uygun olarak yapılmıştır. Buna göre, sırasıyla;

1. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında ve Normal İlköğretim Okullarında okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu,
2. Genel olarak kız ve erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinde bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu,
3. Farklı okullarda okuyan (yatılı – normal) aynı cinsiyete sahip öğrenciler arasında saldırganlık düzeyleri açısından farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu,
4. Farklı okullarda okuyan (yatılı – normal) farklı cinsiyete sahip öğrenciler arasında saldırganlık düzeyleri açısından bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu,
5. Yatılı ilköğretim bölge okullarındaki farklı sınıf seviyelerinde (6, 7 ve 8. sınıf) saldırganlık düzeyleri açısından bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu,
6. Normal ilköğretim okullarındaki farklı sınıf seviyeleri arasında (6, 7 ve 8. sınıf) saldırganlık düzeyleri açısından bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu,
7. Farklı okullardaki (yatılı – normal) aynı sınıf seviyeleri arasında saldırganlık düzeyleri açısından bir farklılık olup olmadığına ilişkin bulguların yorumu, ele alınmıştır.

6.1. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Ve Normal İlköğretim Okullarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu

Yatılı ve normal okulların saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması neticesinde, “kendine dönük saldırganlık” ve “antisosyal saldırganlık” yönünden YİBO’ların diğer okullardan ayrıldığı ve bu iki saldırganlık türünün YİBO’larda önemli düzeyde yüksek

olduğu bulunmuştur. Saldırganlık bunalımı, yansıtılmış saldırganlık ve prososyal saldırganlık açısından bir farklılık tespit edilmemiştir.

Kendine dönük saldırganlık ölçeği, kendine zarar vermeyi ya da kendini cezalandırmayı ifade eden maddeler içermektedir. Antisosyal saldırganlık ise, başkalarına ya da çevresine zarar verici türden, toplumun benimsemediği tarzdaki davranışları ifade eder. Her iki saldırganlık türünün de zarar verici tarzda olduğu açıktır.

Arı (2000); aile özlemi, isteksizlik ve sinirlilik gibi ruhsal rahatsızlıkların en yoğun YİBO'larda görüldüğünü belirtmiştir. Buradaki sinirlilik, öfke ve kızgınlık duygularını ifade etmektedir.

Doğrudan yatılılıkla ilgili olmasa bile, benzer nitelikler taşıdığı düşünülen yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerle ilgili bir çalışmada Uğurlu (1994, s. 67), yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin kendilerinden daha az memnun oldukları, kendilerini değersiz ve sevilmeyen kişiler olarak algıladıkları, kendilerini hor gördükleri, anlık olayların etkisi altında oldukları, başkalarına karşı olumsuz duygular beslemeye daha çok eğilimli ve daha az hoşgörülü olduklarını belirtmiştir. Tunç (2000, s. 93) da, yetiştirme yurtlarında kalan ergenler için benzer ifadeler kullanmış, bu ergenlerin reddedilme duygusu içinde oldukları, çevreye uyum ve duygulanımların olumlu olması yönünden zayıf olduklarını belirtmiştir.

Kök (1996), yetiştirme yurtlarındaki öğrencilerin birçok psikolojik belirtilerinde olduğu gibi öfke ve düşmanlık belirti düzeylerinin de yüksek olduğunu bulmuş ve bu çocukların büyük çoğunluğunun çabuk öfkelenme, sinirlilik, karşı koyma gibi duygu ve düşünceleri olduğunu belirtmiştir.

Özdemir (1996, s. 132) ise, çalışmasında depresyonu yüksek olan çocukların saldırganlık puanlarının da yüksek olduğunu, depresyonu yüksek olanların kızgınlıklarını kontrol etmekte zorluk çektiklerini ifade ederken; Çetintürk (2001, s. 72), YİBO'larla ilgili çalışması neticesinde depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin YİBO'larda diğer okullardan önemli derecede yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu durumda YİBO'larda saldırganlığın yüksek olduğunu düşünmek olasıdır.

Bu çalışmalar, YİBO'larda saldırganlığın yüksek çıkmasını destekler ve açıklar nitelikteki çalışmalardır. Yukarıda ifade edilen özellikler yatılı öğrencilerde sık sık gözlenebilmekte ve öğrenciler bu durumlar neticesinde yaşadıkları kırgınlık, kızgınlık

ve öfkeyi kimi zaman kendilerine yansıtırken kimi zaman da basit olaylar karşısında bile öfke patlamaları yaşayabilmekte ve kavgalar çıkarmaktadırlar.

Bu bilgilerin ışığında, yatılı öğrencilerin kendilerine ve çevrelerine zarar verme hususunda normal okullardaki öğrencilere göre daha fazla eğilimli olduklarını söyleyebiliriz.

6.2. Genel Olarak Kız Ve Erkek Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinde Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu

Kız ve erkek öğrencilerin karşılaştırılması neticesinde kızların “saldırganlık bunalımı” bakımından erkelerin önüne geçtiği tespit edilmişken, erkeklerin ise “antisosyal saldırganlık” puanlarının kızlardan önemli derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Yansıtılmış saldırganlık, kendine dönük saldırganlık ve prososyal saldırganlık açısından kız ve erkek öğrenciler arasında bir farklılığa rastlanmamıştır.

Sears’ın çalışmasında (akt. Uluğtekin, 1976, s. 116) kızlar saldırganlık bunalımı ve prososyal saldırganlık ölçeklerinden yüksek puan alırken erkekler ise antisosyal saldırganlık ölçeğinden yüksek puan almıştır. Yansıtılmış ve kendine dönük saldırganlık açısından fark tespit edilmemiştir.

Masalıcı (2001, s. 107) ise, kızların saldırganlık bunalımı bakımından öndeyken, erkeklerin de kendine dönük ve antisosyal saldırganlık puanları bakımından önde olduklarını yansıtılmış ve prososyal saldırganlık açısından fark olmadığını ifade etmiştir.

Uluğtekin (1976, s. 211), kızların saldırganlık bunalımı puanlarını yüksek bulurken diğer ölçeklerin puanlarında bir fark tespit etmemiştir. Burada kuramsal olarak antisosyal saldırganlık ölçeğinden erkelerin yüksek puan alması gerekirken, fark olmaması; toplumun antisosyal saldırganlığı kızlar için olduğu kadar erkekler için de hoş karşılamamasına yorumlanmıştır.

Elde ettiğimiz bulgular, yukarıdaki araştırmaların sonuçlarıyla tutarlıdır. Kızların pasif, erkeklerin ise fiziksel/antisosyal saldırganlık sergilemeleri yetiştirilme tarzlarına bağlanabilir. Birçok toplumda olduğu gibi, toplumumuzda da kız çocuklar daha fazla baskı ve denetim altında tutulmakta ve pasif/bağımlı bir tarzda yetiştirilmektedir. Özellikle kırsal kesimde bu tutum yoğun olarak gözlenmektedir. Kadın kocasının isteklerine karşı gelemmez, onun düşünce ve fikirlerini eleştiremez,

sadece kendine söyleneni yerine getirir. Bu ilişki biçimi küçüklükten itibaren çocukların düşünce ve yaşayış biçimlerine yerleştirilir. Babadan sonra otorite ve denetimi evdeki erkek çocuk üstlenir ve anne ve özellikle kız kardeşler aynen babaya itaat eder gibi ona da itaat ederler. Erkeklik; denetim, kontrol ve gücü temsil eder ve bunu sağlamak için de erkek çocukların saldırganlığı teşvik edilir ya da en azından hoş görülür. Evde sürekli eleştirilen, azarlanan ve dayak yeme tehdidi altında olan kız çocuklarının, saldırganlıktan korkması da doğal bir sonuç olarak karşılanmalıdır.

6.3. Farklı Okullarda Okuyan (Yatılı – Normal) Aynı Cinsiyete Sahip Öğrenciler Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu

Burada yatılı okullardaki kızlarla normal okullardaki kızlar ve yatılı okullardaki erkeklerle normal okullardaki erkekler ayrı ayrı karşılaştırılmış ve farklı okullardaki aynı cinsiyete sahip öğrencilerin saldırganlık özelliklerini belirlemeye çalışılmıştır.

Yatılı kız öğrencilerle normal okullardaki kız öğrencilerin karşılaştırılmasında “kendine dönük saldırganlık” açısından yatılı kızların daha yüksek puan aldıkları bulunmuş, diğer saldırganlık boyutlarında farklılık tespit edilmemiştir.

Yatılı kızların bu durumunu açıklayacak bir bilgi ya da araştırma mevcut değildir. Ancak, kızlarda saldırganlığın bastırıldığı ve kızların bu öfke duygularını dolaylı/pasif yönlerden dışa vurdukları bilinmektedir. Yatılı kızlar da, çevresel zorlukların yanı sıra yatılı okulun güçlüklerini de yaşamakta ve biriken ve iyice artan öfke duygularını doğrudan dışarı vuramadıkları için, normal okullardaki kızlara göre, daha fazla kendilerine yansıttıklarını söyleyebiliriz.

Yatılı okullardaki ve normal okullardaki erkek öğrencilerin karşılaştırılmasında ise tek farklılık “antisosyal saldırganlık” açısından tespit edilmiş olup, yatılı öğrenciler daha fazla puan almıştır. Kızlarla aynı şekilde, yatılılığın olumsuzluklarını yaşayan erkek öğrenciler, biriken kızgınlıklarını, normal okullardaki erkek öğrencilerden daha fazla dışarı yansıttıkları düşünülmektedir.

Burada şahsi bir gözlem olarak belirtmek isterim ki; görev yaptığım yatılı okulda, bir buçuk sene içinde, az sayıda olan kız öğrencilerden iki tanesi intihar girişiminde bulunmuş ve iki tanesi de kendine zarar verecek nitelikte (parmaklarını koparırcasına bükme ve kendini yere çarpma, başını duvara vurma şeklinde) öfke nöbeti

geçirmiştir. Erkek çocukların kavga etmesi ve birbirlerini yaralamaları ise sık sık yaşanan olaylardı. Bunlar ve benzer olaylar saldırganlık duygularının yatılı okullarda daha yoğun yaşandığını destekler niteliktedir.

Yatılı okullar çocuklar ve gençler için oldukça kısıtlı çevrelerdir. Buradaki çocukların yaşamı okul, yatakhane ve okul bahçesi arasında sıkışıp kalmıştır. Günün çoğu ders ve etüt saatleri ile geçmekte olup çocukların enerjilerini atabilecekleri herhangi bir sosyal ya da sportif faaliyet yapılmamaktadır. Gençler en çok zevk aldıkları faaliyet olan müzik dinleme, şarkı söyleme gibi imkanlardan bile neredeyse tamamen mahrumdurlar. Yatılı okullarda uyulması gereken çokça kural vardır ve çocuklar yirmi dört saat bu kurallara uymak durumundadırlar. Bu kurallar çocukların yaşamındaki esnekliği köreltmekte ve engellenme duygusu doğurmaktadır. Yine olumsuz duygular yatılı öğrencilerde yoğun olarak yaşanmaktadır. Bazı çocuklar ailelerinin kendilerini dışladığını ve kendilerini sevmediklerini düşünmektedirler. Çocuklar güvene dayalı ilişkiler kurmakta zorlanmakta ve başkalarına karşı kendilerini sürekli tetikte tutmaktadırlar. Yine küçük çocuklar büyüklerin, zayıflar güçlülerin ve genel olarak tüm öğrenciler de zaman zaman disiplin ve düzen adına idareci, öğretmen ya da görevli diğer personelin dayak ve öfkesinin tehdidi altındadırlar.

Yukarıda anlatılanlar ve benzeri durumların yatılı öğrencilerdeki gerginlik, sinirlilik ve öfkeyi artırdığı söylenebilir. Bu sinirlilik ve öfke halinin, yetiştirilmenin ve toplumun etkisiyle zaman zaman kızlarda kendilerine yönelmiş, erkeklerde ise başkalarına yönelmiş şekilde açığa çıktığı söylenebilir.

6.4. Farklı Okullarda Okuyan (Yatılı – Normal) Farklı Cinsiyete Sahip Öğrenciler Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu

Burada, yatılı kız öğrencilerle normal okullardaki erkek öğrenciler ve yatılı erkek öğrencilerle normal okullardaki kız öğrenciler ayrı ayrı karşılaştırılmıştır. Amaç, genel olarak kız ve erkek çocuklar arasında görülen farklılıkların burada da aynı şekilde gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini test etmek olmuştur.

Yatılı kız öğrencilerle normal okullardaki erkek öğrencilerin karşılaştırılmasında; kız öğrencilerin “saldırganlık bunalımı” puanları erkek öğrencilerden yüksek çıkmıştır. Bu, genelde kız ve erkek çocuklar arasında görülen

farklılıktır. Oysa kızlarla erkekler arasında bulunması gereken bir diğer fark burada gerçekleşmemiştir; Normal okullardaki erkek öğrencilerin antisosyal saldırganlık puanları yatılı kızların puanından yüksek çıkmamıştır. Bu bulgu bize yatılı okullardaki kızların, normal eğitim veren okullardaki erkekler kadar antisosyal saldırganlığa sahip olduklarını göstermektedir. Bu durumun yine, yukarıda anlatıldığı gibi yatılı okulların olumsuz şartları ve buna bağlı olarak gelişen öğrencilerin kendi iç dinamikleri ve algılarıyla açıklanabileceği düşünülmektedir. Bahsedilen durumların yatılı kızlardaki antisosyal eğilimleri artırdığı söylenebilir.

Yatılı erkekler ve normal eğitim gören kızlar arasında yapılan karşılaştırmada ise; kızlar “saldırganlık bunalımı” erkekler ise “antisosyal saldırganlık” puanlarında diğer gruptan farklılaşmış ve öne çıkmıştır. Bu iki durum da beklenen durumlar olup genel olarak kızlar ve erkekler arasında görülen farklılığı yansıtmaktadır. Burada farklı olan ise, yatılı erkeklerin “kendine dönük saldırganlık” puanlarının normal eğitim gören kızların puanlarından yüksek çıkmış olmasıdır. Bu fark yatılı erkeklerle normal eğitim alan erkekler arasında çıkmamış, ancak yatılı kızlarla normal eğitim alan kızlar arasında da aynı fark çıkmıştır. Bu durumu; yatılı okulların katı kurallarının olması, öğrencilerin sürekli kontrol altında olmaları neticesinde kızgınlıklarını dışa vurma fırsatı bulamamaları, ilişkilerin (öğrenciler arasında bile) ast-üst ilişkisi şeklinde olması ve de farklı grupların (aynı aileden ya da aynı köyden gelen öğrencilerin birbirlerini destekleme ve diğerlerini baskı altında tutma yönünde oluşturdukları gruplar) kendisine zarar verebileceği endişesi yüzünden öğrencilerin kendilerini baskı altında hissetmeleri ve kızgınlıklarını dışa vuramamaları nedeniyle kendi içlerine attıkları ve zaman zaman kendilerine yönelttikleri şeklinde yorumlayabiliriz.

6.5. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarındaki Farklı Sınıf Seviyelerinde (6, 7 Ve 8. Sınıf) Saldırganlık Düzeyleri Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu

Burada, özellikle 6. sınıflardaki öğrencilerin çoğunun yatılı okula yeni başlamış olmaları nedeniyle daha fazla sorun yaşayacakları ve üst sınıfların baskılarına daha fazla maruz kalacakları düşünülmüş ve bu nedenle saldırganlık bunalımı olmak üzere yansıtılmış saldırganlık, kendine dönük saldırganlık ve prososyal saldırganlık gibi dolaylı/pasif saldırganlık yönünden 6 ve 7. sınıfların daha yüksek puanlar alacakları

düşünülmüştür. Fakat yapılan analizler saldırganlığın hiçbir boyutunda yatılı okullardaki sınıflar arasında farklılık olmadığını göstermiştir. Yani değişik saldırganlık biçimleri her sınıf seviyesinde aynı oranda ortaya çıkmaktadır. Bu da saldırganlık eğilimlerinin yatılı öğrencilerde, normal okullardaki öğrencilere göre, daha sabit ve yerleşik olduğunu ya da saldırganlığı etkileyen unsurların tüm sınıflar üzerinde aynı derecede etkili olduğunu düşündürmektedir.

6.6. Normal İlköğretim Okullarındaki Farklı Sınıf Seviyeleri Arasında (6, 7 Ve 8. Sınıf) Saldırganlık Düzeyleri Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu

Buradaki hareket noktamız da yukarıdakiyle aynı olmuştur. Küçük sınıfların dolaylı saldırganlık türlerinde daha yüksek puanlar alırken antisosyal saldırganlıkta 8. sınıfların yüksek puan alacağı düşünülmüştür. Bu düşüncenin kısmen doğru olduğu görülmüştür.

Saldırganlık bunalımı ve antisosyal saldırganlık açısından sınıflar arasında bir fark görülmemiştir. Ancak “yansıtılmış saldırganlık”, “kendine dönük saldırganlık” ve “prososyal saldırganlık” ölçeklerinde farklılık tespit edilmiştir. Bu fark genelde 6. sınıflarla 8. sınıflar arasında bulunmuş ve 6. sınıflar bu dolaylı saldırganlık türlerinde hep en yüksek puanları alırken 8. sınıflar en düşük puanları almışlardır. 7. sınıflar ise bu iki sınıfın ortasında yer almış ve adeta bir “geçiş dönemi” özelliği göstermiştir. Burada 8. sınıflardan 6. sınıflara doğru gidildikçe yansıtılmış, kendine dönük ve prososyal saldırganlığın arttığı söylenebilir.

Bu durum, 6. sınıfların daha küçük yaşta ve bedenlen daha güçsüz olmaları nedeniyle çevrelerinden (aile, toplum ve okul çevresi) daha fazla baskı görmelerine ve öfke ve kızgınlıklarını daha dolaylı ve topluma ters düşmeyecek biçimlerde dışa vurduklarına yorumlanabilir.

6.7. Farklı Okullardaki (Yatılı – Normal) Aynı Sınıf Seviyeleri Arasında Saldırganlık Düzeyleri Açısından Bir Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Bulguların Yorumu

Burada farklı okullardaki aynı sınıf seviyeleri arasında saldırganlık boyutları açısından ne tür farklılıklar olduğunu bulmak amaçlanmıştır.

6. sınıflardaki yatılı ve normal okulların karşılaştırılması neticesinde normal okullardaki 6. sınıfların yansıtılmış ve prososyal saldırganlık puanlarının yüksek olduğu, buna karşılık yatılı 6. sınıfların antisosyal saldırganlık puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Yatılı ve normal okullardaki bu zıt durumu, yatılı okullardaki çocukların kendilerini koruyan-kollayan ağabeyleri, akrabaları ya da köylülerinin olması nedeniyle saldırganlıklarını başkalarına yöneltmede kendilerini daha rahat ve güvende hissetmelerine karşılık normal okullardaki çocukların bu tür bir destekten çoğu zaman yoksun olmaları neticesinde daha kabul edilebilir ya da dolaylı yollara başvurmaya seçtikleri yönündeki gözlem ve yorumlarla açıklayabiliriz.

7. sınıfa gelindiğinde yatılı ve normal okullar arasında önceki farklılığın kaybolduğu görülmektedir. Burada gözlenen tek fark normal okullardaki öğrencilerin “Saldırganlık Bunalımı” bakımından üstte olduklarıdır. Buradaki farkın nedeninin, yatılı okullardaki puan düşüşüne karşılık normal okullardaki öğrencilerde küçük bir artış olduğunu görüyoruz. Yatılı okullardaki düşüşü, öğrencilerin okula, sosyal çevrelerine ve şartlara uyum sağlamalarıyla açıklayabiliriz. Önceki farklılığın neden kaybolduğunu incelediğimiz zaman da, 7. sınıfa geldiği zaman yatılı öğrencilerin prososyal saldırganlık puanında bir miktar artma olmasına karşılık normal okulların prososyal saldırganlık puanında bir miktar azalma olduğu gözlenmektedir. Bu nedenle aradaki farklılık önemini kaybetmiştir. Yine antisosyal saldırganlık puanı açısından yatılı okullarda önemli bir düşüş gözlenirken normal okullarda herhangi bir düşüş olmamıştır. Burada normal okullardaki öğrencilerin artık bir üst sınıfa geçmeleri neticesinde kendilerine güvenlerinin artması ve yapıcı davranma zorunluluğunun azalması söz konusu olabilir. Nitekim 8. sınıfa gelindiğinde normal okullardaki öğrencilerin prososyal saldırganlık puanının iyice düştüğünü görüyoruz. Yatılı öğrencilerin ise, okul kuralları ve uygulanan disiplin neticesinde antisosyal saldırganlıklarını biraz baskılarken daha yapıcı yollara başvurmaya başladıkları düşünülebilir. Burada diğer okullarında aynı ya da benzer kuralları olduğu akla gelse de yatılı öğrencilerin yirmi dört saat bu kurallarla yaşadıkları ve uymak durumunda oldukları hatırlanmalıdır.

8. sınıfa gelindiğinde kendine dönük saldırganlık ve prososyal saldırganlık puanları bakımından yatılı okullar lehine bir farklılık görülmektedir. Bu farklılığın kaynağı yatılı okulların puanındaki artış değil, yine normal okullardaki öğrencilerin

puanındaki düşmedir. Yine normal eğitim veren okullardaki öğrencilerin “Saldırganlık Bunalımı” puanlarında büyük bir düşme olmuş ve 7. sınıflarda görülen fark ortadan kalkmıştır. Normal okullarda, en azından dolaylı saldırganlık boyutlarında yaşanan gerileme yatılı okullarda gerçekleşmemiştir.

Özetle diyebiliriz ki; normal okullarla kıyaslandığında yatılı okullarda ilk yıldaki gözlenen antisosyal saldırganlık sonraki yıllarda yerini yavaş yavaş prososyal ve kendine dönük saldırganlığa bırakmaktadır. Antisosyal saldırganlık ilerleyen yıllarda yatılı öğrencilerde bir miktar azalmıştır, normal öğrenim gören öğrencilerde ise çok küçük bir artış gözlenmektedir. Buna karşılık dolaylı saldırganlık türlerinin puanları, normal öğrenim gören öğrencilerde gittikçe azalma eğilimindeyken; yatılı okullarda bu azalma, normal okullara göre çok daha düşük oranda gerçekleşmiştir.

BÖLÜM VII

7. GENEL SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ile normal eğitim veren ilköğretim okulları, saldırganlık düzeyleri açısından karşılaştırılarak incelenmiştir. Erzurum iline bağlı üç ilçedeki (Horasan, Ilıca, İspir) okullarda yürütülen çalışma neticesinde elde edilen bilgiler aşağıda özetlenmiştir.

Araştırma neticesinde, yatılı okullarda “Kendine Dönük Saldırganlık” ve “Antisosyal Saldırganlık”, normal eğitim veren okullardan daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Bu durum yatılı okullardaki öğrencilerin, kendilerine ve çevrelerine daha fazla zarar verme eğiliminde oldukları bulunmuştur.

Çalışmada genel olarak kız ve erkek çocukların karşılaştırmasında daha önceki çalışmaların bulgularına paralel olarak; kız öğrencilerin “Saldırganlık Bunalımı” puanlarının, erkek öğrencilerin ise “Antisosyal Saldırganlık” puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kız ve erkek öğrencilerin okullara göre ayrı ayrı karşılaştırılmalarında ise, yatılı kız öğrencilerin diğerlerine göre “Kendine Dönük Saldırganlık” puanları yüksek çıkmıştır. Erkek öğrencilerde ise, yatılı erkek öğrencilerde “Antisosyal Saldırganlık” puanları diğerlerine göre yüksek çıkmıştır. Bu durumda yatılı kız öğrencilerin, diğerlerine göre daha fazla kendi bedenlerine zarar verecek davranışlar sergileyebilecekleri ve hatta ileri durumlarda intihar riski altında oldukları söylenebilir. Yine bu öğrencilerin çeşitli psikolojik rahatsızlıklar geliştirebilecekleri ve ilerleyen zamanda bazı psiko-somatik rahatsızlıkların da ortaya çıkabileceği öngörülebilir. Yatılı erkek çocukların ise birbirlerine ve çevrelerine zarar verme ihtimalleri daha yüksek olup, sonraki yıllarda suç işlemeye daha fazla meyilli olabilecekleri de söylenebilir.

Yine bu çalışma sonucunda, yatılı kızların “Antisosyal Saldırganlık” puanlarının normal okullardaki erkeklerden geri kalmadığı tespit edilmiştir. Bunun anlamı, yatılı kızların diğer erkekler kadar, çevrelerine zarar verici nitelikte saldırganlık eğilimine sahip olduklarıdır. Bunun da, toplumumuz açısından ele alırsak, bu kızların ilerde uyumsuz ve geçimsiz birer insan ve eş olma ve de çocuklarına karşı fiziksel türden, şiddete varabilecek nitelikte ceza ve disiplin uygulayan anne olma riskini beraberinde getirdiğini söyleyebiliriz.

Sınıf seviyeleri karşılaştırmasında, normal okullardaki sınıflar arasında “Yansıtılmış Saldırganlık”, “Kendine Dönük Saldırganlık” ve “Prososyal Saldırganlık” gibi dolaylı saldırganlık puanları bakımından farklılıklar tespit edilmiştir. Burada yüksek puanlar 6. sınıflara aitken düşük puanlar 8. sınıflara aittir. Genel görünüm 8. sınıflardan 6. sınıflara gidildikçe puanların arttığı şeklindedir.

Aynı farklılık yatılı okullarda gerçekleşmemiş ve saldırganlığın her boyutu, yatılı okullarda her sınıf seviyesinde eşit düzeyde bulunmuştur. Bu da saldırgan hislerin (dolaylı ve aktif) mevcut olan yoğunluğuyla yatılı öğrencilerde okul süresince aynı düzeyde devam ettiğini gösterir. Bu durum saldırgan düşünce, duygu ve eğilimlerin yatılı öğrencilerde yerleşik hale geldiğini ya da gelebileceğini düşündürmektedir.

Yatılı ve normal eğitim veren okullardaki aynı sınıf seviyelerinin karşılaştırılması neticesinde ise, 6. sınıf seviyesinde yatılı okulların “Antisosyal Saldırganlık” yönünden, normal okulların ise “Prososyal ve Yansıtılmış Saldırganlık” yönünden üstte oldukları tespit edilmiştir. Burada, yatılı okullarda normal okullara göre, yıkıcı tarzda saldırganlık ağır basarken; normal okullarda daha olumlu ve toplumun kabul ettiği tarzda ve pasif/dolaylı bir saldırganlık ön plandadır. Ancak 7. sınıfa gelindiğinde bu yönden yatılı ve normal okullar arasında dengenin sağlandığı fakat bu kez normal okullarda “Saldırganlık Bunalımı”nın yüksek olduğu görülmektedir. Bu fark esasen, yatılı okullardaki saldırganlık bunalımı puanının düşüşünden kaynaklanmış olup bunun da, yatılı öğrencilerin okulun ve çevrelerinin şartlarına alışmasıyla meydana çıktığı düşünülmektedir. 8. sınıfa gelindiğinde “Kendine Dönük Saldırganlık” ve “Prososyal Saldırganlık” bakımından yatılı okullar diğer okullardan öne çıkmıştır. Burada farklılığın ana kaynağının, normal okullarda bu saldırganlık türlerindeki düşüşün yatılı okullardaki düşüşten fazla olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Bu farklılığın nedenlerine ilişkin yorum yapmak güç olmasına rağmen, gündüzlü okullardaki öğrencilerin yaşla birlikte kendilerine olan güvenlerinin artması ve yukarıdan (üst sınıflardan) gelen tehdidin azalması ya da ortadan kalkmasıyla birlikte daha az dolaylı saldırganlık sergiledikleri, fakat yatılı okullarda, gece-gündüz okuldaki kuralları ve disiplini yaşayan ve kendini kontrol etmesi gerektiğini anlayan öğrencilerin antisosyal saldırganlıktan, kendine dönük ve prososyal saldırganlık gibi dolaylı saldırganlık türlerine yönelip bunu devam ettirdikleri söylenebilir.

Burada, yatılı okullarla ilgili çalışmaların az olması nedeniyle, bulgular güçlü kanıtlarla yeterince desteklenememiş, daha çok araştırmacının kendi deneyimlerine dayalı gözlemleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu durum, yatılı okullarla ilgili geniş çaplı araştırmaların yapılmasının, bu okullardaki çocukların özelliklerinin bilinmesi açısından önemli bir gereksinim olduğunu ortaya koymaktadır.

Her okul eğitim açısından önemli bir yere sahiptir. Ancak yatılı okulları daha da önemli kılan şey, bu okulların hem bir eğitim fonksiyonu hem de bir nevi aile fonksiyonunu üstlenmiş olmalarıdır. Yatılı okuldaki çocuklar 7 ile 14 yaşları arasında bu okullara gelmekte ve eğitimlerini tamamlayana kadar ailelerinden ve yakın çevrelerinden uzaklaşarak yılın büyük kısmını okulda geçirmektedirler. Bu yıllar bir çocuğun psikolojik, sosyal ve kişilik yönünden gelişiminde en önemli yılları kapsamaktadır. Çocuğun bu gelişimini sağlama görevini ailelerden alan yatılı okullarda, bu çocukların gerek bireysel gerekse bütün olarak ele alınıp tanınması, gelişimlerini kolaylaştırıcı önlemlerin alınması, engellerin ise mümkün mertebe ortadan kaldırılması şarttır.

Bunun için sunabileceğimiz bazı öneriler şunlardır;

1. Yatılı okulların fiziki şartlarının iyileştirilmesi, özellikle öğrencilerin yemek yedikleri ve barındıkları ortamların temiz, modern olmasının sağlanması ve öğrencilerin farklı spor faaliyetleri ya da çeşitli etkinlikleri gerçekleştirebilecekleri büyük ve donanımlı spor salonlarının tesis edilmesi gerekmektedir.

2. Farklı ilgi ve yeteneklere hitap edecek şekilde iş-teknik salonları, müzik ya da resim salonları, öğrencilerin müzik dinleyip sohbet edebilecekleri tarzda kafeteryalar oluşturulması öğrencilerin hem boş zamanlarını olumlu değerlendirmelerine hem de bulundukları ortamdan zevk almalarına neden olacaktır.

3. Bu okullarda görev yapacak öğretmen ve idarecilerin, mümkünse, ayrı bir seçime tabii tutularak; idealist, fedakar, sosyal yönü kuvvetli, çocuklarla ve gençlerle ilgilenmekten hoşlanan kişilerden seçilmesi hem okulda iyi bir iletişim ve duygusal bağların oluşmasını sağlayacak hem de öğrencilerin önünde örnek alabilecekleri olumlu modeller olmasını sağlayacaktır.

4. Bu okullarda yeterli sayıda ve bilimsel yeterlikte psikolojik danışmanlar görevlendirilmelidir. Bu sayı gerekli hallerde norm kadronun üstünde olabilir. Psikolojik danışmanlar; sorunların önceden tespit edilmesi ve giderilmesi, gerekli

önleyici tedbirlerin alınması ve sorun yaşayan öğrencilerin başvurabilmesi ve doğru bilgiler alması için şarttır.

5. Yatılı öğrencilerde saldırganlığı artıran nedenler incelenerek konu daha detaylı incelenebilir. Örneğin; öğrencilerin okula, ailelerine, öğretmenlerine, kendilerine ve arkadaşlarına yönelik tutumları veya algılama biçimleri ile saldırganlık boyutları ve düzeyleri karşılaştırılabilir.

6. Yurt dışında uygulanan tarzda, öfkeyi kontrol etmeyi öğretmeyi amaçlayan programlar geliştirilebilir ya da ülkemize uyarlanabilir ve başta yatılı okullar olmak üzere tüm okullarda uygulamaya konabilir.

7. Rehberlik saati uygulaması ilköğretim okullarında da hayata geçirilmeli ve haftada en az bir ders saati olmalıdır. Yatılı okullar veya ihtiyaç duyan diğer okullar gerek duyulduğu zaman bunu haftada iki saate çıkarabilmelidir.

8. Rehber öğretmenler bilinçlendirilerek okullardaki çalışmaların test ya da anket ağırlıklı değil, koruyucu-önleyici tarzda sınıf içi grup etkinlikleri şeklinde yürütülmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Aktaş, V. (2001). Çocuklarda saldırganlık ile olumsuz niyet yükleme eğilimleri arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ardalı, C. & Erten, Y. (1999). Psikanalizden dinamik psikoterapilere. Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Arı, A. (2000). İlköğretim uygulamalarının değerlendirilmesi (normal, taşımali ve yatılı ilköğretim okullarının karşılaştırılması). Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon. Özet bilgi: Milli Eğitim Dergisi, Kış-Bahar 2002, Sayı: 153-154. Web: <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/153-154/ari.htm> (Haziran, 2004)

Başar, F. (1996). Üvey ebeveyne sahip olan ve olmayan 10-11 yaş grubundaki çocukların saldırganlık eğilimleri ve kendilerini algılama biçimlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Bonta, J. (2000). Adolescent female aggression. Research Summary Vol.5 No. 3, May 2000, Public Safety And Emergency Preparedness Canada. Web: http://www.psepcspcc.gc.ca/publications/corrections/pdf/200005_female_aggression_e.pdf (Nisan, 2003)

Büyüköztürk, Ş. (2002). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı; istatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum. Pegem A Yayınları, Ankara.

Carter, C. & Schechter, S. (1997). Child abuse and domestic violence. Family Violence Prevention Fund. Web: <http://www.fvpf.org/kids/childabuse.html> (Şubat, 2001)

Cummings, A. L. & Leschied, W. (2000). Understanding aggression with adolescent girls: Implications for policy and practice. Faculty of Education, The University of Western Ontario. Web: www.uwo.ca/violence/resources/pdf/girlaggression.pdf (Şubat, 2003)

Cüceloğlu, D. (1997). İnsan ve davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Çetintürk, H. (2001). Yatılı ilköğretim bölge okulları II. kademe öğrencileriyle normal ilköğretim okulları II. kademe öğrencilerinin umutsuzluk ve depresyon düzeyleri açısından karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Çilden, Ş. (1995). Saldırganlık davranışının nöropsikometrik, biyokimyasal ve nöroendokrinolojik göstergelerinin araştırılması (kontrollü bir çalışma). Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, İstanbul.

Fagan, J &Wilkinson, D. L. (1998). "Social context and functions of adolescent violence. Violence in American schools: A new perspective. Cambridge University Press" den özet bilgi; Center for the Study and Prevention of Violence, School Violence Fact Sheets.Web: <http://www.colorado.edu/cspv/publications/factsheets/schoolviolence/FS-SV03.html> (Nisan, 2003)

Geçtan, E. (1998). Psikanaliz ve sonrası. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Görmez, K. ve Diğerleri. (1998). Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Gümüş, T. (2000). Kendini kabul düzeyleri farklı genel lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Hatunoğlu, A. (1994). Ana-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

James, M. (1994). The effects of domestic violence on children. Domestic violence as a form of child abuse: identification and prevention. Web: <http://www.aifs.org.au/external/nch/issues2.html> (Mart, 2001)

J.I.F (Jordan Institute for Families) (1998). Working with aggressive adolescents. Vol. 3 No.2, July, 1998. Web: http://ssw.unc.edu/fcrp/Cspn/vol3_no2/working_with_adolescents.htm (Şubat, 2003)

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). Yeni insan ve insanlar. Evrim Yayınevi, İstanbul.

Kartal, M. (1998). Bilimsel araştırmalarda hipotez testleri, Parametrik ve nonparametrik teknikler. Şafak Yayınevi, Erzurum.

Kök, M. (1996). Yetiştirme yurdundaki öğrencilerin belirti düzeylerinin değerlendirilmesi. IV. Ulusal sınıf öğretmenliği sempozyumu. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı: 8 – 2000 Özel Sayı.

Köknel, Ö. (1996). Bireysel ve toplumsal şiddet. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Köksal, F. (1991). Denetim odağı ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Masalıcı, A. D. (2001). Aile içi etkileşimlerle çocuğun saldırganlık düzeyi ve uygu davranışlarının karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Özdemir, M. (1996). 10-14 yaş çocuklarında semptom tarama ve agresyon faktörünün saptanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Özhan, G. (1993). Yetiştirme yurtlarında ve ailesi yanında yaşayan ergenlerin bazı gereksinimleri yönünden karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Pakyürek, M. (2002). Reduced aggression in two inpatient children with the treatment of their sleep disorder. Journal of The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, Sept, 2002. Web: http://www.findarticles.com/cf_dls/m2250/9_41/91423106/p1/article.jhtml (Şubat, 2003)

Schlatter, A. K. W. (2000). Parental aggression and adolescent peer relationships. A Dissertation Presented to the Graduate Faculty of the University of Virginia in Candidacy for the Degree of Doctor of Philosophy, Department of Psychology, University of Virginia, August, 2000. Web: www.people.virginia.edu/~psykliff/pubs/presentations/dissertations/alison%20schlatter/alison%20schlatter.pdf (Mayıs, 2003)

Spoth, R. L., Redmond, C., Shin C. (2000). Brief family interventions can reduce aggression and hostile behaviour in adolescents, study reports. Randomized trial effects of a brief family intervention 4 years past baseline. Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine, Lucile Packard Foundation for Children's Health, Child Health and Related News, December 20, 2000. Web: http://www.lpfch.org/informed/res_dig_122000.pdf (Nisan, 2003)

Şahin, N. H. (2001). Potansiyel tehlike işaretleri. TV'de şiddet ve çocuklarınız: Etkilenmemeleri için neler yapabilirsiniz. Web: http://www.psikolog.org.tr/bulten/yazilar/08_tvsiddet.html (Şubat, 2001)

Tamaki, S. (1994). Adolescent anger control. Saskatchewan School Trustees Association Research Centre Report #94-06. Web: <http://www.ssta.sk.ca/research/students/94-06.htm> (Şubat, 2003)

Tunç, E. (2000). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerle ailesiyle birlikte kalan ergenlerin benlik algıları bakımından karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Tura, S. M. (2000). Günümüzde psikoterapi. Metis Yayınları, İstanbul.

Uluğtekin, S. (1976). Çocuk yetiştirme yöntemleri açısından anababa çocuk ilişkileri. Anababa davranışlarıyla çocuğun saldırganlık ve bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkilerin araştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Uğurlu, U. (1994). Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenler ile ailesiyle birlikte yaşayan ergenlerin özsaygı ve atılganlık düzeyleri açısından karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Yılmaz, A. (2001). Şiddetin biyolojisi (Enserink, M. “Searching for the mark of cain” Science, 28 Haziran 2000’den çeviri). Bilim ve Teknik Dergisi, Şubat 2001, Sayı: 399, TÜBİTAK Yayınları.

Yozgat, F. (1990). İlköğretim okullarında (ilköğretim okulu ve yatılı ilköğretim bölge okullarında) öğrencilerin psiko-sosyal problemlerinin araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Zülal, A. (2001). Şiddet. Bilim ve Teknik Dergisi, Şubat 2001, Sayı: 399, TÜBİTAK Yayınları.

ÇOCUKLARA İLİŞKİN VERİ TOPLAMA ARACI

Sevgili Öğrenci;

Bu anket, sizin yaşınızdaki çocukların bazı davranışları hakkında sizin görüşlerinizi almak üzere düzenlenmiştir. Bu nedenle aşağıda sizleri ilgilendiren bazı cümleler göreceksiniz. Bu cümleler sizin gündelik hayatınızla çok yakından ilgilidir. Bunun için onları kolaylıkla anlayacaksınız. Sizin bu cümleler hakkında ne düşündüğünüzü bilmek istiyorum. Böylece sizin görüşlerinizden yararlanarak sizi ve sizin yaşınızdaki çocukları daha iyi anlayacağımızı ümit ediyorum.

Bu bir test yada sınav değildir. Vereceğiniz cevaplarla sadece araştırma yapan kişi ilgilidir. Bunun dışında hiç kimse —ne öğretmenleriniz ne okul müdürünüz— cevaplarınızı görmeyecektir. Bu nedenle rahat ve serbest bir şekilde cevaplarınızı veriniz. Cevaplarınız ne kadar dikkatli ve samimi olursa bu çalışmaya o kadar yararınız dokunacaktır.

Cevap vermeden önce her cümleyi dikkatle okuyunuz. Fakat cümleler üzerinde çok vakit geçirmeyiniz. Dikkatli bir şekilde bütün cümleleri cevaplayınız.

Vereceğiniz dikkatli ve samimi cevaplar için size şimdiden çok teşekkür ederim.

ACIKLAMA: Burada birçok cümleler göreceksiniz. Örnek olmak üzere ilk cümleyi alalım.

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
1. İki arkadaşımı kavga ederken görürsem canım sıkılır.	X				

İlk önce cümleyi dikkate okuyacaksınız. Daha sonra okuduğunuz cümle hakkında düşüncenizi belirtmek için sizin düşüncenize en uygun olan kutuya (X) işareti koyacaksınız.

Örneğin; yukarıdaki cümleyi okuduktan sonra, eğer siz de aynen böyle düşünüyorsanız; üzerinde “aynen böyle düşünüyorum” yazılı (1) numaralı kutunun altındaki kutuyu işaretleyeceksiniz (örnek olarak yukarıda gösterildiği gibi). Eğer hiç böyle düşünmüyorsanız, üzerinde “hiç böyle düşünmüyorum” yazılı (5) numaralı kutunun altındaki kutuyu işaretleyeceksiniz. Ne düşündüğünüz hakkında kesin bir fikriniz olmazsa, üzerinde “ne düşündüğümü pek bilemiyorum” yazılı (3) numaralı kutunun altındaki kutuyu işaretlemeniz gerekecek. Her cümle için sadece bir kutuyu işaretleyebilirsiniz.

Anlamadığınız bir şey varsa bana şimdi sorunuz. Çünkü daha sonra soru soramayacaksınız.

Cümleleri işaretlemeye başlayınız...

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
1. İki arkadaşımı kavga ederken görürsem canım sıkılır.	5	4	3	2	1
2. Birisini otomobil kazasına uğramış görsem ne olduğunu anlamak için iyice bakmak isterim.	1	2	3	4	5
T. Acıktığım zaman, pasta gibi tatlı bir şey yemeyi sandviç yemeye tercih ederim.					
3. Boks yada güreş yapanlar birbirlerine ne kadar kızar ve öfkeli dövüşürlerse o kadar zevkli olur.	5	4	3	2	1
4. Her spor kulübü, üyeleri için belirli kurallar koymalıdır. Bu kurallara uyulmasını sağlamak için birisi görevlendirilmelidir.	5	4	3	2	1
5. Düşüncesizce sarf ettiğim bir sözün yada yaptığım bir şakanın başkasını inciteceğinden çok çekinirim.	5	4	3	2	1

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
6. Bir gün atom bombasından yapılan ışınlar bütün insanları öldürebilir.	5	4	3	2	1
T. Kızların ve erkeklerin okumaktan hoşlandıkları kitaplar birbirinden çok farklıdır.					
7. Öfkelendikten sonra genelde pişman olurum.	5	4	3	2	1
8. Büyüklerin çoğu, çocuklara karşıdır ve her zaman zorluk çıkarırlar.	5	4	3	2	1

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
9. Kendini öldürmeye kalkmanın nasıl bir şey olduğunu hayal edemiyorum.	1	2	3	4	5
10. İnsanın kendisinden küçük birisini dövmesi asla hoş görülemeyecek bir davranıştır.	5	4	3	2	1
T. Artık benim yaşımdaki kız ve erkek çocukların hayatta ne yapacaklarını düşünmelerinin zamanı gelmiştir.					
11. Kendim dahil olmasam bile bir grup çocuğun tartışmasını görmek beni sinirlendirir.	5	4	3	2	1
12. Büyük köpekler daha tehlikelidirler.	5	4	3	2	1
13. Dövüşmek ne olursa olsun önlenmelidir.	5	4	3	2	1

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
T. Haftanın diğer günlerine göre hafta sonlarını daha çok severim.					
14. Bazen ne kadar arkadaşım varsa o kadar da düşmanım olduğunu düşünüyorum.	5	4	3	2	1
15. Çok kızdığım zaman başım derde girebilir.	5	4	3	2	1
T. Romantik bir film seyrettikten sonra hayale dalarım.					
16. Bazen dünyada birçok kötü insanın yaşadığını, hatta bu şehirde yaşamının bile vahşi bir ormanda yaşamak kadar tehlikeli olduğunu düşünüyorum.	5	4	3	2	1

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
17. Eğer bir öğrenci kurallara aykırı hareket etmişse, öğretmenin onu sınıfın önünde azarlamaya hakkı vardır.	5	4	3	2	1
T. Eğer bir Türk filminde Yılmaz GÜNEY ve Türkan ŞORAY' la birlikte rol alabilsem bu çok hoşuma gider.					
18. Gazetelerde çok fazla cinayet haberine rastlıyorum.	5	4	3	2	1
19. Birisiyle karşılaştığımda bana kafasını çeviriyor veya dik dik yüzüme bakıyorsa, herhalde içinden bana bozuluyordur.	5	4	3	2	1
20. Bir çocuk kendinden küçük olana kötü bir şekilde davranırsa, küçük olan da ona aynen karşılık verebilir. Bu karşılık verme her şekilde hatta gizli veya sinsice de olabilir.	5	4	3	2	1

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
T. Pul koleksiyonu yapmak en hoşlandığım işlerden birisidir.					
21. Futbol maçında "hakeme ölüm" diye bağırın insanları duymaktan nefret ederim.	5	4	3	2	1
22. Konuştuğum insanları kızdırmamak için sözlerime dikkat etmeliyim.	5	4	3	2	1
23. Erkek çocukların bazen dövüşmek istemeleri çok normaldir.	5	4	3	2	1
T. İlerde milletvekili olmayı çok isterim.					

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
24. Bazen yaptığım yaramazlıklar için daha çok ceza çekmem gerektiğini düşünürüm.	5	4	3	2	1
T. Birçok arkadaşım ile değil de bir iki arkadaşım ile beraber olmak daha hoşuma gider.					
25. Kızdığım zaman pek belli etmem. Fakat sonradan bu beni içimden sarsar.	5	4	3	2	1
T. Bağ bahçeyle uğraşmak güzel bir iştir. Çünkü insan böylece bitkilerin nasıl yetiştiğini gözleyebilir.					
26. Kimsenin bana zarar vermek istediğini sanmıyorum.	1	2	3	4	5
27. Büyük bir kalabalık içinde kaldığım zaman çok sıkılırım.	5	4	3	2	1

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
28. Birisi önemli bir kurala uymadığı zaman mutlaka cezalandırılmalıdır.	5	4	3	2	1
T. Okulda herkes, bir piyeste oynayabilmelidir.					
29. Öğretmenler sınıftaki tartışmaların kişiselliğe dönüşmemesi için çok dikkatli olmalıdır.	5	4	3	2	1
30. Tam işlerim yolunda giderken her şeyi berbat edecek bir şey yaparım.	5	4	3	2	1
31. Her erkek çocuk boks yapmasını öğrenmelidir.	1	2	3	4	5

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
T. Sabahları kalktığım zaman, içimde bir sevinç duyarım.					
32. Sinemada veya televizyonda esaslı bir boks maçı seyretmekten hoşlanırım.	1	2	3	4	5
33. Bazen bir tartışmayı yatıştırmak için tek yol gerçek bir kavgadır.	5	4	3	2	1
T. İnsan kendini yalnız ve mutsuz hissettiği zaman, yapılacak en iyi şey bir şey yemektir.					
34. Rüyalarımda bazen başkalarının beni hırpaladığını görürüm.	5	4	3	2	1
35. Kendimi öldürmeyi isteyecek kadar öfkeli olduğim anlar olmuştur.	5	4	3	2	1
36. Öğretmenler okulda itiş kakışa izin vermemelidirler. Çünkü birilerinin canı yanabilir.	1	2	3	4	5

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
T. Otomobil tamiri yada elektrikli aletleri kullanma gibi mekanik işleri çok iyi becerebilmeyi isterdim.					
37. Tartışma ne olursa olsun sonunda insana zarar verebilir.	5	4	3	2	1
38. İnsanlar hakkettiğimden daha çok beni hatalı buluyorlar.	5	4	3	2	1
39. Arkadaşlarıma göre ben daha çok kazaya uğruyorum.	5	4	3	2	1

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
40. Çocuklar kavga edebilir. Çocukların kavgasına büyükler karışmamalıdır.	5	4	3	2	1
T. Kız ve erkek çocuklar boş zamanlarında spor yapabilmek için birer spor kulübüne kaydolmalıdırlar.					
41. Gece yalnızken arkamdan biri geliyormuş gibi olur.	5	4	3	2	1
42. Televizyonda çok fazla kavga dövüş gösteriliyor.	1	2	3	4	5
43. Ben arkadaşlarımı, beni kızdırdıklarından daha çok kızdırırım.	5	4	3	2	1
T. Dışarıda oyun oynayıp yorulduktan sonra tek başıma dinlenmeyi isterim.					

	Aynen böyle düşünüyorum	Böyle düşünüyorum	Ne düşündüğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmüyorum	Hiç böyle düşünmüyorum
44. Eğer bir arkadaşımız bir kavgaya başlarsa sebebi ne olursa olsun cezalandırılmalıdır.	5	4	3	2	1
T. Para biriktirmek ve paranın gittikçe çoğaldığını görmek çok hoş olsa gerek.					
45. Sporcular kaba ve kırıncı oynamadıkları zaman futbol daha güzel bir oyun olur.	1	2	3	4	5
T. Bütün sınıfın karşısında konuşmaktan sıkılırım.					

	Aynen böyle düşünü- yorum	Böyle düşünü- yorum	Ne düşündü- ğümü pek bilemiyorum	Böyle düşünmü- yorum	Hiç böyle düşünmü- yorum
46. Ceza vermek dışında asla kimse kimsenin canını yakmamalıdır.	5	4	3	2	1
T. Birisi benimle aşırı samimi olmaya kalkarsa, bu beni sinirlendirir.					
47. Eğer bu dünyada yaşamak istiyorsan, sonu kavgaya da varsa haklarını savunmalısın.	5	4	3	2	1
T. Benim yaşımda olan kız ve erkek çocukların halk oyunları oynamaları çok hoşuma gidiyor.					

Cümleler bitti... Teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı, 1977 yılında Erzurum'da doğdu. İlkokulu Erzurum Aziziye İlkokulunda okudu. Orta ve lise öğrenimini 1988-1996 yılları arasında Erzurum Anadolu Lisesinde tamamladı ve 1997 yılında Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümünde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bilim dalında lisans eğitimine başladı. 2001 yılında lisans eğitimini tamamlayan araştırmacı, aynı yıl yine Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde kendi alanında yüksek lisans eğitimine başladı. 2001 yılı Eylül ayında Milli Eğitim Bakanlığınca rehber öğretmen olarak ataması yapıldı ve Erzurum iline bağlı Horasan ilçesindeki Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda göreve başladı. 2002 yılının sonuna kadar buradaki görevini sürdürdükten sonra Erzurum merkezdeki Kocatepe İlköğretim Okuluna tayin edilen araştırmacı, halen bu okuldaki görevini sürdürmektedir.